

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

Bc. Soňa Pilátová

**Role nestátního neziskového sektoru v oblasti
penitenciární a post-penitenciární péče**

Diplomová práce

Praha 2015

Autor práce: **Soňa Pilátová**

Vedoucí práce: **PhDr. Martin Cejp, CSc.**

Rok obhajoby: 2015

Bibliografický záznam

PILÁTOVÁ, Soňa. *Role nestátního neziskového sektoru v oblasti penitenciární a post-penitenciární péče*. Praha, 2015. 128 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra veřejné a sociální politiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Martin Cejp, CSc.

Abstrakt

Míra kriminální recidivy v České republice od roku 1990 stále stoupá. V hodnocení indexu vězeňské populace se ČR v mezinárodním srovnání dlouhodobě drží na předních příčkách. Tyto dva ukazatele by pro náš stát měly být varovným signálem, že trestní politika a systém prevence kriminality nedosahují z dlouhodobého hlediska svého hlavního cíle, tedy snižování kriminality. Považujeme proto za důležité věnovat pozornost systému jako celku, vyhodnocovat jeho činnosti a identifikovat slabá místa. Tato práce se na problematiku dívá ze strukturálně-funkcionálního hlediska, identifikuje hlavní aktéry, které následně kategorizuje dle teorie tří regulátorů života společnosti: trhu, státu a občanského sektoru. Pozornost je věnována právě třetímu z nich, tedy neziskovému nestátnímu sektoru. Pomocí kvalitativní metodologie odhaluje výzkum postavení organizací tohoto sektoru v oblasti penitenciární a post-penitenciární péče a staví je do vztahu zejména vůči státním institucím působícím ve stejné oblasti. Za využití síťové analýzy jsou pak identifikována třetí místa i oblasti úspěšné spolupráce jak mezi organizacemi neziskového sektoru navzájem, tak vůči veřejnému i tržnímu sektoru. Závěry výzkumu jsou vyhodnocením role neziskového sektoru v této oblasti z funkčního hlediska a jsou doplněna o doporučení neziskovému i státnímu sektoru pro dosažení vyšší efektivity činností všech zainteresovaných aktérů.

Abstract

Criminal recidivism rate has been increasing till 1990 in the Czech Republic. The Czech Republic is also on one of the leading positions in the prison population index list of countries. These two indicators should work as a red alert for us that our justice policies and the system of criminal prevention do not work effectively in the long run. We consider it important then that

the increased attention should be paid to the whole system, the programs should be evaluated and the weak spots should be identified. Hence in this work we are looking at the topic from the structural-functional perspective. Using stakeholder analysis methods we identify the key actors of the field. The actors are divided into three basic sectors: governmental sector, market and the third sector. We then focus on the third sector and its' role in the penitentiary and post-release care with special attention to the relations and connections with the governmental sector. The weak spots and the examples of successful cooperation of the two sectors are explored with the tools of the social network analysis. The research results into the functional analysis of the role of the non-profit organizations in the field. Key findings of the research are formulated into the recommendations for stakeholder from both the third and the governmental sector.

Klíčová slova

Neziskový sektor, neziskové organizace, penitenciární a postpenitenciární péče, analýza aktérů, síťová analýza.

Keywords

Non-profit sector, non-profit organizations, third sector, penitentiary care, post release care, stakeholder analysis, social network analysis.

Rozsah práce: 210 544 znaků s mezerami

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15.5.2015

Soňa Pilátová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala v první řadě všem zástupcům neziskových organizací i státních institucí, kteří mi byli ochotni poskytnout cenné informace o své práci. Dále bych chtěla srdečně poděkovat lidem, kteří byli ochotni se se mnou podělit o své zkušenosti s pobytem ve VTOS. Zvláštní poděkování patří mému vedoucímu práce PhDr. Martinu Cejpovi, Csc. za příjemnou spolupráci a odborné vedení a Mgr. Lucii Rybové za průběžné konzultace a zprostředkování jinak těžko dostupných dat a informací.

Institut sociologických studií

Teze diplomové práce

(a) předpokládaný název práce

Role nestátního neziskového sektoru v penitenciární a postpenitenciární péči

The role of nongovernmental sector in the penitentiary and post - penitentiary care.

(b) stručná charakteristika tématu,

Podíl recidivistů na všech stíhaných osobách v ČR podle statistik Institutu pro kriminologii a sociální prevenci s mírnými výkyvy meziročně stále stoupá od roku 1997. V roce 2010 tvořil podíl recidivistů už téměř polovinu (47,47%).¹Politika České republiky cílená právě na snižování recidivy tedy nedosahuje dostatečné míry efektivity. Je možné, že současné způsoby řešení problému pomáhají zabránit ještě vyššímu nárůstu míry kriminální recidivy, nedaří se ji však snižovat. V rámci semestrálního výzkumu jsem se s kolegyněmi zabývala právě problematikou vysoké míry kriminální recidivy v ČR. Výzkum ukázal, že v České republice můžeme najít vcelku rozsáhlý systém sociální prevence a existují i instituce a orgány cílené na práci s pachateli trestných činů. Aktérů, kteří se problémem zabývají nebo na jeho řešení mají určitý zájem, je celá řada. Ze státních institucí lze jmenovat například Vězeňskou službu ČR, Mediační a probační službu ČR, soudy, sociální kurátory či úřady samosprávných celků. Významnou roli si získaly i instituce neziskového sektoru, zejména pak občanská sdružení a církevní instituce, které poskytují podporu přímo odsouzeným či jejich rodinám. Tržní sektor pak může vstupovat do problematiky v různých funkcích, a to jako potenciální zaměstnavatel recidivistů nebo například jako poskytovatel služeb pro realizaci výkonu trestu.

Bohužel celý systém vykazuje jisté nedostatky, které brání úspěšnému boji s recidivou. Patří sem ekonomické a legislativní problémy, komplikovaný proces evaluace programů, nezájem a nízká informovanost veřejnosti, specifika odsouzených jako cílové skupiny a v neposlední řadě

---

¹MAREŠOVÁ, Alena. Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice). Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 302 s. ISBN 978-807-3381-196, str.46.

takzvané organizační problémy. Ty se objevují v souvislosti s činnostmi, které v dané oblasti provozují různí aktéři. Jak už bylo výše naznačeno, nezastupitelnou roli zde hrají neziskové organizace. Právě na tuto roli bude zaměřena tato diplomová práce. Specificky se pak zaměřuje na problémy neziskového sektoru spojené s vykonáváním činností v rámci této role.

Práce si klade za cíl uceleně popsat formální i neformální struktury, ve kterých jsou aktéři ve vězeňské a post-vězeňské péči zasazeni. K tomu bude využita analýza zainteresovaných subjektů (stakeholder analysis). Měla by analytickými postupy formulovat existující vazby a vztahy mezi aktéry. K úspěšnému provedení takového cíle budou různí aktéři postupně kategorizováni a seskupováni do clusterů na základě operacionalizovaných parametrů. Analýza bude postupně podrobována kritickému expertnímu posuzování konkrétních zástupců aktérů tak, aby bylo co nejúspěšněji předcházeno jednostranně zkreslenému vychylování.

V metodologické části práce budou diskutovány různé možnosti sociologického výzkumu v dané oblasti. Následně budou uvedeny důvody a postupy, s jakými byl formulován výzkumný design. V této části budou taky zaznamenány všechny výzkumné otázky. Přičemž rámuující výzkumnou otázkou je: *Jaká je role nestátního neziskového sektoru v současné době v České republice?* Doplnujícími výzkumnými otázkami pak budou následující: *Jaké problémy spojené s činnostmi neziskových organizací identifikují aktéři neziskového sektoru? Jaké problémy spojené s činnostmi neziskových organizací v dané oblasti identifikují další relevantní aktéři z ostatních oblastí?*

V závěru práce bude diskutováno použití vybraných metod výzkumu. Bude zde také odpovězeno na výzkumné otázky. V neposlední řadě se v závěru pokusíme konfrontovat pohledy neziskového sektoru a ostatních sektorů. Pokusíme se zhodnotit přínos poznatků práce pro veřejnou politiku a nastíníme další možné rozšíření či způsoby aktualizace výzkumu.

(c) Výzkumné metody a techniky:

- Sekundární analýza dat
  - Kriminologické a kriminalistické výzkumy
  - Penologické, sociologické, psychologické, sociálně-pedagogické výzkumy/studie
  - Právní, strategické a metodické prameny
  - Stanovy a deklarovaná poslání neziskových organizací
- Analýza statistik
  - Kriminalistické, policejní, soudní statistiky

- Stakeholder analysis
  - Mapování formálních a neformálních sítí
  - Zaznamenání síly a formy vazeb a vztahů mezi aktéry
- Delphi metoda
  - Neustálé srovnávání zaznamenaných dat s expertními názory
  - Expertní rozhovory

(d) předpokládaná struktura

1. Úvod

- Odůvodnění závažnosti a vymezení problému,
- současný stav problematiky v ČR a přehled existující literatury,
- stanovení cílů a pracovních hypotéz diplomové práce.

2. Teoretická část práce

- Teoretické ukotvení problému konceptu neziskovosti – vymezení neziskového sektoru,
- teoretické ukotvení penitenciární a post-penitenciární péče,
- zhodnocení rozsahu věd, které se problémem zabývají,
- zvolená perspektiva přístupu k problému v práci.

3. Metodologická část práce

- Diskuse použití některých kvantitativních/kvalitativních metod,
- charakteristika metod a postupů, které budou pro řešení problému použity,
- sekundární analýza dat,
  - navrhované metody:
    - expertní rozhovory
    - Delphi metoda
    - Analýza aktérů
    - Analýza sítí

4. Analytická část

- Vlastní řešení problému,
- Zpracování získaných dat
- Modelace formálních a neformálních vazeb – strukturovaná síť aktérů

5. Závěr

- Shrnutí práce, odpovědi na výzkumné otázky,
- inspirace pro další výzkum – témata nad rámec práce.

(e) základní literatura,

- *After prison: aftercare or no care?*. CornerStone. 42, 2, July 2010. ISSN: 13937766.
- BENES, Michael a Brad ASTBURY. *Problémy trestního soudnictví: evaluace programů, prevence kriminality, strach z kriminality a recidiva – pohledem australských kriminologů*. Praha: IKSP, 2014. Ediční řada Prameny. ISBN 978-80-7338-141-7. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/publikace.html>
- ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana, terciární prevence, její možnosti a limity*. Příbram: Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.
- Doporučení Rady Evropy. *Evropská vězeňská pravidla*. Praha: Nadace Klíč, 1996. s.85.
- EARLEY, ML. The Role of Nonprofits in the Rehabilitation of Prisoners. *Criminal Justice Ethics*. 24, 1, 2-59, 2005. ISSN: 0731129X.
- Frank, J. Propuštění vězni v pasti problémů resocializace. *České vězeňství*. 2008, 2, s. 12-15. Dostupný také z WWW: http://vscr.actimmy.com/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Ceske%20vezenstvi/2008/cv02-2008.pdf
- FRIČ P., GOULLI, R. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu John Hopkins University s.78*
- HARPER, Gemma a Chloe CHITTY. *Dopad nápravných opatření na recidivu pachatelů: analýza toho "co funguje"*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 103 s. ISBN 978-80-7338-080-9.
- JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu proč lidé vraždí a jezdí načerno*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 175 s. ISBN 978-80-262-0026-0.
- KALVODOVÁ, V. *Recidiva trestné činnosti*. In: Kuchta, J. a kol. *Kriminologie. II. část*. (2.vyd.). Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002.
- LAVALLE, A. G. (2014). NGOS, HUMAN RIGHTS AND REPRESENTATION. *Sur: International Journal On Human Rights*, 11(20), 292-302.
- MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 302 s. ISBN 978-80-7338-119-6.
- MARTIN, L. Reentry Within the Carceral: Foucault, Race and Prisoner Reentry. *Critical Criminology*. 21, 4, 493-508, Nov. 2013. ISSN: 12058629.
- Mařánek, V. *Lexikon klíčových pojmů z penologie*, Opava: ing. Vavrla, 2000. 75 s.

- MEEK, R; GOJKOVIC, D; MILLS, A. The Involvement of Nonprofit Organizations in Prisoner Reentry in the UK: Prisoner Awareness and Engagement. *Journal of Offender Rehabilitation*. 52, 5, 338-357, July 2013. ISSN: 10509674.
- NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. *Kriminologie*. 2., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, s. 170-202. ISBN 8073570262.
- POWELL W.W.,STEINBERG, R.:*The Nonprofit Sector, a Research Handbook*., s. 125
- Salamon, L.M., Anheier, H.K.: *Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit sector Cross-Nationally*. Voluntas, vol. 9, No. 3, 1998
- ŠTEFÁNIK, O. *Restorativní justice v podmínkách Českého trestního práva*. Disertační práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Obor trestního práva. Vedoucí práce JUDr. Věra Kalvodová, Dr.
- Walmsley, R.. *Report series 41. Further Developments in the Prison Systems of Central And Eastern Europe: Achievements, problems and objectives*. ISBN 952-5333-14-0, ISSN 1237-4741. Helsinki, 2003. (556 pages)

Obsah

1	ÚVOD	5
2	VYMEZENÍ PROBLÉMU A PŘEHLED LITERATURY	9
3	VÝZKUMNÝ DESIGN, METODOLOGIE A METODY	11
3.1	CÍLE PRÁCE	11
3.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	12
3.3	METODY VÝZKUMU	13
3.3.1	<i>Metody výzkumu .....</i>	<i>13</i>
3.3.2	<i>Identifikace relevantních aktérů a výběr informantů .....</i>	<i>17</i>
3.3.3	<i>Expertní rozhovory .....</i>	<i>18</i>
3.4	ZDROJE DAT	20
4	NEZISKOVÝ NESTÁTŇNÍ SEKTOR JAKO JEDEN Z REGULÁTORŮ ŽIVOTA SPOLEČNOSTI	22
4.1	VYMEZENÍ NNO VŮČI VEŘEJNÉMU A TRŽNÍMU SEKTORU	22
4.1.1	<i>Terminologie - občanská společnost, neziskový sektor a nezisková organizace .....</i>	<i>22</i>
4.1.2	<i>Teorie vzniku NNO .....</i>	<i>25</i>
4.1.3	<i>Funkce neziskového sektoru .....</i>	<i>27</i>
4.1.4	<i>Zastřešující organizace a oborová komunita .....</i>	<i>30</i>
4.2	NEZISKOVÝ SEKTOR V ČESKÉ REPUBLICE - HISTORIE A LEGISLATIVA	32
4.2.1	<i>Historický vývoj neziskového sektoru v ČR .....</i>	<i>32</i>
4.2.2	<i>Legislativa spojená s činností NNO v ČR .....</i>	<i>36</i>
4.2.3	<i>Financování činnosti neziskových organizací .....</i>	<i>37</i>
5	ODSOUZENÍ A PROPUŠTĚNÍ JAKO CÍLOVÁ SKUPINA VEŘEJNÝCH POLITIK	38
5.1	PENITENCIÁRNÍ A POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE V ČR	38
5.1.1	<i>Meziresortní charakter problematiky .....</i>	<i>40</i>
5.2	SYSTÉM PREVENCE KRIMINALITY V ČR	45
5.3	TRESTNÍ JUSTICE A VĚZEŇSTVÍ V ČR	47
5.3.1	<i>Účel trestu a způsoby jeho naplňování .....</i>	<i>48</i>
5.3.2	<i>Názory veřejnosti na sankční politiku .....</i>	<i>50</i>
5.3.3	<i>Programy zacházení jako realizace penitenciární péče .....</i>	<i>51</i>

5.4	MEZINÁRODNÍ ÚMLUVY A DOHODY	52
5.4.1	<i>Rada Evropy</i>	52
5.4.2	<i>OSN</i>	55
5.5	LEGISLATIVNÍ A KONCEPČNÍ DOKUMENTY NA NÁRODNÍ ÚROVNI	56
5.5.1	<i>Koncepční a jiné veřejně-politické dokumenty</i>	56
6	ANALÝZA ROLE NNO VE VZTAHU K ODSOUZENÝM A PROPUŠTĚNÝM	59
6.1	ANALÝZA AKTÉRŮ.....	59
6.1.1	<i>Subjekty veřejné správy ve vztahu k odsouzeným a propuštěným</i>	63
6.1.2	<i>Tržní subjekty ve vztahu k odsouzeným a propuštěným</i>	71
6.1.3	<i>Neziskové organizace ve vztahu k odsouzeným a propuštěným</i>	72
6.1.4	<i>Hodnocení vlastního postavení neziskových organizací</i>	82
6.2	SÍŤOVÁ ANALÝZA	85
6.2.1	<i>Zhodnocení spolupráce s NNO z pohledu odsouzených</i>	87
6.2.2	<i>Formy spolupráce aktérů</i>	87
6.2.3	<i>Zhodnocení vztahů NNO a státních institucí</i>	95
6.2.4	<i>Problémy v oblasti vězeňství, trestní justice a reintegrace pachatelů TČ</i>	98
6.2.5	<i>Síťování aktérů dle SNA</i>	101
6.3	SOUČASNÁ ROLE NNO Z FUNKČNÍHO HLEDISKA	103
6.4	ZHODNOCENÍ ROLE NEZISKOVÉHO SEKTORU DLE POSPÍŠILOVÝCH KRITERIÍ	107
6.5	TRŽNÍ SEKTOR VE VĚZEŇSTVÍ: ZAHRANIČNÍ INSPIRACE	108
7	DISKUSE.....	109
8	ZÁVĚR A DOPORUČENÍ PRO VEŘEJNOU POLITIKU	110
9	SUMMARY	113
10	POUŽITÁ LITERATURA	114
10.1	AKADEMICKÉ PRÁCE	117
10.2	INTERNETOVÉ ZDROJE	118
10.3	PRÁVNÍ PŘEDPISY	120
11	SEZNAM PŘÍLOH	121
	<i>PŘÍLOHA Č. 1: SEZNAM NAVŠTÍVENÝCH ODBORNÝCH SEMINÁŘŮ A DISKUSÍ</i>	121
	<i>PŘÍLOHA Č. 2: SEZNAM USKUTEČNĚNÝCH ROZHOVORŮ</i>	121

<i>PŘÍLOHA Č. 3: SEZNAM IDENTIFIKOVANÝCH NNO PŮSOBÍCÍCH V OBLASTI PPP .....</i>	121
<i>PŘÍLOHA Č. 4: STRUKTURA ROZHOVORU SE ZÁSTUPCI VEŘEJNÝCH INSTITUCÍ .....</i>	121
<i>PŘÍLOHA Č. 5: STRUKTURA ROZHOVORU SE ZÁSTUPCI NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ.....</i>	121
<i>PŘÍLOHA Č. 6: STRUKTURA ROZHOVORU SE PŘÍJEMCI SLUŽEB NNO .....</i>	121
12 PŘÍLOHY	122

ZKRATKY POUŽÍVANÉ V TEXTU:

CVVM	Centrum pro výzkum veřejného mínění
ČHV	Český helsinský výbor, z.s.
ESF	Evropský sociální fond
GŘ VS ČR	Generální ředitelství Vězeňské služby ČR
MPSV ČR	Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
MS ČR	Ministerstvo spravedlnosti ČR
MV ČR	Ministerstvo vnitra ČR
MVS	Mezinárodní vězeňské společenství o.s.
MZ ČR	Ministerstvo zdravotnictví ČR
NNO	nestátní neziskové organizace
PMS ČR	Probační a mediační služba ČR
PPP	penitenciární a postpenitenciární péče
RVLP	Rada vlády pro lidská práva
RVNNO	Rada vlády pro nestátní neziskové organizace
TČ	trestný čin/trestná činnost
ÚP ČR	Úřad práce ČR
VS ČR	Vězeňská služba ČR
VTOS	výkon trestu odnětí svobody

1 Úvod

Trestný čin zasluhuje trest dle platného právního řádu společnosti. Jedná se o provinění proti společenským normám. Lidé odsouzení k trestu odnětí svobody jsou za předpokladu správně fungující trestní justice k takovému trestu odsouzeni právem, dle společenských pravidel si jej zaslouží. Spáchali trestný čin, za nějž nesou odpovědnost. Problematika viny a trestu, ve veřejné politice tedy oblast trestní justice a výkonu práva je ovšem mnohem komplikovanější a nelze ji omezit pouze na samotný trestný čin a způsob jeho potrestání. Podíváme-li se na celou problematiku komplexněji, zjistíme, že postoje k trestu a trestání „vždy odráží kulturní a ekonomickou úroveň společnosti, včetně vztahu společnosti (určitého státu) k jedinci a postoj k základním občanským právům a svobodám a jsou obsahem konceptu sociální kontroly kriminality. (Válková, Kuchta, 2012: 221) Společnost formuluje konstrukty, na základě kterých je pak rozhodováno o vině a trestu. Těmito konstrukty míníme například míru provinění, závažnost trestného činu, adekvátnost rozsahu a formy trestu, cíle potrestání a na jejich základě pak ideální způsob zacházení s odsouzenými. Tyto postoje a na nich postavené prvky sociální kontroly jsou proměnlivé v čase a jejich podoba závisí na mnoha faktorech.

Oblast sociální kontroly lze rozdělit na část preventivní a trestní. Za základní cíl trestání v současném právním řádu České republiky lze považovat „ochranu společnosti před pachateli trestných činů, aby nebyly páčány trestné činy vůbec nebo byly páčány jen v co nejmenší míře.“ (Vicherek, 2013) Tohoto základního cíle má být ovšem dosaženo prostřednictvím dalších dílčích cílů. Těmito prostředky míníme zabránění „odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti“ a jeho výchovu k „tomu, aby vedl řádný život“, čímž lze „působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“² V rozšířeném pojetí účelu trestu lze tedy spatřit jak prvky represivní, tak prvky preventivní sociální kontroly, tedy takové, které mají za cíl předcházet dalšímu páčání trestné činnosti.

Podoba a podmínky výkonu trestu odnětí svobody by tedy měly pomáhat k naplnění obou základních účelů trestání. Tedy jak účelu izolačního, tak účelu nápravného. Trestní politika se tedy mimo jiné zabývá otázkou, jaká pravidla by měla pro VTOS platit, aby docházelo k naplnění obou účelů.

---

² tamtéž

V rámci porevoluční Koncepce českého vězeňství přijaté v roce 1991 Ministerstvem spravedlnosti ČR byly zakotveny základní principy transformace vězeňství: depolitizace, humanizace, demilitarizace a decentralizace. Koncepce vězeňství do roku 2015³ pak vyhodnocuje naplnění těchto principů. Dochází k závěru, že se je daří úspěšně naplňovat, vidí ovšem stále nedostatky v decentralizaci a materiálním zajištění pro řádnou správu vězeňství. (VS ČR, 2005: 6) V době všeobecných snah o humanizaci vězeňství a částečný příklon k restorativním justičním principům je třeba naplňování základních principů neustále podrobovat revizi a konstruktivní kritice. Česká republika by měla jako demokratický právní stát tyto zásady splňovat při přijímání politických opatření. Jako demokratický stát by opatření měla přijímat s ohledem na veřejný zájem. Názory veřejnosti na vězeňství však bývají v tomto ohledu až překvapivě vyhraněné. V průzkumu CVVM z roku 2008 například celých 17 % respondentů uvedlo, že by nikdo z odsouzených neměl mít možnost vycházek, 18 % uvedlo, že by nikdo z nich neměl mít k dispozici pohodlnou postel.⁴ Návštěvy blízkých by všem odsouzeným dopřálo 53 % respondentů, 41 % by tuto možnost ponechalo pouze u lehčích trestů a 4 % respondentů by návštěvy zakázala všem vězňům. (Veselský, CVVM: 2008) Dá se tedy předpokládat, že je velmi obtížné hledat taková politická řešení pro naplnění základních cílů trestání, která odpovídají společenským postojům a zároveň naplňují principy humanizace vězeňství a doporučení nadnárodních úmluv⁵.

Jestliže jsme výše jako hlavní cíl trestů a zejména trestu odnětí svobody v českém právním řádu uvedli eliminaci či maximální snížení počtu trestných činů, je možné na základě statistik získat alespoň hrubou představu o tom, zda se daří tento cíl naplňovat.⁶ Lze k tomu využít ukazatel míry kriminální recidivy. Při naplnění výše stanovených cílů by měla být míra kriminální recidivy nulová nebo alespoň vykazovat klesající tendenci. Podíl recidivistů na všech stíhaných osobách ovšem v ČR podle statistik Institutu pro kriminologii a sociální prevenci s mírnými výkyvy meziročně stále stoupá od roku 1997. V roce 2010 tvořil podíl recidivistů už téměř polovinu

---

³ Formulovaná v roce 2005.

⁴ Vyskytly se ovšem i daleko extrémnější názory: 1 % by nikomu z odsouzených neposkytlo ani lékařskou péči či čisté oblečení a 5 % teplé jídlo.

⁵ Více v kapitole 5 (reps. 5.4)

⁶ Mluvíme o hrubé představě, jelikož statistické údaje o kriminalitě mají značná omezení a jejich interpretace by proto neměla být artikulována dogmaticky. Statistické údaje o kriminalitě lze získat například ze soudních či policejních statistik, zde ovšem využíváme zejména zdroje výzkumného ústavu při Ministerstvu spravedlnosti ČR – Institutu pro kriminologii a sociální prevenci.

(47,47%). (Marešová, 2011: 46) Politika České republiky cílená právě na snižování recidivy tedy není dostatečně efektivní. Je možné, že současné způsoby řešení problému pomáhají zabránit ještě vyššímu nárůstu míry kriminální recidivy, nedaří se ji však snižovat. Česká republika se v evropském srovnání dlouhodobě vyskytuje na předních příčkách indexu vězeňské populace⁷. V roce 2012 Česká republika vykazovala 218 uvězněných na 100 000 obyvatel. Přičemž západní státy jako Anglie, Wales a Irsko, ale i Rumunsko či Bulharsko vykazovaly míry okolo 150 uvězněných na 100 000 obyvatel. Severské státy (Finsko, Norsko, Švédsko, Dánsko a Island) udržely tuto míru pod hranicí 100 uvězněných na 100 000 obyvatel. (Koňářik, 2013)

Od roku 2008 do roku 2011 navíc můžeme sledovat trend přeplněnosti věznic, tedy vyšší počet vězněných, než pro kolik byly věznice vystavěny. (Koňářik, 2013) Podíl recidivistů ve vězeňské populaci poukazuje na neefektivitu trestního systému, kdy výkon trestu odnětí svobody (dále VTOS) neodrazuje od páčání kriminální činnosti a nevykazuje resocializační a reintegrační efekt. Všechny tyto ukazatele tedy poukazují na hypotézu, že český systém trestní politiky nefunguje efektivně v naplňování cíle předcházení páčání kriminální činnosti osobám, které byly propuštěny z VTOS. Dle Marešové je kritickým obdobím pro recidivu trestné činnosti doba přímo následující po propuštění z VTOS. (Marešová, 2011: 17) Potenciál pokračovat v páčání trestné činnosti je způsoben zvýšenou intenzitou působení kriminogenních faktorů. Tomuto období by tedy z hlediska poskytování sociálních služeb měla být věnována zvýšená pozornost.

Aktérů, kteří se problémem zabývají nebo na jeho řešení mají určitý zájem, je celá řada. Ze státních institucí lze jmenovat zejména Vězeňskou službu ČR, Probační a mediační službu ČR, soudy, sociální kurátory, úřady práce či úřady samosprávných celků. Významnou roli si získaly i instituce neziskového sektoru, zejména pak občanská sdružení a církevní instituce, které poskytují podporu přímo odsouzeným či jejich rodinám. Tržní sektor pak může vstupovat do problematiky v různých funkcích, a to jako potenciální zaměstnavatel dříve odsouzených nebo například jako poskytovatel služeb pro realizaci výkonu trestu. Velké množství aktérů navozuje dojem, že je již problém rozsáhle řešen na mnoha úrovních, přesto se však řešení problému stále jeví ve statistických ukazatelích jako neefektivní. Proto je třeba prozkoumat do hloubky celý systém a identifikovat faktory, které na tuto neefektivitu mohou mít vliv. Vzhledem ke komplexní povaze problému je třeba věnovat se detailně jeho dílčím částem a z nich poskládat ucelený obrázek toho, jak situace v současné době vypadá a jak by mohla být zlepšena.

---

⁷ (=počet vězňů/100 000 obyv.)

V této práci se zaměřujeme na roli neziskového sektoru v oblasti penitenciární a postpenitenciární péče. Soustředíme se tedy na specifickou skupinu aktérů působících v práci s osobami ve VTOS a po něm. V práci vycházíme z předpokladu, že neziskový sektor má v této oblasti své nezastupitelné místo s tím, že je třeba opakovaně věnovat pozornost vymezení jeho role, evaluaci jeho činností a jeho problémům či omezením.

V teoretické rovině se práce opírá zejména o teorie, které poukazují na postavení a vymezení neziskového sektoru vůči sektoru státnímu a soukromému ziskovému (tržnímu). Práce vychází z konceptů současného trestního práva a systému prevence kriminality. Obě teoretické roviny se pak protínají v analytické části, kde je na pozadí českého trestního systému vymezena role neziskového sektoru v oblasti poskytování penitenciární a postpenitenciární péče.

Ve výzkumné části pak pracujeme s kriminologickými podklady, odbornými pracemi v oblasti práva, trestní justice, sociálních, sociálně pedagogických a sociologických studií. Výzkumná část práce je provedena kvalitativními metodami, jejichž pomocí je vypracována analýza aktérů a síťová analýza v oblasti PPP.

2 Vymezení problému a přehled literatury

Penitenciární a postpenitenciární péče jsou dvě oblasti, jejichž cílovou skupinou jsou osoby ve výkonu trestu odnětí svobody (dále pouze VTOS) či po něm. Tedy po propuštění z věznice. V širším pojetí lze do cílové skupiny zařadit i osoby, jimž je uděleno podmíněné propuštění nebo je jejich trest přeměněn z trestu odnětí svobody na jinou, alternativní formu trestu, například trest domácího vězení. Oba tyto druhy péče mají společné hlavní cíle, jež by se daly shrnout pod pojem úspěšná resocializace a reintegrace odsouzeného. Tyto cíle spadají pod obecnější strategické cíle trestní a sociální politiky, jako je snižování míry kriminální recidivy, terciární prevence a sociální ochrana. Ještě obecněji by bylo možné je zařadit pod cíle prevence kriminality. Prevence kriminality je založena na identifikaci kriminogenních faktorů, které je třeba eliminovat. Přitom „za nejrizikovější období (pro recidivu) se považuje prvních 6 měsíců po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody“ s tím, že „maximum recidivujících pachatelů se dopouští nového trestného činu v průběhu 3 let po propuštění.“ (Marešová, 2011: 17) Opakované páchaní trestného činu se očekává spíše u majetkových TČ a loupeží spíš než u sexuálních a násilných TČ. (Marešová, 2011: 18)

„Předcházení recidivě není jen záležitostí zdokonalování institutů trestního práva, výkonu trestů - včetně výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody vykonávaného ve věznicích. Je to záležitost celospolečenská, kde součinnost státních, ale i nestátních, dobrovolných institucí je nezbytná a výsledky zatím neuspokojivé.“ (Marešová, 2011: 19)

Aktivítám a cílům subjektů působících v oblasti reintegrace propuštěných osob, je třeba věnovat zvýšenou pozornost při analýze aktérů, jelikož jejich působnost v oblasti PPP nemusí být vždy na první pohled zřejmá. Různost cílů může mít také za důsledek různé názory na potřebnost a podobu politických opatření a způsobu práce s odsouzenými. Např. Úřady práce existují v první řadě za účelem snižování míry nezaměstnanosti. Jejich deklarovaným cílem není ani snižování kriminální recidivy, ani prevence kriminality. Jsou ovšem jednou z prvních státních institucí, se kterými se propuštěný dostává po opuštění věznice do styku, a mohou mít významný vliv na jeho opětovné začlenění na trh práce. Jejich význam může být tedy z hlediska reintegrace klíčový.

Mezi akademickými pracemi lze nalézt mnoho podnětných materiálů jak k oblasti nestátního neziskového sektoru, tak oblasti PPP a vězeňství obecně. V této práci jsme využili zejména poznatků a dat z diplomové práce Martina Koňářika, který se zabýval prognózováním vývoje vězeňské populace v ČR, (Koňářík, 2013), pro síťovou analýzu byla velmi přínosná bakalářská

práce Sylvie Hampalové, která zachycuje vznik Asociace poskytovatelů penitenciární a postpenitenciární péče v ČR (Hampalová, 2007), v kapitole věnované státním institucím pak pracujeme s poznatky Evy Vyhnalové (Vyhnalová, 2011) a Jany Poláčkové (Poláčková, 2011), které z různých perspektiv zpracovaly téma činnosti PMS ČR a téma probačního dohledu. Téma trestní justice a podmínky výkonu trestu pak zpracovává celá řada autorů, zabývají se otázkami alternativních trestů, práv odsouzených ve VTOS a dalšími tématy. (Mrajcová, 2014, Rozsypal 2013, Šípovská 2013 a Tučková, 2013).

V rámci zkoumání jakéhokoliv z aspektů penitenciární či postpenitenciární péče je třeba si zodpovědět otázku efektivity a účelnosti činností v rámci ní prováděných. Tato péče, i když poskytovaná státem i nestátním sektorem, není něčím samozřejmým, co by existovalo samo o sobě. Lze předpokládat, že mezi veřejností, odbornou veřejností a jednotlivými aktéry nalezneme různorodé názory na podobu této péče a ostatně na celou její existenci. Uvedme proto několik příkladů, jak úspěšně evaluovat činnosti neziskových organizací v této oblasti. Britská charitativní organizace St Giles Trust zveřejnila například v roce 2010 výsledky výzkumu, ve kterých zkoumala ekonomické dopady svého programu „Skrz brány“ (v originále Through The Gates). Z výsledků vyplynulo, že mezi účastníky programu byla míra kriminální recidivy o 40 % nižší než v té době celostátní míra recidivy. Zároveň zde bylo vyčísleno, že každá libra investovaná do programu odpovídala 10 ušetřeným libram, které by byly vynaloženy v případě recidivy účastníků. (Corner Stone, 2010: 2) Nezisková organizace Irish Penal Reform Trust se pokouší o legitimizaci své práce zveřejňováním svých úspěchů. Upozorňuje ovšem na problematiku vyčíslení úspěšnosti s ohledem na to, že například dlouhodobé působení na mínění veřejnosti i na proces tvorby politik lze jen těžko kvantifikovat. Dosažené úspěchy tedy prezentuje spíše formou případových studií. (IPRT, 2015⁸) U neziskových organizací je kvůli ztíženým možnostem evaluace účinnosti snadnější vyhodnocovat jejich účelnost. Tu považujeme v souvislosti s nápravným účelem trestu za prokázanou.

---

⁸ Dostupné z: <http://www.iprt.ie/achievements>

3 Výzkumný design, metodologie a metody

3.1 Cíle práce

K tématu této práce bylo přistupováno z hlediska policy analysis v Dunnově pojetí. (Dunn, 2004) V tomto pojetí je policy analysis procesem, který by měl tvořit, kriticky hodnotit a v neposlední řadě komunikovat informace, které mohou přispět k lepšímu porozumění určitým problémům a ke zlepšení veřejných politik. První fáze tohoto výzkumu byla tedy deskriptivní, mapovala aktéry a jejich aktivity spojené s určitou problematikou. Druhá fáze byla více explorativní, snažila se identifikovat vztahy a vazby mezi aktéry a formulovat konkrétní doporučení na základě zjištěných informací.

Hlavním cílem této práce bylo tedy detailní zmapování současné role neziskového sektoru v oblasti penitenciární a postpenitenciární péče. Role neziskových organizací byla formulována na základě jejich společenské funkce a zakotvení v právním řádu a dále na zasazení ve struktuře veřejných institucí fungujících v oblasti penitenciární a postpenitenciární péče. Pro zasazení do této struktury byly zkoumány konkrétní činnosti a oblasti působení, regionální rozložení, doba fungování a cíle působení neziskových organizací. Na základě zjištěných informací byly pak identifikovány problémy spojené s výkonem činností těchto neziskových organizací. Práce v závěru nabízí i konkrétní návrhy a doporučení pro odstranění těchto problémů. Z veřejně-politického hlediska má práce být přínosnou zejména pro zpracování koncepčních a strategických dokumentů v oblasti trestní politiky, vězeňství a sociálních věcí.

Data pro následnou analýzu byla sbírána pomocí polostrukturovaných rozhovorů se zástupci neziskového sektoru, státního sektoru a příjemci služeb NNO, tedy osobami se zkušeností s VTOS.

Za nezamýšlený pozitivní efekt výzkumu považujeme zvyšování povědomí o činnostech napříč oslovenými aktéry. V rámci rozhovorů bylo vždy shrnuto, jací další aktéři budou či byli osloveni. Zároveň byli informanti v některých rozhovorech přímo konfrontováni s názory dalších aktérů a bylo tak možné na jeden aspekt práce s odsouzenými získat názory z více perspektiv i s jejich argumentací v kontrastu k opačným postojům. Autorka v několika případech zaznamenala, že informant neměl povědomí o existenci či specifické činnosti dalších institucí a informace o nich si zapsal pro vlastní potřeby. Zároveň autorka práce navázala konkrétní dobrovolnou spolupráci s některými z aktérů. Autorka zvažovala, zda tato spolupráce nemůže způsobit zkreslení předávaných informací, vychýlení perspektivy jedním směrem či konflikt zájmů

a narušení nestrannosti. Pro prevenci zkreslení informací se proto vždy snažila získat na určité otázky odpovědi z více zdrojů. Jelikož bylo hlavním zájmem této práce popsat detailně roli neziskového sektoru v této oblasti, považovali jsme za vhodné a žádoucí, aby byla vzájemná spolupráce navázána a bylo možné dostat se „přímo do terénu“, tedy nebýt pouhým vnějším pozorovatelem. K určitému vychýlení jistě dochází i přijetím určité perspektivy k problému, což komentujeme v další kapitole o použitých metodách. K vychýlení dochází z toho důvodu, že autorka otevřeně přiznává příklon k potřebnosti a užitečnosti působení neziskového sektoru v oblasti vězeňství a reintegrace propuštěných.

3.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka

Jakou roli zaujímá neziskový sektor v oblasti penitenciární a postpenitenciární péče v ČR v současné době?

Hlavní výzkumná otázka tohoto výzkumu je položena poměrně obecně. Vymezuje ovšem několika pojmy prostor pro zkoumání určitých oblastí života společnosti. V první řadě jej omezuje na okruh neziskových organizací a tyto organizace pak vybírá na základě zapojení v oblasti penitenciární a postpenitenciární péče. Jak neziskovému sektoru, tak PPP je v této práci věnována speciální kapitola.

Výzkum se věnuje vymezení neziskového sektoru v oblasti, která je v ČR prozatím převážně polem pro veřejnou správu. Neziskový sektor zde ovšem již zcela nezpochybnitelně zastává významnou roli. V práci se tedy věnujeme zejména vymezení NNO vůči veřejnému sektoru a hlouběji pak jejich postavení v oblasti práce s odsouzenými a propuštěnými. Rolí neziskového sektoru tedy míníme postavení neziskových organizací v této oblasti. Jejich postavení analyzujeme na základě jejich cílů a činností, rozsahu jejich činností, doby působení, jejich úspěchů, jejich zapojení v síti aktérů činných v oblasti vězeňství a sociální péče a v neposlední řadě na základě jejich vlastního sebe-pojetí⁹.

Z výše uvedeného vyplynula formulace vedlejších výzkumných otázek, které se staly základem pro analýzu a tedy i základem pro strukturu rozhovorů vedených se zástupci neziskového i veřejného sektoru.

---

⁹ Za sebe-pojetí zde máme na mysli zejména motivace pro výkon činnosti, zhodnocení vlastního postavení a potřebnosti své existence.

Vedlejší otázky byly rozděleny do 3 základních tematických okruhů (viz Tabulka 1.)

Tabulka 1 Vedlejší (pomocné) výzkumné otázky

Téma	Otázky	Metody
1. Cíle a činnost NNO	<p>Které NNO v oblasti PPP působí a jakou funkci neziskové organizace v oblasti PPP plní?</p> <p>Jaké jsou jejich cíle, poslání a vize?</p> <p>Jaká je náplň činností identifikovaných aktérů z řad NNO ve vztahu k odsouzeným?</p> <p>Jak NNO formulují své cílové skupiny, jak probíhá kontakt s nimi?</p>	<p>Analýza stanov, dokumentů a webových stránek jednotlivých NNO</p> <p>Expertní rozhovory s vybranými zástupci NNO</p> <p>→ Analýza aktérů</p>
2. Zapojení NNO v síti aktérů	<p>Existuje, a pokud ano, jak funguje vztah mezi institucemi veřejného neziskového sektoru v oblasti PPP?</p> <p>Existuje, a pokud ano, jak v reálném působení NNO funguje spolupráce s ostatními NNO?</p> <p>Existuje, a pokud ano, jak v reálném působení NNO funguje spolupráce s tržními společnostmi?</p>	<p>Studium právních pramenů, koncepčních a strategických dokumentů</p> <p>Expertní rozhovory s vybranými zástupci NNO, státní správy a příjemci služeb</p> <p>Účast na odborných akcích (semináře, diskuse, poradní schůze), případně studium jejich záznamů</p> <p>→ Síťová analýza</p>
3. Problémy spojené s činnostmi NNO	<p>Jaké problémy ve své práci identifikují NNO?</p> <p>Jaká řešení problémů lze navrhnout?</p>	<p>Expertní rozhovory s vybranými zástupci NNO</p> <p>Účast na odborných akcích (semináře, diskuse, poradní schůze), případně studium jejich záznamů</p> <p>Analýza webových stránek jednotlivých NNO</p>

3.3 Metody výzkumu

Poté, co jsme si zodpověděli otázku, co chceme zjistit, bylo potřeba se ptát, jak to chceme zjistit. Řešení této nelehké otázky se věnuje následující metodologická kapitola.

3.3.1 Metody výzkumu

Proces výběru metod probíhal v několika krocích. Hlavní cíl této práce byl formulován jako *zmapování současné role neziskového sektoru v oblasti penitenciární a postpenitenciární*

péče v České republice. Bylo tedy nepochybné, že je třeba nějakým způsobem **mapovat** prostředí péče o odsouzené ve výkonu a po výkonu trestu. Takové mapování mělo dát dohromady síť aktérů, kteří zde působí, aby bylo možné dále interpretovat roli konkrétní skupiny, tedy neziskových organizací. V první řadě byla tedy využita **analýza aktérů**. Tato analýza byla doplněna o heuristiky napomáhající k systematickému pojetí problému. Pro vykreslení sítě aktérů bylo třeba zachytit jejich vzájemné vazby a vztahy, tedy nezůstat pouze u jejich výčtu. V první řadě tedy byly prostudovány studie, které v různých oblastech analyticky zkoumají různé typy sítí, především sítě aktérů. V sociologických výzkumech je k tomu využívána již etablovaná **analýza sociálních sítí (v angl. Social network analysis – SNA)**. V oblasti výzkumu sítí se s rozvojem a rostoucí kritikou utvořily dvě výzkumné větve. Za tyto větve lze považovat relační sociologii (Relational Sociology) a Actor-Network Theory (ANT). (Lachmann: 2011) Hlavní rozdíl mezi větvemi je způsob, jakým do sítí zapojují ne-lidské aktéry. ANT jim připisuje význam v tom smyslu, že z nich vycházejí určité sociální akce. Relační teorie „vnímá ne-lidské aktéry jen jako součásti sociálního života“. (Lachmann, 2011) Z tohoto hlediska budeme vycházet spíše z ANT teorií, jelikož budeme uvažovat i o ne-lidských aktérech (např. v podobě norem a dalších aspektů).

Obě větve se shodují na některých základních předpokladech. V první řadě přistupují k realitě jako k dynamickému a chaotickému jevu. Dále „oba přístupy rozumí sítím jako kulturně konstituovaným procesům, když je vidí jako výsledek diskurzivních praktik.“ (Lachmann, 2011) Bazálním předpokladem obou větví je, že sociální struktura nemůže být zkoumána a interpretována pouze za pomoci kategorií.¹⁰ Obě větve považují za základní prvky zkoumání aktéry. Ty ovšem nechtějí pouze dělit na základě určitých charakteristik do kategorií, ale snaží se mezi nimi nalézt propojení a vztahy. Emirbayer s Goodwinem také hovoří o tom, že nelze sociální jednání posuzovat pouze na základě atributů připsaných jednajícím, či na základě norem, které tvoří rámec jejich jednání, ale na základě vztahů mezi nimi. (Emirbayer a Goodwin, 1994: 1414 - 1415) Proto pro náš výzkum nepostačila pouhá analýza aktérů, ale byla doplněna o síťovou analýzu. V rámci síťové analýzy v této práci využijeme pojmového vymezení, jak jej používají Emirbayer a Goodwin. Zároveň si však jako mnoho jiných výzkumníků¹¹ na poli SNA podržíme částečně i strukturálně-funkcionalistickou¹² perspektivu,

---

¹⁰ ANT používá pojem kategorie, ovšem takové, které se utvářejí interpretací aktérů, nikoliv kategorie jako navenek zjevné znaky. (Lachmann, 2011)

¹¹ Např. White, Boorman a Breiger 1976 (Emirbayer a Goodman, 1994: 1415)

¹² V rámci strukturálního funkcionalismu tak navazujeme na Mertonovu či Parsonsovu tradici.

kteřá v rámci síťové analýzy pracuje i s pojmy „role“ či „statusu“, k jehož vymezení používá právě atributy spojené s aktéry. (Emirbayer a Goodwin, 1994: 1415) Práce se tak bude dívat na neziskový sektor dvojí perspektivou. V první řadě bude zkoumat charakteristiky jeho organizací a jejich možné způsoby kategorizace. Dále pak bude sledovat jejich vzájemné interakce a vztahy. Předpokládáme, že zejména druhá perspektiva vnese detailnější pohled na skutečnou roli NNO v oblasti PPP.

Základní pojmový rámec SNA Emirbayer a Goodwin, 1994: 1447 - 1449):

Aktér (Actor) – Někdy nazýván též „uzel“. Může se jednat o osobu, organizaci, věc, či událost apod., která je nějakým způsobem zapojena v síti.

Symetrické/asymetrické vazby (Symmetric/asymmetric ties) – jedná se o vztah mezi aktéry nebo parametr (content), který je stejný (symetrický) či rozdílný (asymetrický) pro různé aktéry.

Blok a modelování bloků (Block and Blockmodeling) – blok je uskupením ekvivalentních aktérů ve vícerozměrné síti. Modelování bloků je grafické znázornění bloku/bloků.

Catnet (Catnet ze angl. Slovo Category a Network) – sociálně soudržné uskupení aktérů, které jsou ve struktuře ekvivalentní. U takového uskupení předpokládáme, že bude pravděpodobněji sdílet nápady a myšlenky a bude pravděpodobněji, že vztah přeroste v kolektivní akci.

Centralita (Centrality) – počet vazeb aktéra k ostatním aktérům v porovnání s počtem vazeb těchto aktérů k ostatním aktérům.

Klika (Clique) – je skupina aktérů, v níž jsou aktéři k sobě vázáni silnými a přímými vazbami.

Hustota (Density) – podíl počtu vazeb k ostatním aktérům k maximálnímu možnému počtu vazeb.

Forma (Form) – formální náležitosti vztahu mezi aktéry v síti (vzdálenost, síla, symetrie..)

Vícerozměrná síť (Multiplex Network) – síť aktérů s více než jedním typem vazeb.

Síť (Network) – uskupení vazeb mezi uskupením aktérů včetně těchto aktérů.

Role (Role) – vzor vztahů mezi jednotlivými bloky.

Společenská soudržnost (Social Cohesion) – síť aktérů se silnými vazbami mezi aktéry.

Sociální struktura (Social Structure) – podoba (pattern) vazeb mezi aktéry – síť na mikroúrovni nebo síť sítí na mikroúrovni.

Síla vazeb (Strenght of Ties) – frekvence, trvání, emocionální intenzita, vzájemná výměna a další parametry charakterizující podobu vztahu mezi aktéry.

Strukturální ekvivalence (Structural Equivalence) – nastává mezi dvěma a více aktéry, kteří nemusí být propojeni, avšak zastávají stejný vztah vůči nějakému třetímu aktérovi.

Strukturální mezera (Structural Hole) – neexistující vztah mezi aktéry v rámci sítě.

SNA využívá především kvantitativní metody v kombinaci se sofistikovaným softwarem pro analýzu dat. V rámci studií, které tyto metody využívají, bylo nalezeno několik způsobů, jak zachytit aktéry do grafické podoby takzvaných map. Kde aktéři tvoří uzly a vztahy mezi nimi jsou znázorněny liniemi mezi uzly, body zakreslenými v mapě. V rámci těchto map bylo pak možné testovat různé parametry, kterými jsou aktéři charakterističtí a jejich pomocí interpretovat podobu vztahů zachycených v mapách. Zajímavým příkladem byla studie (Newman, 2003), která se zaměřila na přátelské vazby studentů jedné americké střední školy. Dotazováním studentů byl zachycen jejich pohled na své přátelské vazby ve skupině. Pomocí kvantitativních analytických metod a použití inteligentního softwaru, byly modelovány obrazce, ve kterých body (uzly) byli jednotliví studenti a spojnice mezi těmito body byly jejich přátelské vazby. Bylo tak vymodelováno několik „shluků“ studentů, jinak však „mapa“ působila vcelku nepřehledně. Po barevném vyznačení rasové příslušnosti studentů (uzlů) bylo zcela jasné určité schéma rozložení studentů do přátelských skupin. Taková mapa samozřejmě ještě nepodává vysvětlení, jakým způsobem k tomuto typu rozdělení či segregaci dochází, ani jak prostupné skupiny jsou, i tak je ovšem analyticky přínosným nástrojem. Bohužel v rámci tohoto výzkumu nelze podobnou metodu použít vzhledem k technické náročnosti na software a také vzhledem k heterogenitě skupiny. Pro autora zmíněné studie bylo jistě výhodou, že se jedná o uzavřenou skupinu s konečným počtem členů, k nimž všem měl zprostředkovaný přístup. Zde tedy narážíme hned na dvě zásadní omezení našeho výzkumu.

A. Výzkumník nemá zprostředkovaný přístup ke všem aktérům,

B. ani v žádném momentě výzkumu nemůže jejich výčet prohlásit za konečný.¹³

---

¹³ Hustota vztahů proto nemůže být měřena, jelikož neznáme maximální možný počet vazeb.

Pro zmapování aktérů v oblasti péče ve VTOS a po něm bylo tedy potřeba zvolit takový přístup, který dokáže síť aktérů zachytit pomocí kvalitativních metod a to i bez přímého kontaktu se všemi aktéry. K využití kvalitativních metod v rámci síťové analýzy uvádí několik příkladů a kritických poznámek Gemma Edwards ve své studii *Mixed-Method Approaches to Social Network Analysis* (Edwards, 2010). Píše například o výzkumu ve městě Leeds, zaměřeném na personální sociální síť, kde informátoři výzkumníky prováděli po městě. Během těchto procházek byly prováděny rozhovory, během kterých byly získávané informace přímo zasazeny v místě a čase. (Edwards, 2010: 8) Rozhovory tak byly vedeny v přirozeném prostředí, které zároveň přinášelo autentické podněty a témata. Gemma Edwards popisuje, že je možné přistupovat k síťové analýze i pomocí kvalitativní metodologie – tedy pomocí rozhovorů, pozorování či rešerše dostupných dat. Touto cestou jsme se vydali i v našem výzkumu. Rozhovory byly vedeny se zástupci veřejných institucí, neziskových organizací poskytujících služby PPP i s příjemci těchto služeb. Informace získané z rozhovorů byly následně převedeny na data pomocí otevřeného kódování. Během kódování vznikaly kategorie témat a koncepty napříč všemi rozhovory. Analýza byla rozdělena zvláště pro příjemce a poskytovatele služeb. Tedy jedna část analýzy zahrnovala zástupce neziskového a státního sektoru a druhá osoby se zkušeností s VTOS, které využily služeb NNO.

3.3.2 Identifikace relevantních aktérů a výběr informantů

Pro identifikaci aktérů jsme použili několika-krokový model. Nejdříve jsme pořídili seznam všech institucí a organizací, které se účastnily námi navštívených odborných akcí. Z webových stránek těchto organizací jsme získali kontakty na příslušné instituce. Poté jsme identifikované aktéry oslovili s žádostí o spolupráci a doporučení dalších kontaktů. Následně byli vyhledáni ti, kteří jsou členy zastřešujících institucí. Dále bylo využito databáze projektů, které byly podpořeny z ESF. Zde byly relevantní projekty (a tedy i aktéři) vybíráni na základě klíčových slov uvedených v kapitole věnované analýze aktérů. Zvolili jsme metodu, **při které mohlo během celého výzkumu docházet k rozšiřování portfolia aktérů. Ti byli postupně zařazováni do tabulky, kde každý řádek byl věnován jednomu aktérovi a každý sloupec znamenal jeden ze zkoumaných parametrů. Na základě těchto parametrů pak byly formulovány kategorie aktérů.** Tyto kategorie byly nejprve formulovány obecně na základě zařazení do jednoho ze sektorů na základě teorie regulátorů života společnosti, která instituce rozděluje na 3 základní sektory – veřejný, občanský a tržní.¹⁴ K těmto třem sektorům přibýly

---

¹⁴ Více o této teorii se dozvíte v kapitole Neziskový sektor jako jeden z regulátorů života společnosti.

kategorie, které se vyskytují na pomezí nebo v nich nejsou jednoznačně začleněny. Mluvíme zejména o sociálních podnicích a neformálních institucích.

K nasycení kategorií docházelo v momentě, kdy již s identifikací nových aktérů nevznikaly nové kategorie. K nasycení výčtu aktérů docházelo ve chvíli, kdy informátoři považovali výčet za kompletní a v dokumentech a na setkáních se opakovali již identifikovaní aktéři.

Po základním rozdělení byli aktéři dále kategorizováni a členěni na základě následujících charakteristik¹⁵: region působnosti, rok vzniku (začátku poskytování služby), cílová skupina, oblast působení (činnosti), deklarované cíle. **K zachycení takzvaně tvrdých parametrů byly využity informace z veřejně dostupných zdrojů ve formě výzkumů, webových stránek, tiskových zpráv a dalších dokumentů.**

Nosným bodem analytické práce ovšem mělo být zachycení vazeb a vztahů mezi těmito aktéry. Jak v jednotlivých sektorech, tak mezi nimi. **Pro odhalení a konstruování vazeb a vztahů byly využity zejména informace získané z rozhovorů.**

Při volbě této metody bylo třeba počítat s jistými riziky a omezeními, která s sebou přináší. Jak již bylo výše zmíněno, nejsou aktéři uzavřenou a konečnou skupinou, u které bychom mohli předpokládat její neměnnost v čase. S legislativními změnami mohou přicházet změny v rámci zapojení institucí veřejného sektoru. U neziskových organizací pak zejména z hlediska financování nelze s jistotou tvrdit, zda budou existovat ve stejném složení v následujícím roce (závislost na získání dotací, darů, příspěvků). Dále je třeba počítat s určitou měrou regionálního zkreslení, jelikož vzhledem k možnostem autorky proběhla větší část rozhovorů v Praze (2 rozhovory proběhly v Brně). Pokud navíc existují aktéři, kteří leží mimo jakékoliv významnější síť aktérů, mohlo dojít k jejich opomenutí. Předpokládáme ovšem, že v takových případech se nejedná o aktéry zásadního významu. V rozhovorech mohou být navíc některé vazby či formy spolupráce opomíjeny, proto jsme se zaměřili i na realizované projekty a formy spolupráce deklarované na webových stránkách.

3.3.3 Expertní rozhovory

Hlavní část výzkumu byla realizována formou expertních polo-strukturovaných rozhovorů s vybranými zástupci neziskového sektoru, veřejného sektoru a cílové skupiny

---

¹⁵ Tyto charakteristiky tvořily sloupce výzkumné tabulky.

neziskových organizací, tedy osob, které v minulosti byly ve výkonu trestu odnětí svobody a následně využily služeb neziskové organizace.¹⁶

Rozhovory se zástupci neziskových organizací přinášejí informace zejména z druhé a třetí oblasti zkoumaného problému. První oblast (tedy cíle a činnosti organizace) byla autorkou nastudována z veřejně dostupných materiálů před uskutečněním rozhovorů. Osloveno bylo 12¹⁷ neziskových organizací, které dlouhodobě působí v oblasti vězeňství či péče o osoby ve VTOS či po něm. **Uskutečněno bylo 6 rozhovorů, od dalších 2 organizací byly informace předány skrze on-line formulář.**

Rozhovory se zástupci veřejného sektoru měly přispět zejména k triangulaci dat a konfrontaci zjištěných informací z další perspektivy. Mezi oslovenými aktéry byl sociální kurátor, zástupce Úřadu práce ČR a Kanceláře veřejného ochránce práv. Rozhovory **byly nakonec uskutečněny pouze se zástupcem KVOP a sociální kurátorkou** (přesnější funkci neuvádíme), jelikož si informantka nepřála být jmenována. Zaměstnankyně úřadu práce odmítla rozhovor poskytnout vzhledem k časové vytíženosti. Pro zajištění relevantnosti dat bylo proto využito jiného zdroje pro získání názorů a postojů veřejného sektoru. V první řadě byly informace doplněny na základě setkání **Platformy pro spolupráci v oblasti vězeňství a alternativních trestů** svolané náměstkem ministra spravedlnosti pro úsek trestní politiky a vězeňství Vladimírem Zimmelem. Dále byly využity informace získané při účasti na odborných seminářích pořádaných spolkem Za branou, z.s., kterého se zúčastnili i zástupci státního sektoru. Informace o činnosti Probační a mediační služby ČR byly načerpány v rámci **Dne otevřených dveří PMS ČR.**

Dále byly provedeny **4 rozhovory s osobami s trestní minulostí.** Kontakt s nimi byl zprostředkován skrze jednu z oslovených neziskových organizací¹⁸, kde jsou všichni 4 v současné době zaměstnáni. Je samozřejmě třeba brát tyto okolnosti v potaz a vyvarovat se zobecňování získaných informací, jelikož se jedná o osoby spolupracující právě s jednou NNO.

---

¹⁶ V příloze této práce uvádíme strukturu použitou pro všechny tři typy rozhovorů.

¹⁷ Charita ČR, Carlbader Gate, o.p.s., Český helsinský výbor, K srdci klíč, o.p.s., Mezinárodní vězeňské společenství, Na svobodě, z.s., Nová šance, o.s., Rubikon centrum, o.s.; SANANIM – Projekt COKUZ, Podané ruce, o.p.s.; spolek Lighthouse, spolek Za branou, z.s.

¹⁸ Název organizace není uveden pro zajištění co nejvyšší možné prevence identifikace informantů. V analýze budou uváděni pod falešnými jmény.

Považujeme za důležité zmínit, že vzhledem k vybranému přístupu, který a priori uznává předpoklad možné nápravy pachatele, budou některé postoje tímto směrem vychýleny. Jedná se zejména o pohled na význam neziskových organizací usilujících o reintegraci propuštěných. Dle výše uvedených výzkumů CVVM existuje i část veřejnosti, která nápravu pachatele považuje za nemožnou, a proto by těžko mohla těmto neziskovým organizacím připisovat i nejmenší význam. Autorka proto předkládá i shrnující pohled na mezinárodní úmluvy a doporučení, které pro-reintegrační postoj podporují.

3.4 Zdroje dat

Vzhledem ke zvolené metodologii budou k výzkumu využívány zejména již publikované odborné studie a statistické údaje. Dále veřejně dostupné informace o činnosti a aktivitách neziskových i státních organizací a institucí v oblasti vězeňství a práce s odsouzenými, a to v převážné míře z jejich webových stránek. Dále budou využívány informace získané na odborných seminářích a veřejných diskusích s touto tematikou. Pro hlubší, aktuálnější a autentičtější vhléd do reálného působení a postavení neziskových organizací budou využity informace z expertních rozhovorů s relevantními aktéry. Pro detailnější přehled užívaných zdrojů dat uvádíme níže jejich seznam:

- a) strategické a koncepční dokumenty VS ČR, MS ČR a MPSV ČR v oblasti výkonu vězeňství a prevence kriminality,
- b) stanovy a ročenky neziskových organizací + cíle, poslání a vize
- c) navštívené odborné semináře a diskuse,
- d) rozhovory se zástupci relevantních institucí,
- e) vědecké výzkumy zaměřené na výkon trestu odnětí svobody a penitenciární péči,
- f) webové stránky VS ČR, PMS ČR, MS ČR, MPSV ČR, MV ČR, ÚP ČR, RVNNO, Výboru proti mučení a jinému nelidskému, krutému, ponižujícímu zacházení a trestání
- g) webové stránky neziskových organizací,
- h) seznam projektů podpořených z ESF s cílovou skupinou Osoby po výkonu trestu¹⁹

---

¹⁹ Dostupné z:<http://www.esfcr.cz/modules/projects/>

- i) seznam příjemců podpory z fondů EU²⁰,
- j) zprávy CPT a sborník KVOP.

---

²⁰ Dostupné z:<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Informace-o-cerpani/Seznamy-prijemcu>

4 Neziskový nestátní sektor jako jeden z regulátorů života společnosti

V této kapitole se budeme věnovat teoretickému vymezení neziskového sektoru. Zasadíme neziskový sektor do teorie regulátorů života společnosti a upřesníme některé v práci užívané pojmy. Krátce se také podíváme na historický vývoj a tradici občanského sektoru v Čechách. Dále zde budou zpracovány charakteristiky neziskového sektoru, se kterými dále pracujeme v analytické části práce.

Neziskový sektor se začal stávat předmětem výzkumu koncem 70. let v USA, kdy se pozorovatelé společensko-politického prostoru pokusili identifikovat a pojmenovat organizace působící mimo politickou i komerční oblast. Až koncem 80. let dostal výzkum neziskového sektoru mezinárodní charakter a do té doby formulovaná paradigmatu v americkém kontextu byla konfrontována se zahraničními podmínkami. (Katz in Anheier a Seibel, 1990)

Vymezení neziskového sektoru lze uchopit několika způsoby. Každé vymezení pak může zahrnovat různé množiny organizací a institucí. Je proto třeba vždy nejprve jasně artikulovat, jaké vymezení používáme, pokud hovoříme o neziskovém sektoru.

4.1 Vymezení NNO vůči veřejnému a tržnímu sektoru

4.1.1 Terminologie - občanská společnost, neziskový sektor a nezisková organizace

Neziskové organizace jsou součástí neziskového sektoru, jenž je jedním z projevů existence občanské společnosti. Podívejme se tedy blíže na všechny tři pojmy, abychom lépe pochopili, jakým způsobem se ve společnosti objevují a projevují a zda je jejich existence samozřejmá.

Občanská společnost

Pro vymezení pojmu občanská společnost je podstatné vyzdvihnout, že se jedná o část společnosti, která je organizovaná, nezávislá a cílem jejího zapojení do veřejně-politického života je uspokojení individuálních, skupinových či veřejných zájmů v mantinelech, které této činnosti nastavuje právní vymezení vztahu mezi státem a společností. (Weigle a Butterfield, 1993 in Potůček, 2005: 102)

Neziskový/občanský sektor

Dle Potůčkova vymezení lze neziskový (občanský) sektor vymezit jako institucionalizovanou formu občanské společnosti, která je součástí soukromého sektoru, jako alokační mechanismus

užívá trh a kritériem jeho činnosti je na rozdíl od ziskového sektoru veřejný zájem. (Potůček, 2005: 103) Pro zkoumání role neziskového sektoru v určité konkrétní společenské oblasti je třeba v první řadě jasně vymezit, které organizace či instituce ještě spadají do našeho vymezení a čím se od ostatních odlišují.

Nezisková organizace

O ekonomických neziskových subjektech (neboli regulátorech společnosti) lze uvažovat ve smyslu pozitivního či negativního vymezení. Pozitivní vymezení chápe jako neziskové organizace ty, jež jsou nositeli formulovaných charakteristik. Negativní vymezení naopak určuje základní kategorie. Ti, kdo do těchto kategorií nespádají, tvoří kategorii novou. (Rosenmayer, 2004: 2)

Odlišení od ostatních sektorů není vždy snadné, jelikož se některé organizace mohou vyskytovat na rozhraní těchto pomyslných sektorů. Sama organizovaná (formální) část občanské společnosti není homogenní skupinou subjektů. Neziskové organizace se od sebe liší jak velikostí, tak náplní činnosti či způsobem financování.

Za základní charakteristiky NNO lze dle amerického sociologa Salamona považovat následující (Salamon a Anheier 1997 a Salamon a Anheier, 1992 in Frič a Bútor in Potůček, 2005: 156) :

- ***Určitá míra institucionalizace***

Jak již napovídá sousloví *neziskové organizace*, pro zařazení do skupiny NNO je třeba jistá míra formálnosti či organizovanosti. Organizace by měla být zastřešena formálním statutem a fungovat na určitých formalizovaných principech.

- ***Nevládní charakter***

Tento aspekt klade důraz na soukromou povahu NNO. Ačkoliv teorie připouští možnost státní podpory či zapojení státních úředníků do členstva organizace.

- ***Rozdělování zisku není hlavním cílem jejich činnosti***

Od soukromých firem lze NNO odlišit na základě toho, že při dosažení zisku nerozdělují tento mezi členy vedení či organizace, ale užívají jej opětovně k dosahování cílů a poslání dané organizace.

- ***Disponují vlastní správou***

Organizace jsou samy sobě správcem a ve své činnosti jsou autonomní.

- **Fungují na principu dobrovolnosti**

Prvek dobrovolnosti by měl být obsažen alespoň v jednom aspektu (například zapojení dobrovolníků do terénních prací či přijímání dobrovolných příspěvků).

Pro pojmenování neziskového nestátního sektoru se ustálilo více pojmů, které různou měrou vyzdvihují některé z jeho základních charakteristik. Zejména v zahraniční literatuře se můžeme setkat s následujícími pojmy: organizace občanské společnosti (OOS), civic nebo third sector, non-profit, voluntary sector, non-state či non-governmental organizations (NGO's) nebo informal sector.²¹ (Frič a Bútor in Potůček a kol., 2005: 154-155)

K vymezení pojmu nestátní neziskový sektor pro potřeby této práce využijeme členění regulátorů lidských činností navržené Wolfendenovou komisí. (The Future, 1978 in Potůček a kol., 2005: 86) Toto členění rozděluje regulátory společnosti do 4 sektorů (viz Tabulka 3). Pro členění byl použit faktor formality a otázka zisku jako cíle činnosti. Dále byly sektory rozčleněny dle toho, zda jejich instituce spadají do státní či soukromé sféry. Na základě těchto tří parametrů vznikly 4 kategorie: stát, soukromý komerční sektor a dále soukromý nekomerční sektor ve své formální a neformální podobě.

Tabulka 2: Regulátory lidských činností dle Wolfendovy komise

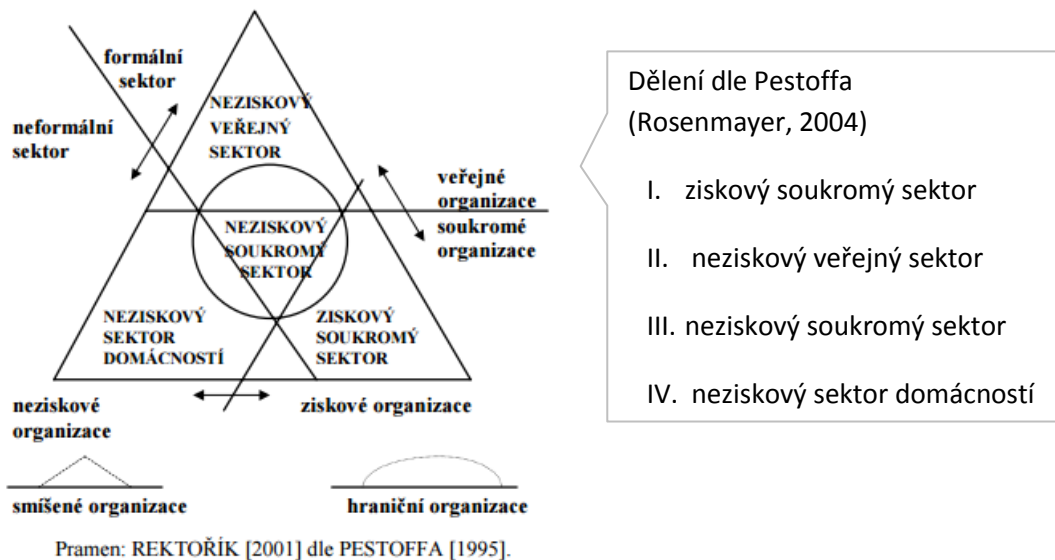
Soukromý neformální sektor	Soukromý komerční sektor
Stát	Občanský sektor (neziskové organizace)

Tato práce se zaměřuje na kategorii **Formálního neziskového nestátního sektoru** (v tabulce jako občanský sektor)²². Pro detailnější pohled uvádíme ještě grafické zobrazení 4 sektorů společně se základními charakteristikami, které je vymezují (Obrázek 1).

²¹ Používají se i další pojmy (viz Frič a Bútor in Potůček, 2005), zde pro přehlednost uvádíme pouze ty nejčastější.

²² Pojem občanský, neziskový či třetí sektor je používán v různých vymezeních. Je vždy důležité věnovat pozornost tomu, zda zahrnuje jak formální, tak neformální sektor. V některých případech jsou také jako další sektor vymezovány církevní instituce. Speciální kategorií jsou potom sociální podniky, které se ocitají na pomezí občanského a komerčního sektoru.

Obrázek 1 Vztah veřejného, občanského a tržního sektoru

4.1.2 Teorie vzniku NNO

Frič a Goulli shrnují ve své práci několik různých teorií vzniku neziskového sektoru. Pro vysvětlení vzniku neziskových organizací v oblasti PPP využijeme teorii heterogenity a teorii vzájemné závislosti. (Frič a Goulli, 2001: 76) Pomocí těchto dvou teorií dokážeme vysvětlit, jaké jsou přednosti a možná selhání všech tří sektorů v oblasti poskytování PPP a naplňování cíle snižování kriminální recidivy.

4.1.2.1 Teorie heterogenity (selhání trhu/selhání státu) a teorie vzájemné závislosti

Teorie heterogenity vysvětluje, že trh sám nedokáže zajistit veškeré potřeby občanů a z toho důvodu vzniká a funguje stát. Ani stát ovšem není schopen dostát poptávce heterogenní společnosti a proto občané zakládají NNO, aby tyto své potřeby uspokojili. Teorie vzájemné závislosti navíc „nachází prvky, které předurčují stát a neziskový sektor ke spolupráci“. (Frič a Goulli, 2001: 78) Vidí tyto dva sektory jako na sobě navzájem závislé a doplňující své nedostatky.

Přednosti a selhání státu (veřejné správy)

Za přednost státu jako regulátoru společenského života považuje teorie zejména to, že stát na rozdíl od tržního prostředí dokáže efektivněji řešit situace, u kterých rozhodují i jiná kritéria než „kritéria ekonomické efektivity“. (Potůček, 2005: 96) Potůček rozlišuje přednosti decentralizované a centralizované veřejné správy. Decentralizovaná dle něj poskytuje větší

prostor pro tvorbu alternativních řešení, centralizovaná pak dokáže lépe přijímat určitá opatření, jelikož nevyžaduje shodu více aktérů. (Potůček, 2005: 96)

Teorie selhání státu pak rozlišuje selhání státu dle politických režimů. Budeme se zde vzhledem k českému kontextu věnovat selhání reprezentativní demokracie jako politického systému a dále selhání souvisejícím s výkonem státní správy. Z té první skupiny uveďme zejména „vliv organizovaných zájmů (lobbyingu)“, „omezený časový horizont“ a „vliv médií“. Vliv organizovaných zájmů (skupin) znamená v podstatě to, že politická rozhodnutí budou volena spíše v případě, že přinesou jednoznačný, viditelný užitek určité skupině, než v tom případě, kdy přinesou menší či vůbec prokazatelný užitek celé společnosti. Omezený časový horizont se projevuje tím, že politická reprezentace rozhoduje v rámci jednoho funkčního období a bude mít tedy tendenci přijímat krátkodobě užitečná opatření. Vliv médií způsobuje, že politická rozhodnutí, která by se měla opírat o názor veřejnosti, nevycházejí z „odpovědného zvažování sociálních nákladů a výnosů“, ale jsou ovlivněny dopadem mediálního obsahu a mediální interpretace reality. Výkon správy selhává zejména v efektivitě byrokratických aparátů, které postrádají vhodné evaluační metody či data, tyto aparáty se zároveň nevyskytují v konkurenčním prostředí, což snižuje jejich snahu o inovaci a reakci na aktuální problémy, jejich činnost je navíc pevně vymezena rozpočtovými pravidly. Dalším omezením je pak poměrně malá možnost kontrolovat fungování státu. Ve vztazích v rámci státního aparátu ale i ve vztahu tohoto aparátu směrem k veřejnosti existuje informační asymetrie, která produkuje nerovnost v tomto vztahu. (Potůček, 2005: 97-98) Tuto formu selhání se společnost snaží vyrovnávat tlakem na zvýšení transparentnosti činností byrokratického aparátu.

Přednosti a selhání neziskového (občanského) sektoru

Oproti státu a tržnímu sektoru dokáže neziskový sektor lépe fungovat v oblastech, kde nebývá generován zisk, kde je třeba schopnosti empatie a naslouchání. Dále v oblastech, které vyžadují celostní přístup a kde je potřeba poskytnout „efektivní okamžitou pomoc jednotlivcům“. Tyto oblasti se předpokládají značnou důvěru klientů, využití dobrovolné práce či získání finančních podpor prostřednictvím darů. Neziskové organizace mohou být velmi efektivním poskytovatelem péče v těchto oblastech, pokud prokážou tržní snahu o efektivitu a inovace a zůstanou při tom transparentní a tudíž kontrolovatelné. (Potůček, 2005: 106 – 107) Za selhání neziskového sektoru lze teoreticky považovat nedostatečnou kapacitu pro řešení větších problémů a to zejména u menších méně organizovaných NNO. Neziskový sektor také nepokrývá všechny oblasti, kde by bylo jeho působení potřebné. Jedním z rizik pro neziskovou organizaci je větší náchylnost k destabilizaci v případě neshody mezi jejími členy.

V současné době je v oblasti poskytování sociálních služeb vidět vzrůstající trend vzniku takzvaných sociálních podniků. Jedná se o subjekty soukromého sektoru, které se zaměřují ve svých cílech kromě zisku i na „sociální nebo obecně veřejně prospěšné cíle“. (Hyánek, 2011: 33) Tyto subjekty někteří autoři, včetně Hyánka, považují za subsystemy nestátního neziskového sektoru. V této práci je zasazujeme na rozhraní mezi tržním a neziskovým sektorem.

Přednosti a selhání trhu

Trh jako samoregulační systém oproti ostatním dvěma sektorům nejefektivněji alokuje zdroje, má větší sklon k inovacím, dokáže se rychleji adaptovat na změny podmínek a rychleji tedy také opouští neúspěšné činnosti. V oblasti PPP ovšem trh selhává zejména proto, že jeho činnosti stojí na hledisku ekonomické efektivity. (Potůček, 2005: 90) Dopad činností směřovaných k reintegraci a resocializaci pachatelů TČ ovšem není snadno vyčíslitelný. Pokud ovšem tržní subjekty vstupují do této oblasti jako zaměstnavatelé, pak mohou uvažovat i kritériem ekonomické efektivity například v tom případě, kdy stát přispívá na společensky účelná místa pro osoby propuštěné z VTOS. Majitel firmy tak jejich zaměstnáním může snížit své náklady a zvýšit efektivitu jejich vynakládání.

4.1.3 Funkce neziskového sektoru

Jedním z hlavních znaků neziskového sektoru je jeho heterogenita organizací v mnoha oblastech – v zájmech, právní formě, velikosti či v činnostech. (Pospíšilová, 2014: 2) V této práci se zaměřujeme na organizace, které se zabývají stejnou oblastí činnosti – penitenciární a postpenitenciární péčí. Tuto oblast dále rozdělujeme na dílčí činnosti a zájmy, dle kterých organizace dále kategorizujeme. V práci se té zabýváme funkcemi, které neziskové organizace v této oblasti plní.

Petra Rakušanová z CVVM rozlišuje 2 typy neziskových organizací na základě toho, komu má být jejich činnost prospěšná. Pokud tato činnost prospěje jejím členům, jedná se o *vzájemně prospěšné organizace*. Pokud je jejich prospěšnost namířena třetím osobám, pak se jedná o *veřejně prospěšné organizace*. (Rakušanová, 2003: 1) O dalším možném dělení pak píše Pospíšil a jeho výzkumný tým, který v letech 2006 – 2008 prováděl výzkum zaměřený na funkce neziskových organizací v demokratické společnosti.²³ V základním rozdělení funkcí uvažuje o funkci *expresivní a servisní*. NNO naplňující *expresivní* funkci „propůjčují hlas nejrůznějším zájmům“ a *servisní* „poskytují služby“. (Pospíšil, 2009b: 3) Pospíšil uvádí, jakým způsobem o

---

²³ Výzkum prováděl srovnávací analýzu mezi rakouským a českým neziskovým sektorem.

rozdělení NNO v rámci těchto kategorií uvažuje Mezinárodní klasifikace neziskových organizací (International Classification of Nonprofit Organizations – ICNPO). „O všech NO působících v ICNPO oblastech sociální služby, zdraví, vzdělávání a rozvoje se tak předpokládá, že plní především „servisní funkci“, a NO působící v oblastech životní prostředí, prosazování zájmů (advocacy), profesní organizace, odbory, kultura a rekreace jsou tak řazeny pod „expresivní funkci“ (Salamon et al. 2004: 23 in Pospíšil, 2009b: 4). Pospíšil ale zdůrazňuje, že kategorizací funkcí neziskového sektoru existuje více a mohou se značně lišit. Užití pouze 2 kategorií považuje za příliš hrubé. Zároveň upozorňuje, že jedním ze základních rysů NNO je, že naplňují více funkcí zároveň.²⁴ Po podrobné rešerši literatury Pospíšil identifikuje 7 funkcí neziskového sektoru, jejichž stručnou charakteristiku uvádíme níže:

1. Servisní funkce

- je vlastně poskytování služeb v oblastech, kde selhává trh i stát. Tyto služby jsou „dostupné všem bez ohledu na to, zda za ně bylo zapláceno nebo zda jejich konzumenti mají prostředky na zaplacení anebo proto, že vyžadují určitý prvek důvěry“ (Salamon et al. 2000: 5 in Pospíšil, 2009b: 5). Mezi tyto služby bychom mohli zařadit například individuální poradenství nebo jídlo poskytované lidem bez přístřeší.

2. Advokační funkce (funkce prosazování zájmů)

- Tuto funkci naplňují ty NNO, které jako cíl své činnosti artikuluje změnu veřejné politiky či společenských podmínek a povědomí o určitém problému a to jménem skupiny či celé společnosti. V textu je rozlišována veřejně-politická a občanská advokační činnost. Ta první je orientována veřejným institucím, ta druhá směrem k veřejnosti. Pro příklad uvedme odbory či nátlakové skupiny.

3. Expresivní funkce/Funkce strážce hodnot/Reprezentační funkce

- Její naplnění souvisí s vyjádřením a uchováním hodnot či vyjádřením postojů, kultur a subkultur.

4. Charitativní funkce

- Charitativní funkce je naplňována prostřednictvím finančních transferů či redistribucí zdrojů směrem od bohatších k chudším.

---

²⁴ tamtéž

5. Filantropická funkce

- Tuto funkci naplňují všechny aktivity, které vedou k založení a provozování neziskových organizací.

6. Inovační funkce

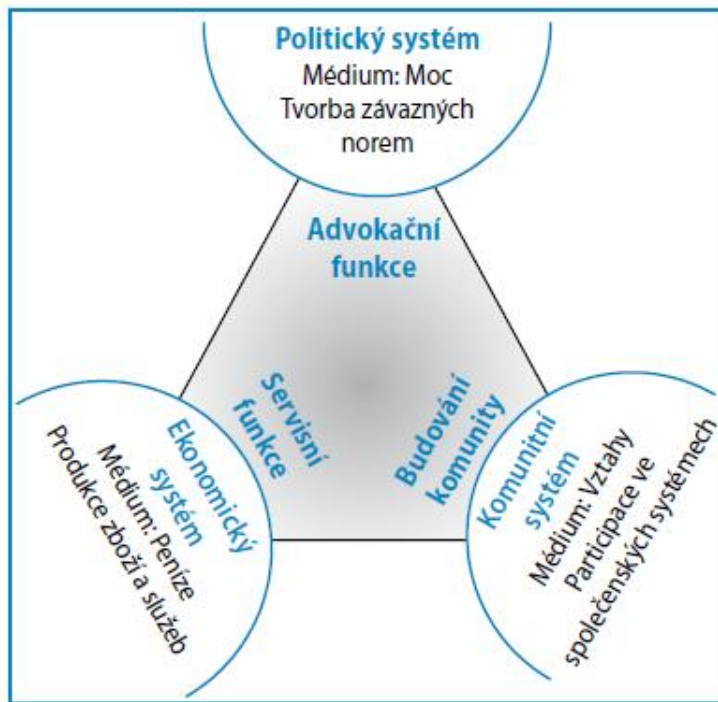
- Inovační funkcí myslíme funkci takových činností, které zásadně mění způsob či strukturu poskytované služby, využívají nové technologie nebo rozšiřují poskytování služeb k dalším skupinám spotřebitelů.

7. Budování komunity/Pospolitost/Sociální kapitál

- Základním aspektem této funkce je propojování, navazování kontaktů a vazeb či sjednocování. Jde tedy o integraci jednotlivců či organizací do řešení problémů či prosazování zájmů komunity. Na rozdíl od advokační funkce v tomto případě aktéři tvoří komunitu. Pozitivní účinky mají tyto činnosti jak na jednotlivce, tak na celou společnost. Dalšími užívanými pojmy pro tuto funkci jsou budování sociálního kapitálu (svazujícího či přemostujícího) či budování demokracie. (Pospíšil, 2009b: 6 – 9)

Pospíšil vysvětluje teoretické uchopení funkcí NNO na základě systémové teorie. To, že má činnost neziskové organizace nějakou funkci znamená, že organizace „slouží jinému systému“. (Pospíšil, 2009b: 9) Funkce NNO pak zkoumá ve vztahu ke třem makro-úrovním společnosti: subsystém ekonomiky, politiky a komunit. Na rozdíl od výše uvedeného trojúhelníkového schématu, kde jsme vymezili neziskové organizace vůči veřejnému, tržnímu a občanskému sektoru, níže uvedené schéma zasazuje činnosti neziskových organizací do vztahu k jednotlivým subsystémům. Rozšiřuje tedy teorii o vyjádření způsobu, jakým NNO svou činností přispívají ostatním sektorům.

Obrázek 2 Funkce neziskových organizací jako přispěvatelů do společenských subsystémů²⁵

V analýze se pak budeme věnovat otázce, zda a jakým způsobem NNO v oblasti PPP přispívají těmto třem systémům.

4.1.4 Zastřešující organizace a oborová komunita

Neziskový sektor se skládá ze samostatných subjektů, které se mohou sdružovat a vytvářet spojení. V tomto ohledu píšou o neziskovém sektoru Frič a Goulli, kteří uvádějí, jak může neziskový sektor uspět jako společenský aktér (Frič a Goulli, 2001: 120) V této krátké kapitole se tedy zaměříme právě na takové formy sdružování neziskových organizací, prozkoumáme blíže jejich formy a účely jejich fungování. V analytické části práce pak zjistíme, zda taková uskupení existují v oblasti PPP.

Tereza Pospíšilová ve své studii pro RVNNO nazvané *Zastřešující organizace v neziskovém sektoru v České republice: situace, témata a návrhy opatření* (Pospíšilová, 2014) popisuje vznik a vývoj sítí a střeš českých NNO po roce 1990, typy a role těchto střeš, tendence k síťování uvnitř neziskového sektoru a problémy tohoto procesu. Dále se věnuje vztahu sítí a střeš ke své členské základně, jejich legitimitou, důvěryhodností a kompetencí k zastupování NNO vůči veřejné správě a v neposlední řadě úvahou, „zda je potřebné, aby stát tento proces

²⁵ Pospíšil, 2009b: 10

podporoval, a pokud ano, pak důvody proč a návrhy na opatření státu v podpoře této oblasti“. Pospíšilová vychází z dat výzkumu prováděného v roce 2005. (Pospíšilová, 2014: 1) Rozlišuje dva typy zastřešujících organizací na základě principu spolupráce:

- **Oborové:** v nich se organizace sdružují na základě společné oblasti činnosti a
- **všeobecné:** takové organizace sdružují NNO z různých oborů, spolupráce si jako cíl kladou rozvoj neziskového sektoru v obecné rovině. (Pospíšilová, 2014: 2)

V ČR lze za zastřešující všeobecnou organizaci považovat Asociaci neziskových organizací v České republice (ANNO ČR).

Kolem určitého tématu se vždy utváří širší, tzv. **oborová komunita** (policy community), aniž by musela být zastřešena oborovou organizací. Do takové komunity ovšem zahrnujeme i další organizace - veřejné instituce, tržní společnosti či akademickou sféru. (Pospíšilová, 2014: 2) Dalo by se říci, že analýza sítě v našem případě bude vlastně explorační analýzou právě oborové komunity v oblasti PPP. „Obvykle jsou oborové komunity navázané na určité ministerstvo, které má agendu na starosti, a to si s komunitou během času vybuduje určitý druh spolupráce, založený na specifických očekáváních o roli NNO.“ (Laforest 2011 in Pospíšilová, 2014: 2)

Vraťme se ale k zastřešujícím organizacím. Dělení zastřešujících institucí můžeme provádět např. na základě územní roviny spolupráce na:

- oblastní (město, okres),
- krajské,
- celostátní,
- mezinárodní (mezi několika státy) či evropské (mezi státy EU).

Pospíšilová v práci podává vysvětlení rozdílu mezi termíny síť a střecha, kdy pojem „střecha“ (podle angl. Umbrella organization) je používán pro instituce na celostátní či mezinárodní úrovni. (Pospíšilová, 2014: 3) V našem pojetí budeme pojem „síť“ využívat pro celou oborovou komunitu. Pro organizace na všech územních úrovních budeme používat obecnější pojem „zastřešující organizace či asociace“. Budeme ještě stejně jako Pospíšilová rozlišovat „střechy a sítě autonomních NNO“ a „celostátní organizace s hierarchickou strukturou“. (Pospíšilová, 2014: 4)

Dále budeme rozlišovat 3 ideální typy zastřešujících organizací dle Younga (Young, 2001 in Pospíšilová, 2014)

1. Jednotný systém

- Členové střechy se shodují na řešení problémů a formulaci cílů, funkce střechy může být servisní.

2. Hospodářský spolek

- Účel střechy spočívá v pomoci svým členům v jejich bezproblémovém fungování. Struktura je volnější.

3. Politická komunita

- Členské organizace jsou si podobné svými zájmy, ale složitěji hledají shodu na řešení problémů. Takový typ střechy by měl mít reprezentaci a formou diskusí by měl dospět ke konsensu členů na určité strategii.

„Když je shoda na společných cílech mezi členy vysoká, je podle Younga pro střechu efektivní fungovat jako jednotný systém založený na přidělování úkolů, psaných pravidlech, stanovování dílčích cílů shora a dělbě práce. Když je shoda na cílech nízká a ani jí není zapotřebí, je neefektivnější volná struktura. A v situaci, kdy je sice značná rozdílnost názorů, ale je potřeba najít společné řešení, je potom neúčinnější diskuse a hledání konsensu.“ (Pospíšilová, 2014: 5)

4.2 Neziskový sektor v České republice - historie a legislativa

4.2.1 Historický vývoj neziskového sektoru v ČR

Lloyd (in Anheier a Seibel, 1990) popisuje ve svém příspěvku kořeny neziskového sektoru, které vidí v komunitním způsobu života. Tento způsob života byl spojen s konkrétní lokalitou a byl vlastně ochranným jednáním místních obyvatel v dobách „nejistoty a izolace za specifických sociálních podmínek.“ (Lloyd in Anheier a Seibel, 1990: 241 - 252) Z jeho příspěvku je jasné, že podoba a vůbec existence neziskového sektoru je úzce spjata s lokalitou, kulturou a zejména sociálními podmínkami. Proto se nyní podíváme na letmý pohled do historie českého neziskového sektoru, abychom lépe pochopili, jaké faktory měly vliv na jeho současnou podobu.

Miroslav Pospíšil z Centra pro výzkum neziskového sektoru ve své práci (Pospíšil, 2009a) shrnuje hlavní aspekty vývoje neziskového sektoru v České republice. Vznik neziskového

sektoru spojuje zejména s působením **církví a dobrovolnických organizací** a datuje ho již do 9. a 10. století. Jeho kulminaci pak spojuje s obdobím **Národního obrození** (přelom 18. a 19. století), kdy se rozvíjela občanská společnost zejména ve vzdělanějších vrstvách společnosti a jejími hlavními motivy byly snahy o zachování kulturního dědictví a jazyka, a dále obroda politické angažovanosti. Společenské změny a tak i nové formy občanského sdružování přinesla ve velkém rozsahu a významu **Průmyslová revoluce** v devatenáctém století. Země se postupně proměňovala jak z ekonomického, tak ze společenského a demografického hlediska. Tyto změny znamenaly nárůst chudší vrstvy obyvatel a tím i nárůst potřeby se sdružovat a organizovat. Vznikající sdružení občanů měla účely vzdělávací, kulturní nebo například vědecké a v neposlední řadě se začala formovat uskupení zaměstnanců, kteří se snažili hájit své sociální jistoty. (Pospíšil, 2009a: 2)

Za **zlatý věk** neziskového sektoru pak Pospíšil označuje období **První republiky** (1918 – 1939). Země se měla stát jednou z parlamentních demokracií a jedním z nejrozvinutějších průmyslově-zemědělských evropských států. Období společenského a kulturního rozvoje s sebou neslo i vznik a rozvoj občanských spolků a dalších neziskových organizací. Vznikaly sportovní kluby, politická hnutí, odborové organizace, zdravotní a humanitární organizace. V té době lze pozorovat i zajímavý postoj veřejné správy vůči některým organizacím, v rámci něhož tyto organizace získaly téměř oficiální postavení a byly pověřovány implementací politických rozhodnutí.²⁶ (Pospíšil, 2009a: 2 - 3)

Zlatá éra byla přetržena obdobím **totalitní represe** (1939 – 1989). Do této éry zahrnuje Pospíšil jak nacistickou okupaci, tak období komunistického režimu. Jejich podobnost je zásadní zejména ve snaze potlačit svobodné a na státu nezávislé aktivity a organizace. Všechny tyto činnosti byly následně sdruženy pod Národní frontu. Odborové organizace byly nahrazeny Revolučním odborovým hnutím. Všechna svobodná uskupení a občanské iniciativy zůstávaly nesdružené a neorganizované. Undergroundové prostředí ovšem žilo a kulturně tvořilo. Postavy takzvané paralelní polis se staly také představiteli Sametové revoluce (1989) a hodnot, na kterých byla postavena.

Období krátce po Sametové revoluci bylo z hlediska neziskového sektoru přímo boomem vznikajících neziskových organizací. Jak Pospíšil dále uvádí, oproti socialistickým 537 organizacím, které před rokem 1989 měly funkci připomínat neziskový sektor, bylo ke konci roku 1991 evidováno již přibližně 21 000 neziskových organizací. Neziskové organizace sice

---

²⁶ Např. Český červený kříž.

znásobily svůj počet a byly konečně vládou respektovány, nedostávalo se jim ovšem větší pozornosti ze strany veřejnosti. U moci se ocitly osobnosti, které hrály důležitou roli v undergroundovém prostředí a měly tak nevídané pochopení pro důležitost existence občanské společnosti. Sama společnost se tento přístup ovšem musela teprve učit. Jedním ze zlomových momentů byly povodně v roce 1997, kdy zejména humanitární organizace prokázaly svou akceschopnost, flexibilitu a důležitost. Zásadní pomoc pro rozvoj NNO však stále hrály zejména zahraniční organizace a jejich programy realizované v ČR. (Pospíšil, 2009a: 5-9)

Období od konce 90. let do dnes je pak obdobím formující se legislativy a standardizace financování NNO. V roce 1998 vzniká na půdě Vlády ČR *Rada vlády pro nestátní neziskové organizace*.²⁷ NNO samy se také profesionalizují a svou činnost formulují častěji do strategických cílů a plánů.

Za důležité považujeme zmínit, jaké dopady měl historický vývoj na současnou podobu neziskového sektoru a jeho postavení v ČR. Tyto dopady zpracoval Frič s Goullim (Frič a Goulli, 2001 in Pospíšil, 2009a: 6), vybereme zde ty z našeho pohledu nejdůležitější.

I. Prvo-republikový odkaz

Česká kultura se ráda odkazuje na období tzv. zlaté éry. V neziskovém sektoru se toto projevilo znovu-založením některých tehdejších organizací. (Charita, Skaut, YMCA)

II. Nedůvěra k veřejným službám a občanské angažovanosti

Minulý režim zanechal ve společnosti pachů povinnosti a donucení k angažovanosti a zároveň podnítil nedůvěru v sílu občanských sdružení v oblasti působení na veřejnou politiku. V průzkumu CVVM v roce 2014 se ukázalo, že se do řešení veřejných politických problémů často nebo alespoň někdy zapojuje pouze 14 % respondentů. Průzkum také zjišťoval, v jakých veřejných aktivitách jsou respondenti zapojeni. Zapojení v občanských sdruženích uvedla ¼ respondentů, v nadacích či charitativních organizacích pak pouze 14 % respondentů. (CVVM, 2014a) CVVM provedlo také výzkum, ve kterém se zabývalo otázkou důvěry veřejnosti

---

²⁷ Rada vlády pro nestátní neziskové organizace byla zřízena usnesením vlády z 10. června 1992 č. 428 jako Rada pro nadace, usnesením vlády z 30. března 1998 č. 223 byla poté transformována na Radu vlády pro nestátní neziskové organizace. (Zdroj: Rada vlády ČR. [online] Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/zakladni-informace-767/>)

k vybraným veřejným institucím²⁸.(CVVM, 2014b) Důvěra k neziskovým organizacím mírně převyšovala nad nedůvěrou. Církve na tom byly ovšem v porovnání s NNO ještě hůře, téměř 2/3 respondentů k nim vyjádřily nedůvěru.

III. Sebestřednost jednotlivců

Ve společnosti přetrvala jistá stopa zanechaná stavem, ve kterém aktivita a kritický názor býval potrestán. Lidé se naučili věnovat spíše svým vlastním zájmům a méně se zajímat o dění kolem sebe a problémy komunity. Další z výzkumů CVVM²⁹ realizovaný ovšem v roce 2003 se zaměřil na otázku, komu Češi nejčastěji pomáhají, či problémy se snaží řešit. Na čelních pozicích se v tomto výzkumu jednoznačně umístila rodina a přátelé. Dále Češi pomáhají svým známým. 1/3 pak uvedla, že v předcházejícím roce pomohla neziskové či charitativní organizaci. Tato pomoc byla v 95 % motivována morální povinností, kterou tito lidé cítili. Ve většině případů jim to též přináší potěšení, z velké části jsou také inspirováni tím, že již takto pomáhá někdo z jejich blízkých. Zajímavou skupinu pak tvoří **44 % respondentů, kteří uvedli, že se snaží splatit pomoc, kterou jim v minulosti poskytl někdo další.** (CVVM, 2003)

IV. Centralismus

Jako poslední z aspektů, kterými se minulost podepsala na současné podobě neziskového sektoru, je centralistický přístup k poskytování veřejných služeb (public services).

Pospíšil dále uvádí několik základních principů, jak dosáhnout plnohodnotné role neziskového sektoru v české společnosti:

1. **Dostatečná míra spolupráce státního a neziskového nestátního sektoru**
2. **Dodržování principu subsidiarity**
3. **Zabránění monopolnímu postavení státu v odpovědnosti za poskytování veřejných služeb**
4. **Rovnoprávná soutěž o veřejné zdroje**
5. **Stabilní legislativní prostředí a fiskální politika**

---

²⁸ Vybrané instituce byly: Armáda, banky, církve, Internet, neziskové organizace, odbory, Policie ČR, rádio, soudy, televize, tisk.

6. Prokazatelná podpora státu ve prospěch rozvoje občanské společnosti

7. Transparentnost a odpovědnost neziskových organizací (Pospíšil, 2009a: 18)

4.2.2 Legislativa spojená s činností NNO v ČR

V českém právním prostředí byla poprvé zakotvena úprava neziskového sektoru v roce 1995 v podobě zákona o obecně prospěšných společnostech. Zároveň existovala rámcová úprava nadací a nadačních fondů zakotvená v novele občanského zákoníku z roku 1992. Úspěšné zákonné úpravy se pak nadace dočkaly v roce 1997 prostřednictvím Zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech. Podobu neziskového sektoru dále ovlivnil Zákon č. 117/2002 Sb. o veřejných sbírkách. Mezi další z forem neziskových organizací lze řadit církve a církevní právnické osoby. Jejich postavení bylo upraveno v Čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, zde byl zaručen svobodný vznik církví a církevních škol. Dále bylo fungování církví upraveno Zákonem č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech. (Mansfeldová a Kroupa, 2005: 30 - 31) Právní úpravu neziskových organizací zcela zásadně ovlivnila nová podoba Občanského zákoníku platná od ledna 2014 (Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník). Úprava zamezuje vzniku nových obecně prospěšných společností, ponechává však možnost stávajícím o.p.s. fungovat dle zrušeného Zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech. Nově vzniká právní forma **ústav**, „označuje právnické osoby ustavené za účelem provozování určité společensky prospěšné činnosti. Ústav není členská organizace jako spolek a funguje spíše na zaměstnaneckém principu.“ (Neziskovky.cz, 2014) Změnu přináší nový Občanský zákoník i nadacím a nadačním fondům zrušením zákona z roku 1997. Nadace nyní spadají pod tzv. **fundace**, tedy „sdružení majetku sloužící ke konkrétně vymezenému účelu“ (Neziskovky.cz, 2014)). Občanská sdružení, která vznikala na základě Zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, přecházejí na novou právní formu – **zapsaný spolek** (z.s.). Stávající občanská sdružení by měla projít transformací na spolky do 3 let od uvedení nové podoby zákoníku v platnost. (Neziskovky.cz, 2014) Dá se tedy očekávat, že tato transformace bude pro stávající o.s. znamenat jistou administrativní zátěž.³⁰

---

²⁹ Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 20. – 30. 6. 2003, 1062 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor

³⁰ V rámci této práce jsou uváděny právní formy NNO dle dostupných zdrojů v období od 10/2014 do 04/2015. Je tedy možné, že během tohoto období došlo ke změně právní formy u některých NNO a údaje tak nemusejí být zcela aktuální.

V současné době mohou tedy v České republice existovat následující právní formy neziskových organizací:

- spolky
- obecně prospěšné společnosti
- ústavy
- nadace
- nadační fondy
- evidované právnické osoby

4.2.3 Financování činnosti neziskových organizací

Zdroje finančních prostředků neziskových organizací lze rozdělit na veřejné rozpočty, cizí soukromé zdroje a příjmy z vlastních aktivit. Financování z veřejných rozpočtů je realizováno skrze dotace ze státního rozpočtu, z rozpočtu krajů a hl.m. Prahy, z rozpočtu obcí a ze státních fondů. Dalšími zdroji financí pak mohou být soukromé dary (sponzoring), nadace a nadační fondy a členské příspěvky.

Hlavní oblasti státní dotační politiky vůči nestátním neziskovým organizacím pro rok 2015 byly schváleny usnesením vlády ze dne 16. června 2014 č. 446. Dotační politika se v oblasti penitenciární péče explicitně zaměřuje pouze na protidrogové programy a léčení dalších závislostí ve věznicích. Ačkoliv pro rok 2014 byla přímo formulována oblast resocializačních a probačních programů pro dospělé pachatele trestných činů, v roce 2015 se už jedná pouze o mladistvé delikventy. Dále zde lze nalézt oblast podpory obětí trestných činů. Postpenitenciární péči se dotační politika explicitně nevěnuje vůbec.

5 Odsouzení a propuštění jako cílová skupina veřejných politik

V této kapitole bychom rádi systematicky popsali, jakým způsobem se odsouzení a propuštění stávají objekty veřejných politik. Vymezíme, jak veřejná politika o této cílové skupině uvažuje, kterými opatřeními na ně cílí a za jakým účelem jsou tato opatření přijímána. Vzhledem k tomu, že se celá práce zaměřuje na roli neziskového sektoru v této oblasti, považujeme za nezbytné také detailně vymežit roli sektoru veřejného. Oba sektory stojí ve vzájemném vztahu, reagují na sebe a ovlivňují se, proto je třeba pro poznání jednoho poznat i druhý. Veřejná politika navíc formuluje právní rámec, v rámci něhož neziskové nestátní organizace působí. Pro analýzu a zhodnocení jejich role je nezbytné znát legislativní rámec, který jejich existenci a působení vymezuje. Výše jsme se již zabývali legislativním vymezením neziskového sektoru v obecné rovině. Nyní se konkrétněji zaměříme na oblast vězeňství a práce s odsouzenými.

V první řadě je třeba uvést jasné vymezení cílové skupiny, o jejímž postavení zde uvažujeme. Práce se zabývá oblastí penitenciární a postpenitenciární péče. Jak bude níže detailněji zpracováno, obě tyto oblasti jsou zaměřeny na osoby, které v minulosti spáchaly trestnou činnost, za niž jim byl udělen trest. Penitenciární péče cílí na osoby trest vykonávající a postpenitenciární péče na osoby po výkonu trestu. Pokud zde hovoříme o odsouzených, máme na mysli osoby pravomocně odsouzené k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Za osoby propuštěné pak považujeme osoby, které dokončily výkon trestu odnětí svobody, nebo z něj byly podmíněně propuštěny. Je samozřejmé, že mezi těmito dvěma skupinami propuštěných existují rozdíly, v případě, že se tyto rozdíly budou projevovat v oblasti veřejných politik, budeme vždy jasně rozlišovat, o které skupině se právě hovoří.

5.1 Penitenciární a postpenitenciární péče v ČR

Pojem penitenciární péče pochází z latinského *penitentia*, což znamená lítost, změna smýšlení, obrat, polepšení, napravení či pokání. **Penitenciární péče** je pak aplikací takového přístupu k odsouzeným, který usiluje o eliminaci opakovaného páčání trestné činnosti právě změnou smýšlení a nápravou dosouzeného. Různými přístupy k zacházení s odsouzenými se zabývá specializovaná vědecká disciplína, **penologie**. Ta spadá v širším kontextu do souboru trestně-právních věd.³¹ Tento vědní obor dále zkoumá trest a jeho účinky, studuje penologické

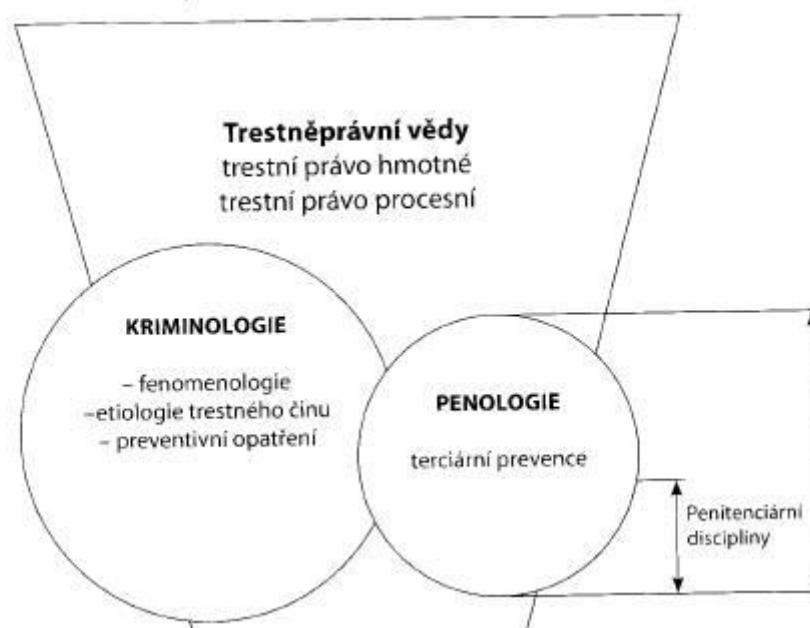
---

³¹ Viz. Schéma vědních oborů na obrázku č.3.

koncepce a myšlenky, zkoumá socio-psychologické aspekty spojené s aplikováním trestu, dále fyzickou a psychosociální realitu pachatele, systém institucí a jejich funkcí při realizaci postihu a hledá jiné sankce a alternativní tresty, které by mohly ovlivnit chování pachatele trestné činnosti. (Černíková, 2008: 12) **Penitenciární proces** je dle Černíkové zkoumán a pozorován z perspektivy několika sociálně-vědních disciplín spadajících do oblasti penologie: penitenciární pedagogiky, psychologie, psychiatrie, sociologie a sociální práce. Perspektiva autorky tohoto textu by se dle tohoto schématu dala zařadit do oblasti *penitenciární sociologie*. Jak Černíková dále uvádí, hlavní otázkou této disciplíny by mělo být ověřování, „**jaká je nejvhodnější, efektivně funkční organizační struktura institucí určených pro výkon vazby a výkon trestu** (včetně analýzy vztahů subordinačních, kooperativních, dílčích organizačních struktur – jednotlivých pracovních skupin, popisu obsahu rolí a požadavků na ně kladených z hlediska fungování v organizační struktuře...atd.“ (Černíková, 2008: 16) Autorka zde má zřejmě na mysli zejména složky Vězeňské služby ČR a dalších státních institucí, jelikož se zaměřuje více na penitenciární než postpenitenciární fázi procesu. Vzhledem k rozsahu činností zapojených neziskových organizací, jak v době výkonu trestu odsouzeného, tak po něm, ovšem považujeme výzkum v oblasti neziskového sektoru za relevantní a dokonce žádoucí. Naše práce se tedy zabývá postavením neziskových organizací v struktuře aktérů jak penitenciární, tak postpenitenciární péče.

Pro teoretické ukotvení penitenciární a postpenitenciární péče je třeba podívat se blíže na systém prevence kriminality a dále na systém trestního práva a trestní justice. Zasazení penitenciárních disciplín do trestně-právních vědních oborů zobrazuje následující schéma.

Obrázek 3 Ukotvení PPP v rámci trestně-právních věd (Zdroj: Černíková, 2008)

5.1.1 Meziresortní charakter problematiky

Jak již vyplývá ze slova penitenciární³², aktivity penitenciarní a postpenitenciarní péče se zabývají nápravou a změnou smýšlení odsouzených. Jejich cíl je společný – předcházení i zabránění páčání další trestné činnosti. Z obecného hlediska je tedy řadíme do oblastí prevence kriminality. Jelikož je penitenciarní péče přímo svázána s výkonem trestu, je třeba zařadit ji i do systému trestní politiky. Systém prevence kriminality a trestní politiky pak společně spadají pod širší oblast kriminální politiky, která je součástí politiky bezpečnosti. (Gjuričová, 2015) Prevence kriminality je v současné době v gesci MV ČR, výkon trestu odnětí svobody spadá pod MS ČR, jeho realizací je pověřena VS ČR. S výkonem trestu odnětí svobody je dále spojena otázka zdravotní péče, která je sice podřízena MS ČR, zaměřením ovšem také spadá pod MZ ČR. V oblasti vzdělávání vězňených osob se pak problematika vězeňství částečně překrývá se zájmy MŠMT ČR. Zejména osoby opouštějící VTOS, které se ocitnou v těžké životní situaci, vstupují do systému sociální péče a dostávají se tak do zorného pole MPSV ČR. Toto stručné shrnutí by mělo postačit pro uvědomění, že se v oblasti práce s odsouzenými ocitáme na meziresortní půdě.

Zaměříme-li se nyní konkrétně na oblast prevence kriminality, je možné ještě podrobněji nahlédnout do schématu aktérů veřejné politiky, kteří mají na dané problematice zájem.

³² Viz kapitola Penitenciarní a postpenitenciarní péče v ČR.

Poslouží nám k tomu seznam členů *Republikového výboru pro prevenci kriminality*.³³ „Republikový výbor má 18 členů. Činnost sekretariátu zajišťuje odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra. Předsedou Republikového výboru je ministr vnitra, výkonným místopředsedou je 1. náměstek ministra vnitra. Dalšími členy jsou zástupci:

- Ministerstva financí
- Ministerstva obrany
- Ministerstva práce a sociálních věcí – z odboru rodinné politiky
- Ministerstva práce a sociálních věcí – z odboru sociálních služeb
- Ministerstva spravedlnosti
- Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy
- Ministerstva vnitra
- Ministerstva zdravotnictví
- Nejvyššího státního zastupitelství
- Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky
- Institutu pro kriminologii a sociální prevenci
- Policejního prezidia České republiky
- Probační a mediační služby České republiky
- Rady vlády České republiky pro záležitosti romské komunity
- Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky
- Soudcovské unie České republiky“ (RVPK, MV ČR, 2015)

Z uvedeného seznamu lze navíc vyzdvihnout, že se k prevenci kriminality vážou další témata, jimiž je třeba se zabývat pro úspěšné řešení problému. Zároveň lze pozorovat, že zde není zastoupena žádná zastřešující organizace NNO působících v oblasti PPP. Jak píše ve svém

---

³³ Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/rvppk-republikovy-vybor-pro-prevenci-kriminality.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

teoretickém úvodu k prevenci kriminality Gjuričová, kriminalita je sociálně-patologickým jevem, spojuje v sobě jak společenské tak osobnostní aspekty. (Gjuričová, 2015) K páčání trestné činnosti vede řada faktorů, které v kriminologickém pojetí nazýváme kriminogenní. Na pojem kriminogenní faktory a další souvislosti prevence kriminality se blíže podíváme v následující kapitole.

System prevence kriminality a trestní politika státu má jeden společný cíl: snižování míry kriminality a kriminální recidivy. V dalších cílech se mohou částečně překrývat, vzájemně se ovšem doplňují použitím různých prostředků pro dosažení tohoto stejného cíle.

Podívejme se nyní blíže na způsoby dosahování snížení míry kriminální recidivy a základní pojmy s tímto jevem spojené.

Kriminální recidiva

Kriminální recidiva bývá v odborných materiálech rozlišována ve třech základních pojetích³⁴. Jak uvádí Marešová (Marešová, 2011) lze ji chápat v pojetí trestně právním, kriminologickém či kriminalisticko-statistickém. (Marešová, 2011: 7-10)

A. Trestně právní pojetí

Toto pojetí uvažuje o recidivě jako o páčání trestné činnosti poté, co byl již dříve pachatel za jinou trestnou činnost pravomocně odsouzen. Toto chápání recidivy je založeno na rozlišení mezi souběhem páčání více trestných činů a opakování trestné činnosti. Na trestně právním vymezení je též založeno užití pojmu recidiva v trestním zákoníku (zákon č.40/2009/Sb.). „Trestní zákoník platný od 1.1.2010 přikládá recidivě silnější akcent v tom smyslu, že se dvojnásobně zvýšil počet skutkových podstat, u nichž „dřívější odsouzení a potrestání“, respektive „opětovné spáchání trestného činu“ vystupuje jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby.“ (Marešová, 2011: 9)

B. Kriminalisticko-statistické pojetí

V tomto pojetí je recidivistou ten, kdo byl opakovaně stíhán a odsouzen za trestný čin a je tedy veden v kriminální statistice. Dá se též použít výraz penologická recidiva.

---

³⁴ Kromě dále uváděných pojetí bývají recidivě přidávány další přívlastky, které blíže dokreslují charakter/frekvenci a další parametry spojené s páčáním opakované trestné činnosti. (Marešová, 2011: 7) Do tak velkého detailu zde ovšem zacházet nebudeme.

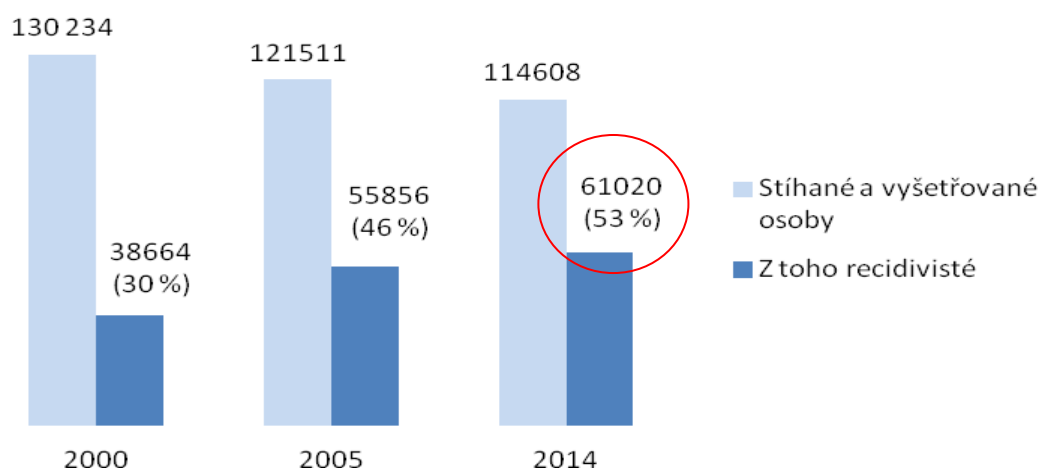
C. Kriminologické pojetí

Kriminologické pojetí nejlépe splňuje potřeby této práce, jelikož za recidivu považuje jakékoliv asociální jednání, nikoliv pouze kriminální. (Marešová, 2011: 10) Je nesporné, že snahy o nápravu pachatele, ať jsou explicitně cíleny, jako snahy o předcházení další kriminální činnosti, mají za obecný cíl celkové napravení pachatele, tedy včetně eliminace asociálního jednání.

„Nejčastěji jsou recidivisté v ČR trestně stíháni (2007-2009) za krádeže tzv. prosté, zanedbání povinné výživy, krádeže vloupáním, maření výkonu úředního rozhodnutí, ohrožení pod vlivem návykové látky a opilství, podvody, úmyslné ublížení na zdraví, loupeže a výtržnictví.(...) Nejvíce recidivistů je odsouzeno (po roce 1990) za krádež (včetně krádeže vloupáním), zanedbání povinné výživy, ohrožení pod vlivem návykové látky, porušování domovní svobody (obvykle v souběhu s krádeží), podvod, výtržnictví, loupež a úmyslné ublížení na zdraví. Nejvyšší podíl recidivistů (cca 20 %) mezi všemi odsouzenými za stejné trestné činy je u krádeží, znásilnění loupeží, zanedbání povinné výživy. (...) Motivace recidivistů v majetkové kriminalitě nebyla nijak komplikovaná a souvisela s potřebou získání finančních prostředků na pokrytí dluhů, zabezpečení rodiny, ale především na uspokojení vlastních potřeb, včetně nutnosti opatřit si drogy, alkohol.“ (Marešová, 2011: 247-250) Míra kriminální recidivy v ČR dlouhodobě stoupá. V roce 2014 dosáhla již téměř 50% hranice ze stíhaných a vyšetřovaných osob. Viz Obrázek 4.

Obrázek 4 Graf vývoje podílu recidivistů³⁵

Vývoj podílu recidivistů

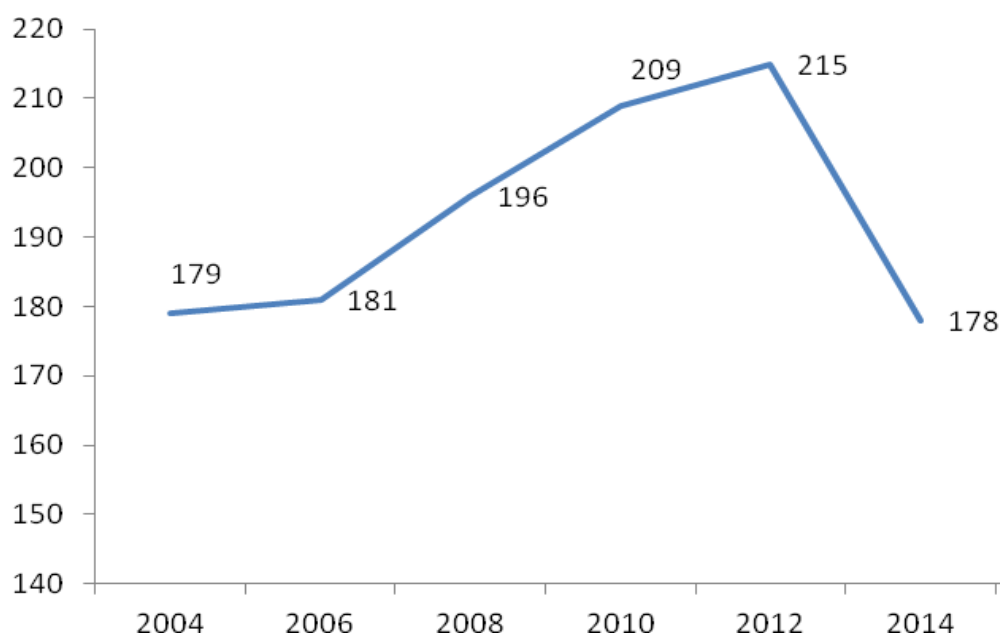

Vězeňská populace

Vězeňská populace je mezinárodně používaným statistickým ukazatelem. Vypočítává se zpravidla z údajů za jeden kalendářní rok a vypovídá o počtu uvězněných osob na 100 000 obyvatel dané země. Je proto vhodným ukazatelem pro meziroční srovnání v rámci ČR a stejně tak pro mezinárodní srovnání.

Následující graf (Obrázek č. 5) zobrazuje vývoj vězeňské populace v ČR mezi lety 2004 a 2014. Od roku 2004 míra vězeňské populace stále stoupá. Vidíme zde však prudký pokles mezi lety 2012 a 2014. Tento pokles je dopadem událostí z 1.1.2013, kdy byla provedena amnestie prezidenta republiky, jejímž důsledkem bylo propuštění 6 443 vězňů. (VS ČR, 2013) V mezinárodním srovnání se ČR umísťuje dlouhodobě na vedoucích pozicích v indexu vězeňské populace, což poukazuje na neefektivitu VTOS v ČR.

³⁵ Zdroj: Události České televize z 6.2.2015, dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/215411000100206>

Obrázek 5 Graf vývoje vězeňské populace v ČR 2000 - 2014³⁶

5.2 Systém prevence kriminality v ČR

Prevence kriminality je v českém systému veřejných institucí v kompetenci Odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR. Je součástí kriminální politiky a to společně s trestní politikou, avšak na rozdíl od ní „představuje ofenzivní strategii kontroly kriminality“ a „zabývá se snižováním pravděpodobnosti páčání trestné činnosti“. (Gjuričová, 2015) Preventivní politická opatření jsou snahou zmírnit a ideálně eliminovat vliv sociálně patologických jevů a kriminogenních faktorů, které na člověka působí. Kriminogenní faktory jsou rizikové faktory, jejichž výskyt má značný vliv na páčání trestné činnosti jedince. Andrews a Bonta uvádějí 8 nejvýznamnějších kriminogenních faktorů (Andrews a Bonta, 2010: 1)

- 1) Kriminální minulost jedince
- 2) Antisociální osobnostní rysy
- 3) Asociální postoje a smýšlení
- 4) Asociální vazby a kontakty – nedostatek „zdravých“ společenských vazeb

³⁶ Zdroj: World Prison Brief: Czech Republic. INTERNATIONAL CENTRE FOR PRISON STUDIES. *International Centre for Prison Studies*[online]. 2015 [cit. 2015-04-26]. Dostupné

- 5) Rodinná situace
- 6) Vzdělání a zaměstnání
- 7) Způsob trávení volného času
- 8) Zneužívání návykových látek

Sociální prevence se dělí do tří úrovní: **primární, sekundární a terciární prevence.**

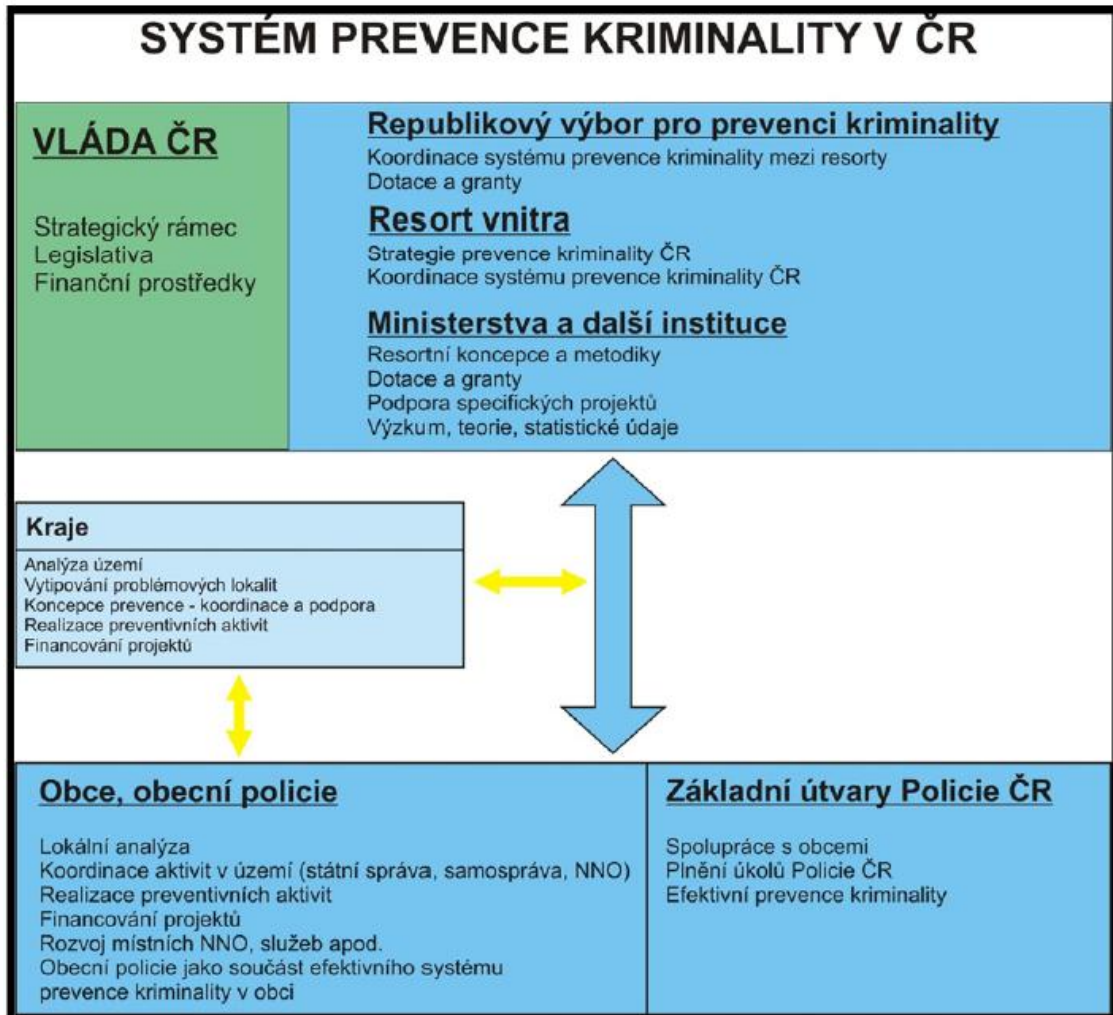
Primární prevence zahrnuje výchovné a vzdělávací aktivity. Hlavními aktéry jsou v oblasti primární prevence zejména rodiny, školy, komunity a preventivní sociální služby. **Sekundární prevencí** se rozumí takové aktivity, které jsou cíleny přímo na rizikové jedince a skupiny obyvatel, tedy takové, u kterých je již registrován zvýšený výskyt kriminogenních faktorů. Sekundární prevence je cílena jak na potenciální pachatele, tak oběti trestných činů. **Terciární prevence** v sobě zahrnuje aktivity a činnosti, které jsou cílené na pachatele trestné činnosti, a mají vést k jeho resocializaci.

Reintegrace a resocializace

Abychom správně vymezili tyto dva pojmy, je nejprve nutné vysvětlit pojem socializace. Socializací jedince myslíme jeho celoživotní zrání, které s sebou přináší přijímání určitých rolí a s nimi spojených norem a hodnot. Socializace je proces ovlivněný mnoha interními i externími vlivy, který nemusí být ve všech případech úspěšný, což se projevuje rozporem přijatých norem a norem většinové společnosti. Pokud dojde k neúspěšné socializaci, objevuje se prostor pro intervenci formou resocializačních aktivit. Pokud vede neúspěšná resocializace až k páčání trestné činnosti, tedy porušení právních norem, pak se k pojmu resocializace přidává přívlastek „korektivní“ či „penitenciární“. K resocializaci ovšem může docházet i samovolně, bez intervenčních aktivit. (Biedermanová a Petras, 2011: 8) Reintegrací je pak míněno opětovné začlenění člověka do společnosti. Reintegrací či resocializací dospělých pachatelů trestných činů můžeme dosahovat zmírnění rizika páčání další trestné činnosti. (Biedermanová a Petras, 2011: 10-11) V oblasti PPP se pak preventivní aktivity zaměřují ještě speciálně na předcházení důsledkům **prizonizace**. Prizonizace je nežádoucím projevem a důsledkem vlivu VTOS na jedince. Projevuje se tím, že uvězněná osoba, vlivem omezení kontaktu s okolním světem, přijímá pro vězení specifický životní styl za svůj vlastní.

Pro snadnější pochopení systému prevence kriminality v ČR přikládáme následující schéma (Obrázek č. 6)

Obrázek 6 Schéma systému prevence kriminality v ČR (Zdroj: Hánová, Pracný, Hl.m.Praha, 2013)

5.3 Trestní justice a vězeňství v ČR

Jak již bylo výše uvedeno, problematika odsouzených (potažmo propuštěných) osob spadá převážně do oblasti trestní a sociální politiky. Trestní a sociální politika tedy tvoří kontext pro činnosti spojené s reintegrací vězňených osob. Společenské pojetí viny a trestu a z toho vycházející přístup k odsouzeným se v čase proměňuje, a v každém státě může nabývat různých podob. Mění se principy a hodnoty společnosti mají vliv na podobu trestní politiky i sociálního státu. Podoba těchto politik pak dále ovlivňuje jak potřebu působení, tak postavení a podobu neziskových organizací. Pro potřeby tohoto výzkumu je třeba zasadit oblast PPP do širšího kontextu těchto hodnot a principů a legislativního rámce. Podívejme se tedy alespoň ve

stručnosti na vývoj, který dovedl českou společnost v pojetí viny a trestu do stavu, ve kterém se nyní nachází.

5.3.1 Účel trestu a způsoby jeho naplňování

Právní systém je jedním z prostředků **sociální kontroly** každé moderní společnosti. Sociální kontrola jako pojem označuje „prostředky, kterými společnost působí na chování lidí a dosahuje tak žádoucí společenské konformity svých členů.“ (Válková, Kuchta: 2012: 220). Sociální kontrola existuje na úrovni formální (policie, soudy) a neformální (sociální skupiny – rodina, škola, církevní instituce a zájmové organizace a další). Ve spojitosti s překročením právních norem se pak hovoří o trestně-právní sociální kontrole či sociální kontrole kriminality. Rozlišujeme dvě základní strategie této kontroly: **strategii represivní a strategii preventivní**. (Válková, Kuchta: 2012: 220 -221). Systém preventivních opatření pak dělíme do 3 úrovní na primární, sekundární a **terciární**, přičemž terciární je zaměřena na prevenci dalšího páchaní trestné činnosti, tedy na **předcházení kriminální recidivě**.³⁷

Vraťme se nyní zpět k vývoji pojetí trestu a trestního práva. Trestní právo reprezentuje systém sankcí uznávaných danou společností. V této práci nás bude zajímat zejména účel trestu, abychom mohli posoudit, zda je tento účel státními institucemi naplňován a jakou roli potom v průběhu výkonu trestu a po něm zastávají neziskové organizace. Nejznámější teorie o účelu trestu lze rozdělit na **absolutní, relativní a smíšené**.

Absolutní, neboli taliační³⁸ **teorie** přistupují k trestu jako odplatě za spáchaný zločin. Podstatou trestu je „vyhovění požadavkům absolutní spravedlnosti.“ (Černíková, 2008: 25). Dalo by se říci, že absolutní teorie vycházejí z Hegelových (1770 – 1831) a Kantových (1724 – 1804) myšlenek. Dle Kanta je trest účelem sám o sobě, svým obsahem dosahuje naplnění spravedlnosti a tím zaručuje fungování státu. Hegel pak považuje trest za „negaci negace práva a tudíž za potvrzení a obnovení práva“. (Válková, Kuchta, 2012: 222) Důležité je, že za účel trestu není těmito teoriemi považována náprava odsouzeného ale jeho potrestání.

Dalším typem teorií jsou **teorie relativní**. Teorie relativní vycházejí především z myšlenek osvícenství. (Válková, Kuchta, 2012: 223) Tyto myšlenkové školy stavějí do popředí užitek z trestu pro společnost, jímž má být ochrana před páchaním další trestné činnosti. Relativní teorie již pracují s psychologickým aspektem trestu, který má mít odstrašující vliv od páchaní

---

³⁷ Více se systémem prevence kriminality zabýváme v kapitole 5.2.

³⁸ Z latinského ius talia = právo msty.

trestné činnosti jak na odsouzeného tak na ostatní potenciální pachatele. Pozitivistické školy užívající relativní teorie pak přicházejí s první kategorizací pachatelů trestné činnosti skrze kategorizaci samotných trestů. *Teorie speciální prevence* F. Liszta (1851- 1919) rozlišuje tresty na „tresty odstrašovací pro příležitostné pachatele, tresty výchovné pro zločince ze zvyku, schopné nápravy a konečně tresty zajišťovací pro nepolepšitelné zločince.“ (Černíková, 2008: 26) Zde již vidíme posun v uvažování o očekávaném možném napravení pachatele. Zároveň se zde již rýsuje jasně preventivní charakter trestu, jehož účelem je zamezení páchaní zla v budoucnu. Dle Grotia (1583 – 1645) již trest nemá být odplatou. (Válková, Kuchta, 2012: 223)

Sloučením obou typů teorií vznikají **teorie smíšené neboli slučovací**. Trest v jejich pojetí obsahuje již obě složky – odplatnou i společensky (preventivně) účelovou. Z této teorie vychází i současné české právní pojetí trestu. Teorie spadající do této kategorie kladou důraz na prevenci a to ve dvojím pojetí – generální a speciální. Generální prevence má být zacílena na všechny potenciální pachatele TČ, kdežto speciální je již zaměřena přímo na reálné pachatele. (Válková, Kuchta, 2012: 224)

Nad účelem trestu v současné české společnosti se ve svém článku zamýšlí a teoreticky jej zpracovává JuDr. Roman Vicherek (soudce Okresního soudu v Ostravě). (Vicherek, 2013) Účel trestu byl do 1.1.2010 vyjádřen přímo v trestním zákoně č.140/1961 Sb., kde byl definován „v § 23 a ze kterého jasně vyplývalo, že **účelem trestu není odplata, ale ochrana společnosti před pachatelem trestného činu.**“ (Vicherek, 2013) V aktuálním znění Trestního zákoníku z.č. 40/2009 Sb., již není konkrétně upraven. Trestní zákoník z.č. 40/2009 Sb., tak pouze implementuje zásady do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. O účelu trestu tedy stejně jako Vicherek uvažujeme tak, jak je pojímán v trestním zákoně č.140/1961 Sb., na jehož základě dle § 23 užíváme 3 základní prostředky pro naplnění účelu trestu:

- zabránění odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti,
- výchování jej k tomu, aby vedl řádný život,
- výchovné působení i na ostatní členy společnosti.

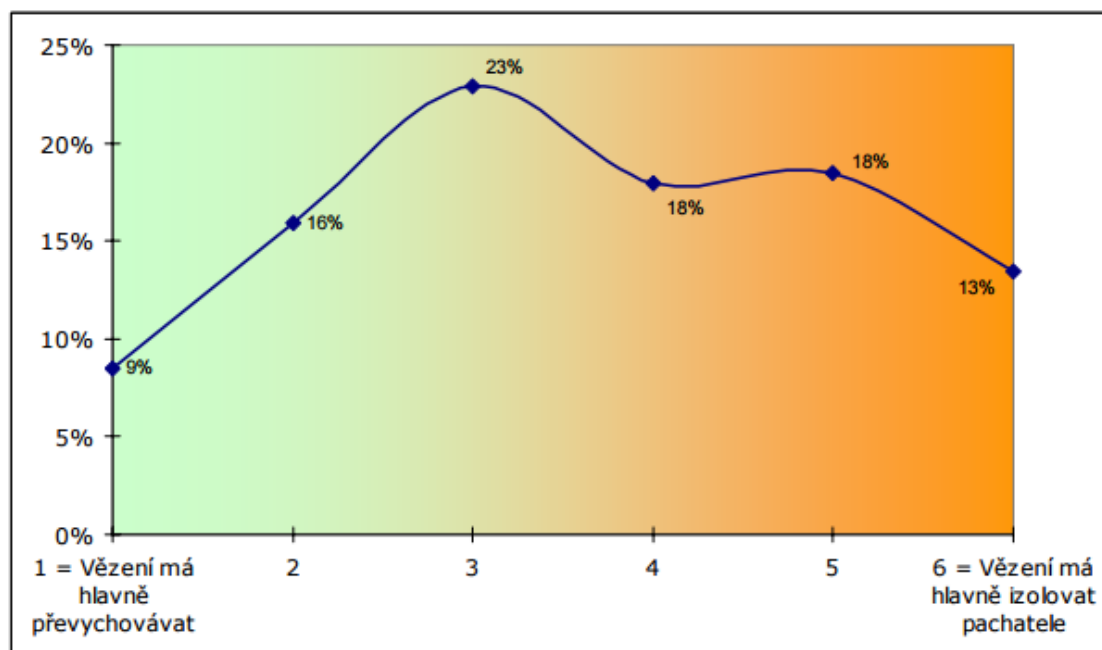
K zabránění páchaní další trestné činnosti užíváme dvojí metody: **přímé a nepřímé zabránění**. Přímé zabránění je naplňováno výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody. Společnost tak fakticky brání odsouzenému v páchání další kriminální činnosti. Nepřímé zabránění spočívá v psychologickém působení existence systému trestních sankcí jako odstrašujícího prostředku a dále také v uložení podmíněného trestu odnětí svobody. (Vicherek, 2013) Nepřímé zabránění tak spadá do preventivních metod, jakými se snažíme ovlivnit míru kriminální činnosti.

Do **výchovných metod** působících na pachatele TČ lze zasadit poměrně široké spektrum prostředků, kterými na něj společnost může působit. Pokud zde hovoříme o systému prevence kriminality, jedná se nám již o prevenci terciární. Jejich cílem je tedy předcházení další trestné činnosti výchovným působením na odsouzeného. Toto působení může nabrat formu podmíněného trestu, podmíněného propuštění či upuštění od zbytku trestu. V případě nepodmíněného trestu odnětí svobody se pak jedná o výchovné činnosti realizované v rámci VTOS, které však již přesahují rámec trestního práva. (Vicherek, 2013) Činnostem, které jsou spojeny s výchovou odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život, se podrobněji věnujeme v kapitole věnované penitenciární a postpenitenciární péči.

Třetím a posledním prostředkem pro dosahování účelu trestu je výchovné působení na ostatní členy společnosti.

Názory veřejnosti na účel trestání zjišťoval výzkum CVVM (CVVM, 2008). V následujícím grafu (viz Obrázek č. 7) vidíme rozložení názorů na škále od 1 do 5. Kde krajní body jsou právě 2 základní principy trestu: izolační a výchovný. Dle výsledků výzkumu se česká veřejnost dělí přibližně na rovné poloviny v názoru, zda by měla převládat první či druhá funkce trestu.

Obrázek 7 Funkce vězení (převýchova vs. izolace) (Zdroj: CVVM, 2008: 2)

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

5.3.2 Názory veřejnosti na sankční politiku

PhDr. Miroslav Scheinost, ředitel Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, prezentoval v listopadu 2014 na zasedání *Republikového výboru pro prevenci kriminality*

průběžné výsledky výzkumu **Názory veřejnosti, tisku a vězeňské populace na sankční politiku v ČR**. Výzkum byl zaměřen na zachycení proměny pohledu na trestní politiku po zásadních změnách trestní politiky v podobě nového trestního zákoníku č. 40/2009, Sb., ve znění pozdějších předpisů. Výzkum ukázal, že ačkoliv došlo ke zpřísnění sankcí za závažnou trestnou činnost, více než 60 % dotazovaných považuje tyto sankce jako podobně přísné či mírnější než před 10 lety. V oblasti alternativních trestů převažovala v povědomí veřejnosti znalost podmíněného trestu odnětí svobody, peněžitého trestu a trestu obecně prospěšných prací.³⁹ (Scheinost, 2014: 4) Tato zjištění poukazují na nízké povědomí o trestní politice a jejím směřování. V rámci výzkumu bylo nahlíženo na problematiku i z pohledu osob odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Tyto osoby považovaly za největší nedostatky VTOS nedostatečný kontakt s rodinou. Objevily se zde také obavy spojené se situací po propuštění a to zejména v oblasti zajištění zaměstnání, bydlení a zlepšení sociálních vztahů s blízkými. Za klíčové zjištění Scheinost považuje „urgentní potřebu podstatného zkvalitnění přípravy na propuštění a následné postpenitenciární péče“ (Scheinost, 2014: 8).

5.3.3 Programy zacházení jako realizace penitenciární péče

Biedermanová a Petras publikovali v roce 2011 výsledky výzkumu, který se zabýval možnostmi resocializace vězňů a účinností programů zacházení. (Biedermanová a Petras, 2011) O programech zacházení uvádějí toto: „Program zacházení obsahuje pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové aktivity s diferencovaným přístupem ke každému odsouzenému při jejich realizaci. Je vytvářen v součinnosti s každým jednotlivým odsouzeným, který vykonává trest odnětí svobody delší než tři měsíce, za účasti odborných zaměstnanců dané věznice. Odsouzený má možnost zvolit si z těchto programů, které věznice považuje za vhodné a které je schopna pomocí svých zaměstnanců případně s pomocí dalších organizací zajistit (např. se Sdružením pro probaci a mediaci v justici, o. s., Centrem podpory podnikání Praha, o.s., a mnohých dalších) a pokud si žádný z těchto programů nezvolí, účastní se minimálního programu zacházení stanoveného vnitřním řádem věznice.“ (Biedermanová a Petras, 2011: 15) V rámci tohoto výzkumu byla provedena rešerše stávající literatury, která přinesla poznání o komplikacích, se kterými se lze setkat, pokud se rozhodneme hodnotit úspěšnost či efektivitu těchto programů. Publikace poukazuje na nedostatek pozornosti, která byla do posledních let oblasti programů zacházení a jejich vyhodnocování věnována. Upozorňuje, že jejich zavádění a úspěšná realizace závisí zejména na personálním obsazení věznic. Jako důležitý krok pro jejich

---

³⁹ Název trestu obecně prospěšných prací je veřejností často chybně uváděn jako „veřejně prospěšné práce“.

rozvoj a rozvoj vězeňství vůbec vidí tedy rozsáhlé investice do personálního kapitálu. (Biedermanová a Petras, 2011: 7) Práce zároveň přinesla výčet hlavních charakteristik programů, které jsou zásadní pro dosažení úspěšnosti. Mezi tyto aspekty patří to, že:

- (programy) musí být realizovány po standardizovaném a objektivním hodnocení rizik a potřeb,
- musí se zaměřovat se na práci s trestným činem,
- musí být přizpůsobeny schopnostem odsouzených se učit a
- musí být vedeny kvalifikovanými a dobře vyškolenými lektory. (Biedermanová a Petras, 2011: 6)

Reálné podobě programů zacházení se budeme částečně věnovat v analytické části práce.

5.4 Mezinárodní úmluvy a dohody

Česká republika je jako člen nadnárodních organizací vázána společnými dohodami a podrobována kontrole dodržování těchto dohod. Uvádíme zde tedy pohled na ty nejdůležitější, jež se týkají oblasti vězeňství.

5.4.1 Rada Evropy

Rada Evropy vznikla podpisem tzv. Londýnské dohody 5. 5. 1949, sídlí ve Štrasburku. Česká republika je jejím členem od roku 1993. Jedná se o celoevropskou mezivládní organizaci, která jako svůj hlavní cíl a poslání stanovila „vytvoření společného demokratického a právního prostoru, který zaručuje dodržování lidských práv, demokracii a respektování zákonů“.⁴⁰ Rada vznikla za účelem spolupráce svých členských států pro řešení hlavních evropských problémů. Brzy se pro své lidsko-právní zaměření stala velmi významným aktérem v oblasti vězeňství. Její role je nezastupitelná zejména pro doporučení členským vládám formulovaných do tzv. **Evropských vězeňských pravidel** a dále pro aktivity a zprávy **Výboru výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání**. Níže uvádíme stručný náhled na tyto základní dokumenty.

Úmluva o ochraně lidských práv a svobod (1950)

Úmluva vymezuje zejména základní lidská práva jako zákaz otroctví a nucených prací, zákaz mučení, vymezuje možnost uložení trestu pouze na základě zákona a dále zřizuje Evropský soud pro lidská práva.

Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání (2002)

Na půdě Rady Evropy vznikla **Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestání (2002)**, již se „Zřizuje Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (...). Výbor prostřednictvím návštěv zjišťuje, jak je zacházeno s osobami zbavenými svobody s cílem posílit v případě nezbytnosti ochranu těchto osob před mučením a před nelidským či ponižujícím zacházením nebo trestáním.“ (Článek 1 Úmluvy)

Míru naplňování lidských práv na základě této a dalších mezinárodních úmluv⁴¹ sleduje v České republice **Rada vlády pro lidská práva**, která byla zřízena usnesením Vlády ČR ze dne 9. prosince 1998 č. 809, ke zlepšení ochrany lidských práv v České republice. (RVLP, 2015)

Na základě této Úmluvy byla v roce 2014 již po páté⁴² vykonána návštěva Výboru v České republice, na jejímž základě vznikla a 31.3.2015 byla publikována **Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou vykonal Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) (CPT/Inf (2015) 18)**. Zpráva obsahuje doporučení pro místní vládu a zároveň požaduje její vyjádření do 6 měsíců od obdržení zprávy. Celkové hodnocení je vcelku uspokojivé. Zpráva ovšem uvádí i některá znepokojení a také podezření z ponižujícího jednání. Výbor značně kritizuje nedodržení článku

⁴⁰ Dostupné z: <http://www.radaevropy.cz/>

⁴¹ Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace, Úmluvy o právech dítěte, Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, Evropské úmluvy o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. (RVLP, 2015)

⁴² „Výbor CPT vykonal dříve čtyři periodické návštěvy (v letech 1997, 2002, 2006 a 2010) a dvě účelové návštěvy (v letech 2008 a 2009) České republiky. Všechny zprávy z návštěv a související odpovědi vlády byly zveřejněny a jsou dostupné na webové stránce Výboru CPT:

<http://www.cpt.coe.int/en/states/cze.htm>“ (CPT/Inf (2015) 18: 10)

8 odstavce 2 písm. c) Úmluvy, podle něhož má být delegaci umožněn neomezený a volný vstup do zařízení, ve kterých se vyskytují osoby zbavené svobody. V jednom případě byl delegaci umožněn vstup až následující den od zažádání o umožnění vstupu. Delegace výboru navštívila 3 vazební věznice, 2 věznice, zařízení pro zajištění cizinců, psychiatrickou léčebnu, 2 pohotovostní a eskortní jednotky krajských ředitelství policie, 2 policejní ředitelství a 3 policejní stanice.

V 39. odstavci zprávy, výbor CPT „vítá skutečnost, že Zařízení bylo pravidelně navštěvováno pracovníky NNO, a že cizím státním příslušníkům byla jednou týdně zdarma poskytována právní pomoc“ (CPT/Inf (2015) 18: 26) a to Organizací pro pomoc uprchlíkům.⁴³

Ve 128. odstavci zprávy, výbor CPT vyhodnocuje stav odborného personálu: „zdál (se) být všeobecně dostatečný. Tým zahrnoval psychiatra, psychologa, tři vychovatele, dva terapeuty, čtyři zdravotní sestry a dva sanitáře, přičemž všichni pracovali na plný pracovní úvazek. Se zařízením spolupracoval na částečný pracovní úvazek sexuolog. Sociální pracovníce však dělila svůj čas mezi vězení a zařízení zabezpečovací detence. Toto uspořádání podle informací poskytnutých vedením zcela neodpovídalo potřebám chovanců v zabezpečovací detenci.“ (CPT/Inf (2015) 18: 56)

Dle odstavce 146. “Pokud jde o externí stížnosti, zaručuje ZVZD důvěrnost korespondence s různými kontrolními a monitorujícími institucemi, jako je ombudsman a mezinárodní orgány na ochranu lidských práv. Bylo však vyslechnuto obvinění, že důvěrnost nebyla vždy v praxi zachovávána. Dále někteří chovanci, se kterými se delegace během návštěvy setkala, rovněž uváděli, že se báli si stěžovat, ať už obecně nebo přímo delegaci, ze strachu z (kolektivních) odvetných opatření ze strany personálu, které by mohly zahrnovat zrušení jistých “požitků”, jako například další venkovní zákazy kouření a sledování televize.” (CPT/Inf (2015) 18: 60)

Zpráva se v několika bodech odvolává na Evropská vězeňská pravidla (viz níže).⁴⁴

Evropská vězeňská pravidla (2006)

S ohledem na výše uvedené úmluvy, dále společenské a hodnotové změny v oblasti vězeňství v posledních desetiletích byl vytvořen dokument, v němž jsou formulována doporučení členským státům Rady Evropy v oblasti vězeňství, nazvaný **Evropská vězeňská pravidla**

---

⁴³ Organizace pro pomoc uprchlíkům <http://www.opu.cz/>

⁴⁴ Např. CPT/Inf (2015) 18: 47

(Doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členskými státy k Evropským vězeňským pravidlům).

1. Se všemi osobami zbavenými svobody bude zacházeno tak, aby byla respektována jejich lidská práva.
2. Osobám zbaveným svobody budou ponechána veškerá práva, která jim nebyla zákonně odňata uložením výkonu trestu nebo vazby.
3. Omezení ukládaná osobám zbaveným svobody budou v nezbytně minimálním rozsahu a úměrná legitimnímu účelu, pro který byla uložena.
4. Vězeňské podmínky, které porušují lidská práva vězňů, nelze ospravedlnit nedostatkem prostředků.
5. Život ve vězení se musí co možná nejvíce přibližovat pozitivním aspektům života na svobodě.
6. Výkon trestu bude zajišťován tak, aby umožnil osobám zbaveným svobody jejich opětné začlenění do svobodné společnosti.

7. Je nutno podporovat spolupráci s externími sociálními službami a co možná nejvíce i zapojení občanských sdružení do vězeňského života.

8. Vězeňští pracovníci vykonávají důležitou veřejnou službu a jejich přijímání, zaškolení i pracovní podmínky jim musí umožnit udržování vysoké úrovně jejich péče o uvězněné osoby.
9. Ve všech věznicích musí probíhat pravidelné státní inspekce a nezávislé kontroly.

5.4.2 OSN

Za základní dokumenty, jimiž OSN ovlivňuje své členské státy v dodržování lidských práv, lze považovat v kontextu PPP následující dva.

Všeobecná deklarace lidských práv (OSN, 1948)

Pro Českou republiku má navíc z hlediska analýzy aktérů Úmluva význam proto, že „přijetím Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (OPCAT) vznikla České republice povinnost zřídit nezávislý orgán, který by vykonával systematické návštěvy v místech, kde jsou osoby omezeny na svobodě. Opční protokol vstoupil pro Českou republiku v platnost dne 9. srpna 2006 a oním nezávislým tzv. národním preventivním mechanismem se od 1. ledna 2006 stal veřejný ochránce práv.“ (KVOP, 2015)

Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (OSN, 1984),

Úmluva váže Českou republiku k přijetí zákonodárných, správních, soudních či jiných opatření pro zabránění mučení na celém jejím území. Úmluva zřizuje Výbor proti mučení.

5.5 Legislativní a koncepční dokumenty na národní úrovni

Činnost neziskových organizací v oblasti vězeňství a práce s odsouzenými je upravována v různé míře spektrem legislativních ustanovení. Pro přehlednost použijeme rozdělení legislativních dokumentů do několika kategorií dle jejich zaměření a to na oblast trestní justice, oblast sociálního státu a sociálních služeb, oblast lidsko-právní a oblast občanské participace.

5.5.1 Koncepční a jiné veřejně-politické dokumenty

Sborník stanovisek veřejného ochránce práv (Motejl, 2010)

Sborník stanovisek VOP je poměrně komplexním dokumentem, který se zabývá oblastí vězeňství z mnoha perspektiv. Rozebírá jeho právní ukotvení, zabývá se umístováním vězňených osob, materiálními a sociálními podmínkami ve věznicích, zdravotní péčí, kontaktem s vnějším světem, zajištěním vnitřní bezpečnosti, zaměstnáváním vězňených osob či právní pomocí. Pro naši tematiku jsou však nejdůležitější kapitoly, které se zaměřují na kontrolní orgány a mechanismy (včetně neziskových organizací) a na oblast postpenitenciární péče.

Motejl ve svém sborníku uvedl jako zásadní problém, že neexistuje dostatek neziskových organizací, které by se cíleně věnovaly postpenitenciární péči. Vycházel ovšem z údajů na stránkách MPSV, kde ani v současné době neexistuje ucelený či aktualizovaný seznam. V roce 2010 uvedl existenci 3 takových NNO. (Motejl, 2010: 190). Zajímavým se jeví poukázání na to, že neexistoval v té době ucelený program pro tuto oblast.

Státní politika vůči nestátním neziskovým organizacím na léta 2015 – 2020 (dále jako

Koncepce 2020) (připravuje se)

Strategický plán státní politiky vůči NNO do roku 2020 připravuje v současné době Rada vlády pro nestátní neziskové organizace. K tomuto koncepčnímu dokumentu nechává RVNNO zpracovat níže uvedené dílčí studie experty na danou problematiku. Jako jeden z hlavních cílů uvádí RVNNO rozvoj efektivního a smysluplného partnerství a spolupráce mezi veřejnou správou a NNO.

Zpracovány byly zatím tyto dílčí studie (RVNNO, 2015b)⁴⁵:

- Transparentnost a veřejná prospěšnost českých neziskových organizací (Bachmann, P.)
- Studie pro Koncepti politiky vlády vůči NNO do roku 2020, týkající vývoje legislativy (Deverová, L.)
- Občanská společnost a definice NNO, vývoj, stav a trendy (Frič, P.)
- Srovnání uplatňování zásady partnerství veřejné správy a NNO při programování a implementaci SF v programovacím období 2007 – 2013 a ESIF v programovacím období 2014 – 2020 s návrhy na opatření (IREAS, Institut pro strukturální politiku, o.p.s.)
- Dárcovství a filantropie firem a individuálních dárců (Kalousová, P.)
- Vlastní zdroje NNO a jejich výdělečná a podnikatelská činnost, vývoj, stav a trendy (Kamenický, J.)
- Zastřešující organizace v neziskovém sektoru v České republice: situace, témata a návrhy opatření (Pospíšilová, T.)
- Data a fakta o neziskovém sektoru v ČR (Prouzová, Z.)
- Příspěvkové organizace jako konkurent NNO (Škarabelová, S.)
- Studie o dobrovolnictví (Tošner, J.)
- Profesionalizace NNO a lidské zdroje, návrhy opatření (Vrzáček, P.)
- Sociální podnikání (Vyskočil, M.)

Koncepce vězeňství do roku 2025 (připravuje se)

Koncepce vězeňství VS ČR navazuje na koncepci platnou do roku 2015.

Koncepce je psaná příliš vágně, nezahrnuje vhodně formulované cíle. V otázkách způsobu naplňování již tak nejasně formulovaných cílů je také spíše nekonkrétní. Navrhovaná koncepce například zmiňuje důležitost spolupráce Vězeňské služby s externími poskytovateli sociálních služeb, způsob a účel této spolupráce již detailněji nerozebírá.

---

⁴⁵ Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/dokumenty/dilci-studie-ke-statni-politice-vuci-nno->

Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 - 2018

Strategie prevence kriminality v ČR na léta 2012 – 2015 (MV ČR, 2015)

6 Analýza role NNO ve vztahu k odsouzeným a propuštěným

6.1 Analýza aktérů

V rámci analýzy aktérů byl vypracován přehled činností, kterými NNO vstupují do procesu penitenciární či postpenitenciární péče v ČR. Oblast výzkumu této práce je zaměřena na neziskový sektor, přesto analýza aktérů zahrnovala i ziskové a státní organizace. Předpokládali jsme, že fungování subjektů všech tří sektorů se navzájem ovlivňuje. Identifikace aktérů z ostatních sektorů byla tedy klíčová pro navazující síťovou analýzu a zasazení práce NNO do kontextu práce s odsouzenými v českém prostředí. V té jsme se pokusili zachytit a strukturovaně vysvětlit vztahy mezi jednotlivými segmenty.

Analýza aktérů probíhala ve třech fázích. V **první fázi** probíhala **identifikace aktérů**. Fáze identifikace ovšem probíhala vlastně po celou dobu sběru dat, jelikož s každým nově identifikovaným aktérem se mohl objevit nový. Průběžně pak probíhala také **druhá fáze – charakterizace aktérů**. V této fázi byly všem aktérům připisovány atributy v předem formulovaných oblastech. V **třetí fázi** proběhla **kategorizace aktérů** na základě atributů zjištěných v druhé fázi.

1. Fáze vyhledávání/identifikace aktérů

Tato fáze započala vytvořením seznamu aktérů, které autorka identifikovala jako účastníky navštívených společných akcí a seminářů. Následovalo doplnění o aktéry, o nichž se na těchto akcích pouze hovořilo. Následně byli identifikováni aktéři, kteří byli uvedeni v odkazech na webových stránkách již zjištěných aktérů. Dále byli vyhledáni ti, kteří jsou členy zastřešujících institucí. Dále bylo využito databáze projektů, které byly podpořeny z ESF. Zde byli relevantní projekty (a tedy i aktéři) vybíráni na základě 13 klíčových slov uvedených v tabulce č. 5. Dále byly na webových stránkách www.esfcr.cz vyfiltrovány ty projekty, které jsou aktuálně realizovány a jsou zacíleny na osoby ve výkonu trestu a po něm. V neposlední řadě pak byl seznam doplněn o aktéry, které identifikovali sami informanti v rámci expertních rozhovorů.

Tabulka 3 Klíčová slova pro vyhledávání projektů podporovaných z ESF⁴⁶

trest	reinte
odsouz	věz
krimi	zázna
výkon	after
VTOS	propuř
prison	resoc
návrat	

2. Fáze charakterizace aktérů

V této fázi byly ke všem identifikovaným aktérům zjiřšovány vybrané (veřejně dostupné) charakteristiky. Ty byly pomyslně rozděleny na tvrdé a měkké parametry. Hlavním zdrojem dat v této fázi byly materiály publikované těmito organizacemi a jejich webové stránky.

Tabulka 4 Charakteristiky identifikovaných NNO (zjiřřované v 2. fázi výzkumu)

Tvrde parametry	Měkké parametry
Název	Motivace k činnosti
Právní forma	Problémy spojené s výkonem činností
Rok založení/začátku činnosti	Vazby k dalřím NNO
Sídlo	Hodnocení spolupráce s veřejnými institucemi
Cíle, vize, poslání	
Hlavní činnost	
Vedleřší činnost	
Cílová skupina	
Hlavní zdroje financování	
Geografický rozsah působnosti	
Kontakt	

3. Fáze kategorizace aktérů

Analýza aktérů ovšem neměla zůstat pouhým jejich výčtem. Abychom analýzu mohli považovat za vhodný nástroj pro systematické zobrazení reality, byli jednotliví aktéři dále kategorizováni a tříděni podle některých základních kritérií. Jak již bylo výře zmíněno, **prvním třídícím kritériem** bylo **zařazení do sektoru** dle teorie regulátorů života společnosti. Dalří

⁴⁶ Zdroj: autorka

kritéria se pak lišila pro tyto tři sektory. V tabulce tedy uvádíme specifická kritéria pro každý z nich. Za nejpodstatnější se pro analýzu funkcí neziskového sektoru jevílo rozdělení dle **hlavní oblasti zájmu** (tedy dle oblasti činnosti a cílové skupiny) a **stupeň organizovanosti NNO**. Na základě tohoto dělení vznikly následující kategorie.

Tabulka 5 Kritéria pro kategorizaci aktérů

Sektor	Státní sektor	Nestátní ziskový sektor	Nestátní neziskový sektor
Kritéria pro kategorizaci aktérů	a) Úroveň - nadnárodní/národní/místní b) Příslušnost k resortu (pokud existuje) c) Fáze působení*	a) Pachatelé TČ jako hlavní cílová skupina b) Cíle a činnosti + fáze působení* c) Stupeň organizovanosti	a) Typ vztahu vůči pachatelům TČ b) Fáze působení*

* Jednotlivé námi formulované fáze "života pachatele TČ" zobrazuje schéma (Obrázek 8).

Tabulka 6 Kategorie NNO identifikované na základě činnosti

Základní činnosti NNO v oblasti PPP	Doplňující činnosti neziskového sektoru
základní sociální poradenství	azylové domy
odborné sociální poradenství	domy na půli cesty
před-výstupní poradenství	pomoc při závislostech
písemné poradenství ještě ve výkonu trestu či vazby	práce s oběťmi trestných činů
dluhové poradenství	osvěta a vzdělávání veřejnosti + primární prevence
právní poradenství	advokacie práv odsouzených
pomoc při zajištění bydlení	zaměstnávání propuštěných osob
pomoc při hledání práce	poskytování společenských záruk
psychická a duchovní podpora po výstupu z výkonu trestu	
individuální pohovory	
rekvalifikace	
zprostředkování dalšího vzdělávání	
zvyšování sociálních dovedností a kompetencí	
práce s rodinou, či blízkými osobami propuštěného	
osobní asistence při vyřizování náležitostí na úřadech	
skupinové aktivity – svépomocná skupina	

Pro potřeby analýzy jsme vytvořili jednoduché **schéma, které zobrazuje důležité fáze spojené s oblastí penitenciární a postpenitenciární péče.**

Obrázek 8 Vliv externích faktorů na výskyt kriminálních jevů

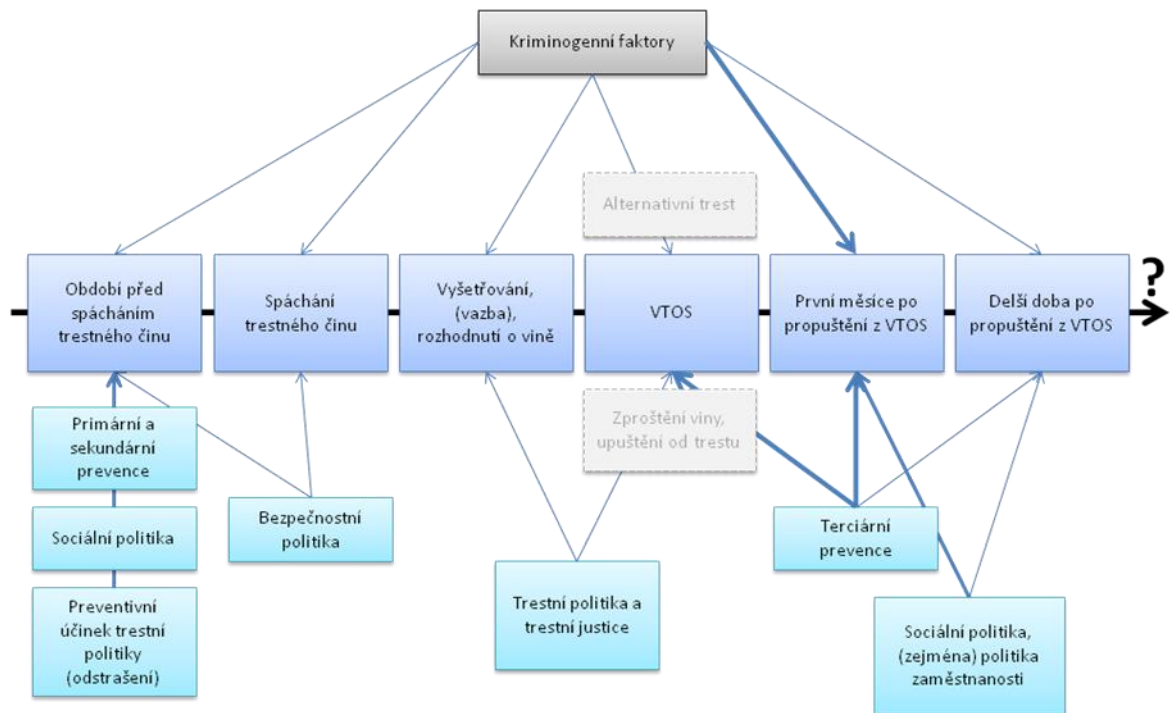

Schéma je zobrazeno na lineární ose, kde začátek osy představuje jedince ve stavu, kdy nedochází k páčání kriminální činnosti. Je ovšem třeba si uvědomit, že společnost takto ideálně nevypadá, a ke kriminálním činnostem zde dochází. Potřebujeme tedy znát vysvětlení, proč k trestné činnosti dochází. K odpovědi na tuto otázku nám poslouží kriminologická teorie, která hovoří o působení kriminogenních faktorů. Tyto faktory působí na členy společnosti, čímž dochází k páčání TČ. Představujme si tedy konkrétní postavu – jedince, který se nachází v této fázi a na nějž působí určitou měrou kriminogenní faktory. Proti těmto faktorům stojí politická opatření, která lze zařadit do systému sociální prevence, preventivního působení trestní politiky a obecně i dalších politik sociálního státu. Nyní se u sledovaného jedince dostáváme do druhé fáze na naší ose. Tato fáze nastává, když kriminogenní faktory převládnu nad preventivními opatřeními a dochází během ní ke spáchání TČ. Další fáze, tedy fáze vyšetřování, přichází v případě, že je trestný čin nahlášen. S obdobím vyšetřování se pak může pojít i období vzetí vyšetřovaných osob do vazby či stíhání na svobodě. Do této fáze jsme zařadili i bod, kdy dochází k rozhodnutí o vině či nevině stíhané osoby. Tento bod nás totiž posouvá do další fáze, která se různí dle typu rozhodnutí. Buď dojde k rozhodnutí o nevině, nebo je vina prokázána a následuje udělení trestu. Tresty si pro naše potřeby rozdělíme pouze do dvou základních kategorií, na trest odnětí svobody a ostatní/alternativní tresty. Dále se po linii budeme posouvat společně s odsouzenými, kteří vykonávají trest odnětí svobody. Tento trest se pro ně může lišit dvěma základními parametry – délkou trestu a přísností režimu, do kterého jsou

zařazení.⁴⁷ Každý z nich, pokud se nejedná o doživotní trest, v jistém bodě skončí.⁴⁸ Následující pobyt propuštěného či podmíněně propuštěného na svobodě rozdělujeme ještě do dvou fází – období krátce po opuštění VTOS a období následující. První z těchto fází lze počítat v řádu měsíců. Dle Marešové se jedná o kritické (rozhodné) období, jehož průběh značně ovlivní pravděpodobnost, s jakou propuštěná osoba bude opětovně páchat TČ. (Marešová, 2011: 17) Je třeba podotknout, že kriminogenní faktory, o kterých jsme hovořili výše, působí na sledovanou osobu ve všech fázích na naší ose. Na každého člena společnosti pak působí různou intenzitou. Jak jsme již výše naznačili, v první fázi našeho schématu působí určitá preventivní politická opatření. Ve spodní části schématu pak zobrazujeme další oblasti politiky státu, které mají v následujících fázích nejvýznamnější vliv na odsouzeného.

V následující analýze aktérů se zaměříme především na subjekty státní správy a neziskového sektoru a jejich působení v jednotlivých fázích.

6.1.1 Subjekty veřejné správy ve vztahu k odsouzeným a propuštěným

V rámci české státní správy a samosprávných orgánů existuje řada institucí, jejichž činnost je zcela či částečně zaměřena na práci s osobami ve VTOS či po něm. Státní instituce lze rozdělit na složky, které spadají pod Ministerstvo spravedlnosti ČR, Ministerstvo vnitra ČR a Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.⁴⁹ Nyní se podíváme na konkrétní úkoly a činnosti těchto institucí.

---

⁴⁷ Jedná se pouze o zjednodušené pojetí charakteristik VTOS, jelikož trest odnětí svobody je vykonáván ve specializovaných zařízeních, pokud jde o odsouzeného s mentální retardací, psychickými poruchami, se závislostí na návykových látkách či mladistvého.

⁴⁸ K propuštění z VTOS může dojít pokud, „a) uplynula doba trestu stanovená v pravomocném a vykonatelném rozhodnutí soudu a Vězeňské službě nebylo doručeno nařízení soudu k výkonu dalšího trestu, b) obdržela písemný příkaz, aby odsouzený byl propuštěn na svobodu, vydaný soudem na základě jeho rozhodnutí, c) propuštění nařídil státní zástupce při výkonu dozoru nad výkonem trestu, nebo d) o propuštění rozhodl prezident republiky při udělování milosti nebo ministr při výkonu svých oprávnění podle trestního řádu.“ (Zákon č. 169/1999 Sb., § 73) VTOS může být podmíněně odložen (s dohledem nebo bez něj), z VTOS může dále být odsouzený po uplynutí poloviny z celkové doby trestu za splnění dalších podmínek podmíněně propuštěn, TOS může být přeměněn v trest domácího vězení, dále může být trest mimořádně snížen. (Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, část 1, hlava 5)

⁴⁹ Problematika se dotýká i dalších resortů (př. MF ČR z rozpočtového hlediska), zde ovšem uvádíme pouze ty zástupce, kteří jsou v dané problematice činné a jejich činnosti jsou na problematiku přímo zacílené.

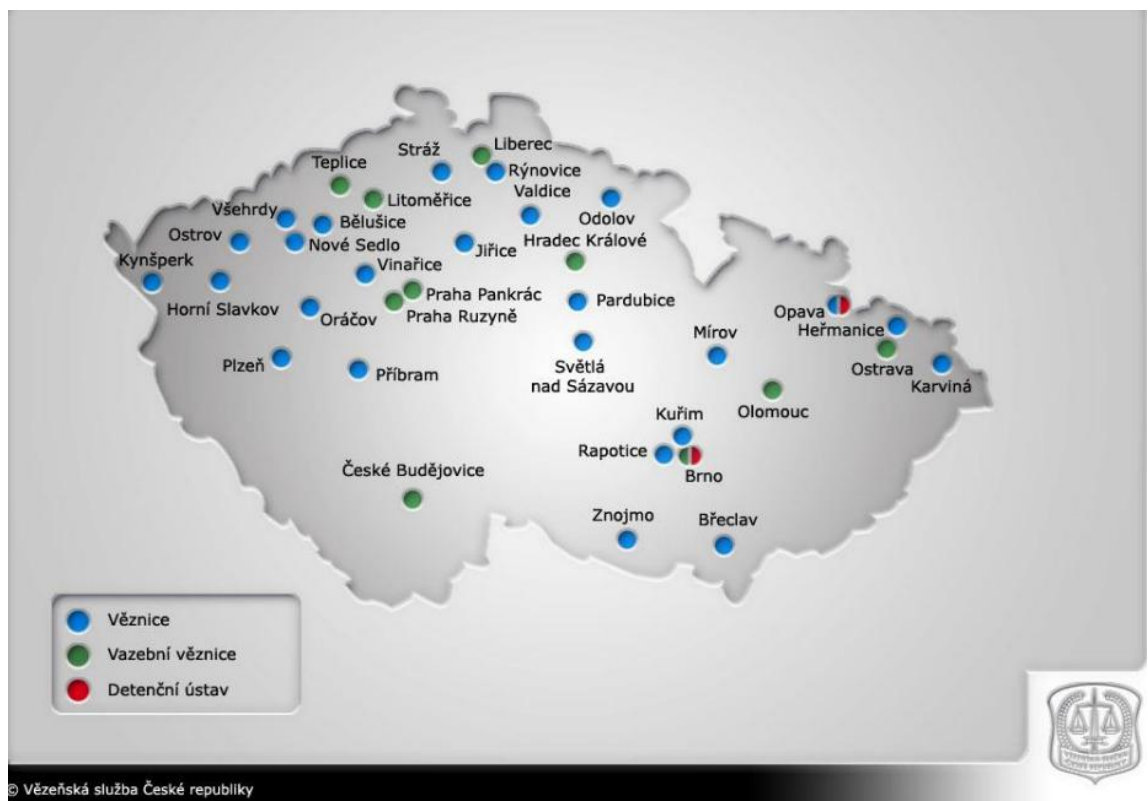
6.1.1.1 Ministerstvo spravedlnosti ČR

Ministerstvo spravedlnosti je ústředním orgánem státní správy pro soudy a státní zastupitelství a pro vězeňství; je mu podřízena Vězeňská služba České republiky. Ministerstvo spravedlnosti je ústředním orgánem státní správy pro probaci a mediaci, Probační a mediální služba ČR je taktéž podřízena MS ČR. Výzkumem v oblasti kriminologie a trestní justice se na půdě MS ČR IKSP. V této kapitole se budeme detailněji zabývat těmito institucemi a jejich vztahu vůči odsouzeným a kriminální recidivě.

Vězeňská služba ČR

Vězeňská služba byla založena Zákonem České národní rady číslo 555/1992 Sb. ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky. VS ČR zajišťuje provoz vězeňských zařízení, výkon vazby či výkon trestu odnětí svobody a dále zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách a v místech činnosti soudů a Ministerstva spravedlnosti ČR. (VS ČR, 2013) „Organizačními jednotkami Vězeňské služby jsou generální ředitelství, vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence, Střední odborné učiliště a Akademie Vězeňské služby.“ (§ 1, odstavec 4, Zákona č. 555/1992 Sb., České národní rady o Vězeňské a justiční stráži České republiky)

Obrázek 9: Věznice, vazební věznice a detenční ústavy v ČR (Zdroj, VS ČR, 2013)

Vězeňská služba ČR je tedy velmi významným aktérem, který v první řadě vytváří v rámci svých rozpočtových možností podmínky pro výkon trestu a tedy i pro reintegrační aktivity ve fázi VTOS. Úkoly VS ČR lze rozdělit do 4 kategorií dle oddílů nově připravované Koncepce vězeňství do roku 2025 (VS ČR, 2015)

- a) Organizace chodu věznice a zajištění bezpečnosti (zabezpečení, denní řád, eskorty atp.)
- b) Odborné zacházení
- c) Věda a výzkum
- d) Služby

Pro tuto práci je důležitý zejména fakt, že oblast odborného zacházení je kompetencí Vězeňské služby s cílem připravit odsouzeného na vedení řádného života na svobodě.

Duchovní služba ve věznicích

„Ve věznicích i vazebních věznicích jsou poskytovány duchovní služby ve smyslu zákonných předpisů. Zajišťují je profesionální duchovní – vězeňští kaplani i dobrovolní duchovní. Duchovní služba je v českých věznicích zásadně ekumenická a mohou se na ní podílet všechny církve, které jsou v České republice registrovány s právem služby ve věznicích. Níže jsou uvedeny základní informace.“ (VS ČR, 2010)

Soudy a soudci

„Subjektem, který rozhoduje o trestu a taktéž o vině za trestné činy, je pouze a jedině soud, tak, jak to uvozuje čl. 90 Ústavy ČR a čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, přičemž se jedná o soud trestní.“⁵⁰

Činnosti soudů dle Zákona č. 6/2002 Sb., Hlava 1, § 2

- „**a)** projednávají a rozhodují spory a jiné věci patřící do jejich pravomoci podle zákonů o občanském soudním řízení,
- b)** projednávají a rozhodují trestní věci patřící do jejich pravomoci podle zákonů o trestním řízení,
- c)** rozhodují v dalších případech stanovených zákonem nebo mezinárodní smlouvou, s níž vyslovil souhlas Parlament, jíž je Česká republika vázána a která byla vyhlášena.“
(Zákon č. 6/2002 Sb., Hlava 1, § 2)

---

⁵⁰ tamtéž

Úkoly soudců zde vymezujeme poměrně obecně. Není naším cílem podrobně se zde zabývat konkrétními činnostmi soudů, je ovšem potřebné je zde uvést jako aktéry, kteří mají zásadní význam pro udílení trestů. Je tedy v jejich rukou, jak vypadá struktura udílených trestů, v jaké míře jsou udíleny nově formulované typy sankcí (alternativní tresty k TOS), kdy bude uděleno podmíněné propuštění či kdy bude trest zkrácen. V těchto oblastech se pak dostávají do kontaktu s neziskovými organizacemi, které mohou nad odsouzeným převzít záruku za dovršení nápravy. Dle § 331 odst. 3 trestního řádu může takovou záruku převzít pouze občanské sdružení. „Zájmová sdružení občanů jsou poté uvedena v § 3 trestního řádu, ze kterého vyplývá, že se jedná o odborové organizace nebo organizace zaměstnavatelů a ostatní občanská sdružení s výjimkou politických stran a politických hnutí, církve, náboženské společnosti a právnické osoby sledující v předmětu své činnosti charitativní účely.“ (Vicherek, 2012) O poskytnutí záruky rozhoduje soud usnesením.

Probační a mediační služba ČR

Činnost PMS ČR upravuje Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. „Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.“ (PMS ČR, 2015) Probační a mediační služba usiluje zejména o integraci pachatele TČ zpět do společnosti, dále o účast poškozeného v procesu odškodnění a obecně o ochranu společnosti. Zajímavé je, že u zrodu PMS ČR stála právě nezisková organizace Sdružení pro probaci a mediaci v justici, čímž rozhodně prokázala, že neziskový sektor může mít v oblasti PPP značný význam.

Roli PMS ČR z hlediska účinnosti dohledu v kontextu prevence kriminální recidivy analyzovala ve své diplomové práci Jana Poláchová. (Poláchová, 2011) Vymezila případy, v rámci kterých je dohled využíván:

1. Probační dohled v přípravném řízení

- Náhrada vazby dohledem
- Odklony v trestním řízení

2. Probační dohled ve vykonávacím řízení

- Podmíněné odsouzení s dohledem

- Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem
- Podmíněné propuštění z výkonu trestu s dohledem
- Obecně prospěšné práce
- Domácí vězení
- Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- Ochranná opatření

Ve svých strategických dokumentech nyní PMS ČR zdůrazňuje zejména potřebu koordinovanější spolupráce s některými orgány činnými v trestním řízení. Konkrétně hovoří o VS ČR, Policii ČR, soudech a státních zástupcích. (PMS ČR, 2013)

Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Jeho zřizovatelem a řídicím orgánem je MS ČR. „Činnost Institutu je zaměřena na vytváření, udržování a aktualizaci poznatkové základny o stavu a vývoji kriminality, sociálně patologických jevů a trestní politiky v ČR, na zpřístupňování aktuálních relevantních empirických i teoretických poznatků ze zahraničí a na rozvoj oboru kriminologie.“ (IKSP, 2015)

6.1.1.2 Ministerstvo vnitra ČR

Republikový výbor pro prevenci kriminality

Tento výbor vznikl v roce 1993, v současnosti má 18 členů a to zejména zástupců většiny ministerstev a dalších veřejných orgánů jako GŘ VS ČR či PMS ČR.⁵¹ „Předmětem činnosti Republikového výboru je vytváření koncepce preventivní politiky vlády České republiky na meziresortní úrovni a její konkretizace na úrovni místní. Současně nese gesci za zpracování materiálů pro jednání vlády České republiky z oblasti prevence kriminality. Schvaluje žádosti o dotace na projekty prevence kriminality předložené městy, včetně výše finančních prostředků vyčleněných v kapitole státního rozpočtu Ministerstvo vnitra.“ (RVPK, 2015)

Krajské koncepce prevence kriminality

Kraje si v rámci Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2012 až 2015 (MV ČR, 2015) vypracovaly koncepce prevence kriminality.

Metodika pro tvorbu bezpečnostních analýz a koncepcí prevence kriminality na úrovni krajů, měst a obcí⁵² doporučuje krajům vypracovat bezpečnostní analýzu na úrovni obce a to analýzu sociální, protiprávní a institucionální. Právě **institucionální analýza** má podat přehled subjektů, které působí preventivně v dané lokalitě, nebo mají vliv veřejný pořádek a bezpečnost a to včetně NNO. Pražská koncepce (Hánová a Pracný, Hl.m.Praha, 2013: 45) v tomto ohledu rozlišuje subjekty na veřejné instituce a dále na ostatní subjekty:

- poskytující pomoc obětem trestných činů,
- pedagogicko – psychologické poradny,
- výchovné ústavy, diagnostické ústavy a střediska výchovné péče,
- azylové domy,
- domy na půl cesty,
- a služby pro osoby závislé na OPL, ohrožené závislostí.

Subjekty, které své služby poskytují osobám ve VTOS či po něm, do výčtu zahrnutý nejsou. (Vyjma PMS ČR mezi veřejnými institucemi.) V koncepci se zároveň uvádí, že nejde o úplný přehled, což je pochopitelné. Domníváme se ovšem, že celá kategorie subjektů, které se věnují oblasti PPP, by chybět neměla.

Odbor prevence kriminality

Zastupuje ČR v Komisi pro prevenci kriminality a trestní soudnictví OSN a ve Stálém výboru Evropské úmluvy k diváckému násilí a nevhodnému chování při sportovních utkáních, zvláště při fotbalových zápasech a v Evropské síti prevence kriminality. Podílí se na vytváření strategických a metodických dokumentů v oblasti prevence kriminality. Analyzuje stav kriminality a lokality ohrožené zvýšeným výskytem kriminality. Spolupracuje s dalšími orgány a neziskovými organizacemi. Realizuje programy sociální a situační prevence.

---

⁵¹ Zástupci NNO členy výboru nejsou.

⁵² „Metodika je výsledkem plnění úkolu, který Ministerstvu vnitra uložila vláda ČR v rámci Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2012 až 2015.“ (MV ČR, 2015)

Policie ČR

Policie ČR má za úkol chránit bezpečnost osob a majetku. Je součástí systému preventivních opatření proti páčání trestné činnosti.

6.1.1.3 Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

Úřad práce ČR

Úřad práce je zpravidla první státní institucí, se kterou se osoba po VTOS dostává do kontaktu. Den následující po propuštění, tedy poté, co přestanou být evidováni jako uvěznění, by se zde měly tyto osoby hlásit jako žadatelé o práci (v případě, že práci nemají zajištěnou již z VTOS).

„Úřad práce České republiky (dále jen „Úřad práce ČR“) je správním úřadem s celostátní působností a je organizační složkou státu. Úřad práce ČR byl zřízen dnem 1. 4. 2011, zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů. Ministerstvo práce a sociálních věcí řídí Úřad práce ČR a je jeho nadřízeným správním úřadem.“ (MPSV, 2015)

Nejdůležitějšími úkoly kontaktních pracovišť Úřadu práce jsou v oblasti PPP následující:

- „vyhledává uchazečům o zaměstnání včetně zdravotně postižených vhodné pracovní uplatnění; v této souvislosti spolupracuje s oddělením zaměstnanosti krajské pobočky,
- projednává s uchazeči včetně zdravotně postižených možnosti pracovního uplatnění na společensky účelných pracovních místech, při veřejně prospěšných pracích a jedná s nimi o možnostech rekvalifikace a provádí v těchto oblastech průzkum zájmu uchazečů,
- vypracovává a sjednává individuální akční plány
- vydává uchazečům o zaměstnání včetně zdravotně postižených a určeným orgánům potvrzení, vymezená platnou právní úpravou, o vedení v evidenci a příp. poskytování podpory v nezaměstnanosti.

V oblasti nepojistných sociálních dávek úkoly správního orgánu prvního stupně dle zákona o **státní sociální podpoře, zákona o pomoci v hmotné nouzi, zákona o sociálních službách, zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a zákona o sociálně-právní ochraně dětí** zejména tyto úkoly:

- rozhoduje ve správním řízení o přiznání příslušné dávky,

- vede evidenci žádostí o dávky v informačním systému, zpracovává údaje potřebné pro rozhodování o dávce do informačního systému,
- rozhoduje o případných námitkách účastníka řízení, předává nadřízenému orgánu odvolání, pokud ve své kompetenci neprovedl autoremeduru,
- zpracovává řádné i mimořádné výplaty dávek,
- provádí exekuce z přiznaných dávek,
- vyřizuje agendu posouzení zdravotního stavu pro účely nepojistných sociálních dávek
- zajišťuje agendu dávek péčovské péče.“ (Integrovaný portál MPSV)

6.1.1.4 Místní správa a samospráva

Strategie prevence kriminality na léta 2012- 2015 vymezuje roli místní samosprávy následovně: „Obce vykonávají prevenci kriminality jako součást svých kompetencí, a to v úzké spolupráci s občanskou společností, policií a institucemi veřejné správy. Do tohoto procesu je v odpovídající míře zapojen i komerční a soukromý sektor. Vyšší správní úřady a vyšší samosprávné celky mají v prevenci kriminality jim odpovídající koordinační a podpůrnou roli.“ (MV ČR, 2015)

Sociální kurátoři

Sociální kurátor by měl poskytovat klientům v nepříznivých životních situacích základní a odborné sociální poradenství. Měl by pracovat na principech kontinuální sociální práce. Ačkoliv je jeho cílová skupina širší, měl by aktivně vyhledávat osoby ve VTOS a připravovat je na život na svobodě. (Gojová, 2007: 13) Ostravská univerzita v Ostravě vypracovala v roce 2010 v rámci projektu Profesní vzdělávání sociálních kurátorů realizovaného prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost **Metodickou příručku pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence** (Davidová, 2010), navazuje na předcházející **Příručku pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory** (Gojová, 2007). V minulosti bylo v kompetenci sociálních kurátorů i rozhodnutí o vyplacení mimořádné okamžité pomoci z důvodu ohrožení osoby sociálním vyloučením. Tato agenda však byla převedena pod Úřady práce. Návštěva u sociálního kurátora je čistě dobrovolná, je tedy otázkou, kolik propuštěných je motivováno k navázání této spolupráce. Sociální kurátoři se věnují i dalším cílovým skupinám, provádějí terénní sociální práci a jejich kapacity pro poskytování postpenitenciární péče jsou proto omezené. Sociální kurátor pověřený výkonem koordinační činnosti by měl mimo jiné aktualizovat adresář poskytovatelů sociálních služeb.

6.1.1.5 Kancelář veřejného ochránce práv

„Od roku 2006 se touto činností (dohlížení na dodržování lidských práv ve věznicích, pozn. autorky) zabývá také veřejný ochránce práv, neboť mu na základě Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání vznikla povinnost provádět systematické návštěvy všech zařízení, ve kterých se mohou nacházet osoby omezené na svobodu, tzn. také věznic.“ (Hampalová, 2007: 27)

6.1.1.6 Další instituce

Mezi další státní instituce, které se dostávají do styku s odsouzenými a propuštěnými, můžeme zařadit **exekutorské úřady, státní zastupitelství, orgány místní samosprávy, agenturu pro sociální začleňování při odboru sociálního začleňování Úřadu vlády ČR a některé příspěvkové organizace jako Centrum sociálních služeb Praha.**

6.1.2 Tržní subjekty ve vztahu k odsouzeným a propuštěným

Tržní subjekty, tedy společnosti, které jsou nestátní a jejich cílem je přerozdělování zisku, bývají v rámci námi zkoumané oblasti vnímány spíše jako vedlejší hráči, ačkoliv jejich postoje a jednání mohou mít značný vliv na úspěšnost resocializace odsouzených. Tržní subjekty vstupují do hry zejména jako potenciální zaměstnavatelé jak osob ve VTOS, tak propuštěných na svobodu. Vzhledem k tomu, že získání zaměstnání je jedním ze 3 nejvýznamnějších faktorů ovlivňujících další budoucnost odsouzeného, je žádoucí, aby byli identifikováni jako klíčoví aktéři. Oproti státním a neziskovým institucím je ovšem u tržních potřeba počítat s tím, že jejich motivace podílet se na řešení problému zvyšující se míry kriminální recidivy není překvapivě nijak vysoká. Na rozdíl od NNO a státních institucí na sebe berou určitá rizika spojená s vlastním obchodním úspěchem. Informanti v našem výzkumu jednoznačně považují tržní subjekty za klíčové a uvádějí i příklady dobré praxe, kdy navazují s některými firmami dlouhodobější vztah založený na vzájemné důvěře. V rámci takového vztahu pak nezisková organizace té ziskové doporučí osobu se záznamem v TR, čímž zvyšuje příležitost této osoby zaměstnání reálně získat. Zástupci firem jsou pak po opakované dobré zkušenosti ochotnější k zaměstnávání osob se záznamem v TR. Vliv na zvýšení zaměstnanosti propuštěných tak má vzájemná spolupráce a informovanost klíčových aktérů.

Firmy vstupující do oblasti PPP tak lze rozdělit na:

- **Personální agentury**
  - Např. DP Work, Santia

- **Firmy zaměstnávající osoby ve VTOS**
- **Firmy zaměstnávající osoby se záznamem v TR**
  - Např. COMWAG, ČD CARGO

6.1.3 Neziskové organizace ve vztahu k odsouzeným a propuštěným

V této části analýzy se budeme již podrobně zabývat neziskovými organizacemi ve vztahu k odsouzeným propuštěným. Vymezíme činnosti, jimiž se zabývají, způsoby, jakými se dostávají do kontaktu se svou cílovou skupinou a principy jejich práce.

Aktéři jsou tříděni do kategorií dle hlavní náplně své činnosti. U některých z nich dochází ovšem k překrývání v kategoriích, pro přehlednost přikládáme tabulku se zařazením vybraných organizací dle jejich cílových skupin.

První třídění aktérů proběhlo dle toho, zda je jejich činnost cílena hlavně a pouze na osoby v konfliktu se zákonem. V první řadě jsme se tedy podívali na organizace, které mají cílovou skupinu vymezenou obecněji nebo mají cílových skupin více. (viz Tabulka č. 9)

Tabulka 7 NNO s obecněji či nepřímo vymezenou cílovou skupinou

Širší vymezení cílové skupiny	Vybrané NNO působící v dané oblasti
Osoby v těžkých životních situacích	Arcidiecézní a diecézní charity Člověk v tísni, o.p.s. Carlsbader gate, o.p.s. Naděje - Integroční program
Osoby ohrožené sociálním vyloučením	Domy na půli cesty Mosty, o.s.
Osoby obtížně zaměstnatelné	Centrum podpory podnikání Praha, o.p.s.
Osoby s drogovou či jinou závislostí	SANANIM Projekt COKUZ Centrum protidrogové prevence a terapie, o.p.s. Laxus Podané ruce, o.p.s. White Light I., z.s.
Osoby bez domova	Emauzy, o.s.
Osoby s psychiatrickými či duševními poruchami a onemocněními	PROMETHEUS Effect, o.p.s.
HIV pozitivní osoby	Česká společnost AIDS pomo - projekt Dům světla
Osoby ohrožené domácím násilím	Acorus, o.s. Most k životu, o.p.s. Rosa

Zdroj: webové stránky organizací

Do dalšího segmentu neziskového sektoru pak spadají ty, jejichž **cílovou skupinou jsou osoby v konfliktu se zákonem/osoby s trestní minulostí/osoby ve VTOS a po něm, případně rodiny odsouzených.**

Mgr. Kamila Rychlá v publikaci Mezi vězením a komunitou rozlišuje postpenitenciární péči na obecnou a specializovanou. Přičemž obecná je cílena na všechny osoby v konfliktu se zákonem a specializovaná na tyto osoby, které mají navíc problém s užíváním návykových látek. (Rychlá in SPJ, 2008: 63) Dle tohoto rozdělení NNO poskytující specializovanou péči spadají v našem rozdělení do první tabulky. Rychlá dále uvádí, že nesespecializovaná péče je poskytována jako sociální služba definovaná zákonem o sociálních službách č.108/2006 Sb. V následující tabulce tedy uvádíme NNO poskytující tyto služby.

Tabulka 8 NNO přímo zaměřené na práci s osobami ve VTOS a po něm

Počet zaměstnanců	NNO
nad 10	Rubikon centrum
1 – 10	Mezinárodní věžeňské společenství
	Lighthouse, z.s.
	Nová šance, z.s.
0	Liberty People, z.s.
	Na Svobodě, z.s.
	Za Branou, z.s.

NNO jsou v tabulce pro účely analýzy rozděleny podle počtu zaměstnanců do tří skupin. Toto rozdělení částečně koresponduje s následujícím rozdělením, které vzniklo na základě analýzy rozhovorů a které dělí NNO dle míry profesionality na ty, u kterých převažuje:

- a) **profesionální přístup (organizované)** – zaměstnanci odborně způsobilí, dobrovolníci, granty, vlastní zázemí, motivace = profesní rozvoj,
- b) **osobní přístup (dobrovolnické – méně organizované)** – dobrovolníci, nečerpají veřejné prostředky, nemají vlastní zázemí, motivace = osobní zkušenost, zkušenost blízkého, entusiasmus
- c) **kombinace obou přístupů v přibližné rovnováze.**

NNO, které čítají méně zaměstnanců, řadíme spíše k neprofesionalizovaným NNO. Neznamená to ovšem, že by nutně svou činnost neprovozovaly na vysoce profesionální úrovni. Rozdělení se týká více přístupu k organizaci práce s odsouzeným.

Mezi **méně organizované NNO založené na osobním přístupu** řadíme například, sdružení Lighthouse či Na svobodě, z.s.. Práce je zde vykonávána převážně dobrovolníky, kteří se profesně uplatňují i v jiných oblastech. Většinou tyto NNO nemívají větší počty klientů, jejich kontakt s jednotlivými klienty je ovšem většinou celostní a kontinuální. Vyznačují se individuálním přístupem.

Oproti tomu více **organizované, na profesionálním přístupu založené NNO**, vykazují větší množství klientů zapojených do svých programů. Spolupráce je ovšem v některých případech spíše monotematická, případně je součástí standardizovaných programů. Vyznačují se systémovým přístupem.

Motivace

Pozastavíme se nyní nad otázkou, proč takové organizace vznikají a co je motivuje k jejich činnosti, když postoj veřejnosti může být k jejich cílové skupině značně odmítavý. V rozhovorech se zástupci jsme se setkali s několika hlavními momenty, které je motivují pro tuto práci:

Osobní zkušenost

- Osobní zkušenost s problémy spojenými s VTOS či po něm, případně zkušenost osoby blízké.

Palčivý pocit nedostatečně řešeného sociálního problému

- Nedostatečný zájem o cílovou skupinu ze strany ostatních organizací a veřejných institucí.
- Některé osoby se po propuštění dostávají do stavu hmotné nouze, státní podpora (ať už ve formě finanční či ve formě služeb) je v tomto období nedostatečná, neadekvátní. Může dojít i k ohrožení na životě propuštěného.
- Situace propuštěných vzhledem k nevhodným sociálním podmínkám často vede k opakování trestné činnosti.

Pocit odpovědnosti za existenci problému

- Odpovědnost za páčání trestné činnosti nese i společnost, měla by tedy převzít část odpovědnosti i za nápravu.
- Víra v možnosti nápravy osoby, která se dostala do konfliktu se zákonem, skrze poskytování zaměstnání či sociálních služeb.

Náboženské hodnoty

- Náboženské hodnoty vedou k překonání překážek v naplňování cílů.

Profesní rozvoj, profesní zaměření

- Práce s odsouzenými je dobrou praxí pro studenty speciální pedagogiky, psychologie, sociální práce a dalších oborů.

„Viděla jsem na vlastní oči, jaké jsou neskutečné problémy, co si laická veřejnost vůbec neumí představit (..) Je prostě skupina vězňů, ženy, muži, kteří se do toho vězení dostanou, jak já říkám, oprávněně za to, co provedli, ale v podstatě k té činnosti je donutila společnost. Kdyby ta společnost poskytovala mírumilovnější a otevřenější přístup k lidem různých náboženství, rasy,

národnosti a tak, tak by se třeba do toho vůbec nedostali.“ (Rozhovor z 13.3., Jirkalová: Na svobodě, z.s.)

„Tohle je pro mě coby hobby, jo, někdo plete svetr, já pomáhám kriminálíkům sehnat ubytování.“ (Rozhovor: Jirkalová, Na svobodě, z.s.)

Cíle a činnosti neziskových organizací

Nyní se zaměříme na konkrétní činnosti, jimiž se NNO zabývají, a které souvisejí s oblastí PPP. Jak vyplývá z výzkumu Marešové, recidivisté-informanti využili služeb sociálního pracovníka či NNO na svobodě v rozmezí 1 až 3 dnů od výstupu z věznice. Důvody k jejich vyhledání uvádí následující tabulka.

Tabulka 9 Důvody recidivistů pro vyhledání soc. pracovníka či NNO

Důvod kontaktu soc. pracovníka*(N=23)	Počet osob
Dostat sociální dávku	12
Dlouhodobý opakovaný kontakt se soc.prac.	10
Na doporučení sociálního pracovníka vězeňské služby	9
Kvůli bydlení	6
Dobré dřívější zkušenosti	5
Poradenství (ubytování, sociální příspěvky, zaměstnání)	5

* Respondenti mohli uvést jeden i více důvodů návštěvy sociálního pracovníka.

Zdroj: Marešová, 2011: 243

Z tabulky č. 9 lze snadno vyzorovat, že mezi 3 základní problémy, které propuštění řeší s neziskovými organizacemi, patří ubytování, zaměstnání a řešení finanční situace. Ve všech 3 aspektech pak vyhledávají buď poradenství nebo přímou podporu či služby. Neziskové organizace tak můžeme rozdělit na poradenské (doprovázející) a poskytující konkrétní služby (ubytování, strava, zaměstnání, vzdělávací či rekvalifikační kurzy, zdravotní péči, finanční podporu).

Tabulka 10 Činnosti vykonávané NNO v oblasti PPP a aktéři státní správy kompetentní k výkonu těchto činností

Základní činnosti NNO v oblasti PPP	Vybrané NNO poskytujících dané služby	Veřejné instituce poskytující dané služby po VTOS	Veřejné instituce poskytující dané služby po VTOS
základní sociální poradenství	všechny	sociální pracovník, vychovatel, psycholog	Úřad práce, sociální kurátor
odborné sociální poradenství	všechny	sociální pracovník	sociální kurátor, PMS ČR
předvýstupní poradenství	všechny	sociální pracovník, vychovatel, psycholog	xxx
písemné poradenství ještě ve výkonu trestu či vazby	ČHV	KVOP, sociální kurátor	Xxx
dluhové poradenství	Rubikon centrum, Lighthouse, z.s.	sociální pracovník/kurátor	sociální kurátor, PMS ČR
právní poradenství	Za branou, z.s., Lighthouse, z.s., Rubikon centrum	právní zástupce, sociální pracovník	sociální kurátor, PMS ČR
pomoc při zajištění bydlení	téměř všechny	xxx	sociální kurátor, PMS ČR
pomoc při hledání práce	Rubikon centrum	xxx	sociální kurátor, PMS ČR
psychická a duchovní podpora po výstupu z výkonu trestu	Mezinárodní vězeňské společenství, církve	Vězeňská duchovenská péče - kaplani, psycholog	Xxx
individuální pohovory	Rubikon centrum, Za branou, z.s., Podané ruce, o.p.s.	sociální pracovník	sociální kurátor, PMS ČR
rekvalifikace	Rubikon centrum	VS ČR	Xxx
zprostředkování dalšího vzdělávání	Rubikon centrum	VS ČR ve spolupráci se školami (MŠMT ČR)	Xxx
zvyšování sociálních dovedností a kompetencí	Nová šance, z.s.	VS ČR	PMS ČR
práce s rodinou, či blízkými osobami propuštěného	Za branou, z.s.	psycholog	Xxx
osobní asistence při vyřizování náležitostí na úřadech	Na svobodě, z.s.	xxx	Xxx
skupinové aktivity – svépomocná skupina	Za branou, z.s.	xxx	Xxx

Doplňující činnosti neziskového sektoru			
azylové domy			
domy na půli cesty			MS ČR - příprava probačních domů
pomoc při závislostech	Laxus, Podané ruce, o.p.s.	xxx	Xxx
práce s oběťmi trestných činů		PMS ČR	PMS ČR
osvěta a vzdělávání veřejnosti + primární prevence	Za branou, z.s., MVS, Na svobodě, z.s.		
advokacie práv odsouzených	ČHV	KVOP	Xxx
zaměstnávání propuštěných osob	Rubikon centrum	xxx	Xxx
poskytování společenských záruk	Lighthouse, z.s., Za branou, z.s., Na svobodě, z.s., Nová šance, z.s., Liberty people, z.s.	xxx	Xxx

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že existují oblasti, kde je práce NNO nezastupitelná – např. osobní asistence při vyřizování záležitostí na úřadech. V tomto ohledu neexistuje státní instituce, která by podobnou činnost vykonávala.

Kontakt s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody

Iniciace kontaktu

Existuje více způsobů, jakými dochází ke zprostředkování kontaktu mezi uvězněnými osobami a neziskovými organizacemi. První možností je, že odsouzený sám vyhledá pomoc nebo služby neziskové organizace. V první řadě je třeba, aby se odsouzený o existenci neziskové organizace a možnostech spolupráce s ní nejdříve dozvěděl. V prostředí věznice je ovšem přístup k informacím ve srovnání s vnějším světem značně omezený. Pokud má odsouzený přístup k internetu, může se pokusit dohledat kontakty a informace sám. Pokud tento přístup nemá, je zapotřebí mu kontakt zprostředkovat. A to buď iniciativou samotných neziskových organizací, které do věznic docházejí nebo sem zasílají své propagační materiály. Další možností je aktivita a informace ze strany pracovníků vězeňské služby. Mezi neformální informační kanály pak mohou patřit ještě ostatní uvěznění či rodiny a přátelé odsouzeného. Kontaktní osoby na svobodě mohou sami neziskové organizace oslovit s žádostí o pomoc odsouzenému, tu však

NNO poskytují až se souhlasem samotného vězně. Výjimkou je poskytování podpory přímo rodinám a blízkým na svobodě.⁵³

S iniciací kontaktu se pojí některé specifické problémy. V rámci panelové diskuse na festivalu Prison Family and Art Fest zaznělo mimo jiné, že v mnoha případech jde i o neochotu samotných odsouzených. Některá sdružení uváděla jako problém komunikaci s Vězeňskou službou ČR, která jim zamezuje přístup do prostor věznic. Rozhodnutí o vstupu civilistů do prostor věznice je ovšem plně v gesci Vězeňské služby. Její zástupkyně na stejném setkání argumentovala potřebou zajistit bezpečnost. Uvedla, že rozhodnutí o vstupu neziskových organizací do věznic je podmíněno zkušenostmi s konkrétní NNO, dobou jejího působení a její pověstí. Toto téma vyvolalo mezi aktéry mírnou tenzi. (Prison Family and Art Fest, 28.11.2013)

Formy kontaktu ve VTOS

V době výkonu trestu odnětí svobody mají neziskové organizace pouze minimální možnosti kontaktu s odsouzeným. Jednou z variant jsou **osobní návštěvy**, které ovšem závisejí na organizačních a kapacitních možnostech organizace a také na rozhodnutí ředitelství věznice, zda vstup do věznice organizaci povolí. Věznice leží většinou mimo města v těžko dostupných lokalitách a možnost návštěv je časově omezena dle nároku vězně a časového harmonogramu věznice. Členové neziskových organizací často pomáhají vězňům dobrovolně a ve svém volném čase. Návštěvy věznic jsou ze všech výše uvedených důvodů pro tyto organizace velice organizačně a finančně náročné. Druhou variantou komunikace s odsouzeným je **telefonický kontakt**. Zde je ovšem také třeba počítat s tím, že odsouzený má pouze omezené možnosti a čas na telefonování. V případě telefonátu z věznice ven je navíc tarif za volání (hrazený vězňem) dalece vyšší než tarify za standardní volání mimo věznice. Jak zaznělo na semináři sdružení Za branou o rodinách odsouzených⁵⁴, volání z věznice vyjde vězňem na 15 Kč za minutu. Proto i tato forma komunikace není ideální ani pro odsouzené, ani pro neziskové organizace. Další a snad nejvíce využívanou formou kontaktu je **dopisování či zasilání balíčků odsouzeným**. Ani to se ovšem neobejde bez obtíží. Známkou za dopis stojí v současné době za standardní zásilkou 13 Kč, známky jsou navíc ve věznicích nedostatkovým zbožím, proto je většinou dopisovatelé vězňům zasílají spolu s dopisem. Neziskovou organizaci tak jeden dopis

---

⁵³ Např. Svépomocná skupina, jejíž setkání organizuje a zaštiťuje sdružení Za branou. (Viz. <http://www.zabranou.cz/svepomocna-skupina/>)

⁵⁴ Viz navštívené akce (20.1.2015)

vyjde na 26 Kč⁵⁵. Je samozřejmé, že reakční doba této formy kontaktu je mnohem delší než u kontaktu telefonického. Veškerá korespondence může být náhodně kontrolována personálem věznice. Speciálním typem kontaktu, který zde zmíníme, jsou *akce pořádané neziskovými organizacemi v rámci věznic*. Účel těchto akcí se může značně lišit, jednoduše je však můžeme rozdělit na akce: vzdělávací či osvětové, prezentační a kulturní. Vzdělávací a osvětové akce mohou být například školení či workshopy zaměřené na konkrétní témata, mezi prezentační řadíme takové akce, kde organizace samy sebe prezentují pro navázání kontaktů s odsouzenými. Kulturní akce jsou pak různé koncerty, divadelní představení či autorská čtení.

Trochu stranou pak stojí *asistované návštěvy odsouzených s dětmi*. Tuto aktivitu zajišťuje nezisková organizace Český helsinský výbor.

Forma kontaktu	Účely, pro které je využívána	Výhody	Nevýhody
Osobní kontakt 	Domluva spolupráce, psychická podpora, předání zpráv a novinek, příprava na výstup	Osobní kontakt, bližší seznámení, důvěra	Organizační a finanční náročnost, potřeba povolení vstupu do věznice
Telefonický kontakt 	Řešení naléhavých situací, příprava na výstup	Rychlost vyřízení, organizačně a finančně nenáročné pro NNO	Organizační náročnost pro věznice a finanční pro odsouzené
Korespondence 	Řešení naléhavých i méně naléhavých otázek, psychická podpora, předání zpráv a novinek, příprava na výstup	Organizačně nenáročné pro odsouzené, možnost řešení většího množství problémů	Finančně náročné (známka = 13 Kč), časově náročné pro NNO, kontrola personálem věznice
Balíky (1/5 kg)	Předání hygienických a potravinových zásob,	Předání nedostatkového zboží	Finančně a materiálně náročné (1 kg = 27 Kč, 5

⁵⁵ Do ceny za dopis navíc nezapočítáváme cenu obálky a dopisního papíru.

	předání tiskovin	větších rozměrů/váhy, pozitivní dopad na odsouzené - podpora	kg = 138 Kč + hodnota zaslaného materiálu), znehodnocení zboží při kontrolě balíku ve věznici
Akce pořádané NNO ve věznicích 	Vzdělávání, seznámení s činnostmi NNO, příprava na výstup, relaxace a zábava, práce	Aktivní zapojení odsouzených, kontakt s osobami „zvenku“ mimo personál věznice, navázání kontaktů	Organizačně a finančně náročné jak pro NNO, tak pro vězeňskou službu, bezpečnostní rizika, potřeba povolení vstupu
Zdroj: Autorka, 2015			

Kontakt s vězněnými po výkonu trestu

Výše jsme se seznámili s formami kontaktu, kterými neziskové organizace komunikují s odsouzeným ve výkonu trestu. Nyní se zaměříme na oblast postpenitenciární, tedy po opuštění věznice.

Jak bylo v úvodu práce nastíněno, doba bezprostředně následující po propuštění odsouzeného je tou nejrizikovější z hlediska možného opakování trestné činnosti. V tuto dobu je tedy na místě zvýšená pozornost a péče věnovaná těmto osobám. Propuštění se často ocitají v situaci, kdy řeší základní životní potřeby jako ubytování a stravu, následně zaměstnání, navázání sociálních kontaktů, řešení svých dluhových problémů či závislostí. Možnosti řešení těchto problémů jsou závislé na situaci, do jaké se propuštěný na svobodě vrací. Jak popisuje paní Jirkalová ze sdružení Na svobodě, z.s.: *„Tam je skupina vězňů, kteří se po dokončení toho trestu nemají absolutně kam vrátit. Buď už tam šli třeba z rozvedené rodiny a ta rodina už je zpátky nevezme, nebo šli z dětských domovů, nemají rodinu, nemají, kam se z toho vězení vrátit. a nebo se ta rodina během toho vězení rozpadla. (...) Jsou tam třeba lidé, kteří jsou několik let zavření a nedostanou jediný dopis, (..) nepřijede za nimi žádná návštěva. (...) Takže pro ty, kteří nemají vůbec žádný styk, jakoby pozitivní odezvu zvenku, z té svobody, tak je vůbec demotivační jako těšit se ven, těšit se na svobodu. Protože oni v den D, v hodinu H vystoupí ven před bránu věznice, mají maximálně, když to dobře dopadne, několik stovek korun v kapse, na*

kteře mají ze zákona nárok, aby se dostali veřejnou dopravou do místa A, které uznají za vhodné a nahlásili ho věznic, že se tam chtějí dostat.“ (Rozhovor z 13.3., Jirkalová: Na svobodě, z.s.) Proto některé neziskové organizace uskutečňují osobní setkání s propuštěnými již u brány věznic, aby jim pomohly s překonáním prvotních obtíží. Jak dále uvedla paní Jirkalová, věznic často leží mimo města a spoje veřejné dopravy sem zajišťují někdy i jenom dvakrát za den. Doba propuštění se tomuto problému nepřizpůsobuje, proto propuštěný může strávit cenné první hodiny na svobodě čekáním na autobusové zastávce, čímž se prodlužuje i doba, kdy se například dostane na Úřad práce a zažádá o pomoc v hmotné nouzi. Prodlužuje se i doba, kdy si dokáže zajistit ubytování. Mnoho propuštěných tak přebývá „na ulici“ do doby, než seženou dostatek peněz na alespoň na přespání v noclehárně. (Rozhovor z 13.3.2015, Jirkalová: Na svobodě, z.s.) Všechny tyto potíže jsou zásadními rizikovými faktory pro páchaní další trestné činnosti. Další skupinu odsouzených tvoří ti, kteří měli v době výkonu trestu zaměstnání a měli proto možnost spořit finanční prostředky. Pracovních míst pro osoby ve VTOS ovšem není dostatek. Proto stále existuje skupina osob ohrožených sociálním vyloučením až ohrožením na svobodě.

6.1.4 Hodnocení vlastního postavení neziskových organizací

Všechny NNO, které poskytly rozhovor pro tuto analýzu, se shodly, že jejich výhodou je působení ve větším městě.⁵⁶ Za nejobtížnější regiony pro poskytování PPP byly Petrem Schneedorflerem označeny severní Čechy – zejména Mostecko, Ústecko. Klíčovým momentem v poskytování PPP je totiž zprostředkování zaměstnání, což je při zvýšené míře nezaměstnanosti v těchto regionech značně ztížené.

Pozitiva

Neziskové organizace i příjemci jejich služeb shodně uvádějí, že zásadním přínosem jejich aktivit je **projevení důvěry v nápravu pachatele** TČ, lidský přístup a pomoc v zajištění základních životních potřeb. Dále možnost **intenzivní individualizované spolupráce**, která do řešení situace zahrnuje i okolí propuštěného, zejména jeho rodinu. Tato spolupráce je navíc ve většině případů **kontinuální** – započne již ve VTOS a navazuje v kritickém období po propuštění. NNO jsou schopny se svými klienty **řešit kritické situace a osobní problémy v reálném čase**, mimo otevírací dobu úřadů. Poskytují **psychickou podporu**. Motivace pracovníků těchto organizací někdy napomáhá přesáhnout za hranici vztahu poskytovatel služby – příjemce.

„Když vidí, že my to o něm víme, a důvěřujeme, tak se pak stabilizuje i v ostatních vztazích, ale rodina je pořád rodina - je to ten nejbližší článek, a pokud má alespoň trochu někoho, tak je to lepší. A dost často na ně třeba ta partnerka čeká.“ (Rozhovor: Kopoldová, Za branou)

„Je to nekoncepční, já vim, pomůže to pár lidem, ale pomůže to.“ (Rozhovor: Schneedörfler, Lighthouse)

„Jak já mám dělat nějakou sociální práci s člověkem, který má hlad? Jo, mluvím o tom začátku, to můžou být dny nebo týdny. Vlastně než si vyřídí dávky, než dostane tu hmotnou nouzi a tak.“ (Rozhovor: Pilat, Podané ruce)

Pomoc většinou spočívá v pro běžnou populaci naprosto banálních věcech, které jsou ovšem **pro propuštěné osoby mnohem náročnější**. Propuštění někdy nemají přehled o cenách zboží, nevědí, kde nalézt příslušné úřady a na které úřady by se měli obrátit, neumějí vyplnit úřední formuláře, někteří jsou dokonce negramotní. S úředníky nedokážou správně komunikovat, někdy se dopouštějí i agresivního chování.

„To je všechno takovej přechod. Je to hodně křehký, ale je to pro ně hrozně důležitý, oni mají na začátku mnohem méně jistot než ostatní lidé.“ (Rozhovor: Pilat, Podané ruce)

Aktivity a podpůrné činnosti církví a neziskových organizací založených na náboženském vyznání považují za podstatné a žádoucí i ostatní neziskové organizace. Upozorňují ovšem na riziko účelovosti jednání vězňů, kteří se ve snaze najít podporu nebo se dostat k podmíněnému propuštění mohou stát zranitelnými a snadno náchylnými k přijetí víry či názorové ideologie.

„Třeba pan Novák, je hrozně důležitý, jestli do toho bude moct kecat, tak to bude jedině dobře, protože on to dělá a dělá to dobře. A ne nějaký pán na ministerstvu.“ (Rozhovor: Schneedörfler, Lighthouse)

Negativa

Neziskové organizace se shodly, že největším problémem pro výkon jejich práce je **otázka financování**. Pokud je nezisková organizace z větší míry financována z veřejných rozpočtů a funguje na projektovém principu, pak jsou její kapacity relativně stabilní po dobu realizace projektu. Po jeho dokončení nastává období nejistoty, dokud nedojde k přerozdělení dalších zdrojů. Pokud financování organizace závisí z větší míry na soukromých darech, členských příspěvcích či výtěžku z vlastní činnosti, pak stabilitu ovlivňuje zejména ekonomická situace dárců a úspěšnost propagace své činnosti. Čerpání veřejných zdrojů znamená likvidační administrativní zátěž a omezení ve výkonu činnosti pro menší NNO, které fungují v oblasti PPP.

---

⁵⁶ Většina NNO působí převážně v Praze, 1 má sídlo v Brně.

„Zdržuje se podepsání rozpočtu pro Prahu, zdržuje se tím pádem uvolnění peněz dotačních, a zdržuje se tím pádem i uvolnění peněz pro náš spolek, takže já nevím, jestli do výstupu toho člověka my dostaneme dotaci.“ (Rozhovor: Jirkalová, Na svobodě, z.s.)

„Žádná nezisková věc vás neuživí, proto přesně i paní z Na Svobodě má svoji práci, tak i drtivá většina z neziskového sektoru má svoji práci.“ (Rozhovor: Schneedörfler, Lighthouse)

Jedním z negativ práce v NNO poskytující PPP je vysoké riziko ohrožení **syndromem vyhoření**. **Cílová skupina** těchto organizací je **velmi náročná na sociální práci** a úspěchy se dostávají pomalu a nejistě. Taková práce vyžaduje od pracovníků vysoké osobní nasazení, morální a hodnotovou stabilitu a opravdový zájem pomoci. I pracovníci organizací připouštějí, že práce s odsouzenými není vždy jednoduchá, jelikož nejednají vždy upřímně, jejich zájem o nápravu je často spíše účelově předstíraný.

„Samozřejmě je tam 10 % povalečů, kteří jsou recidivisty, už v tom vězení umí chodit a vlastně vědí, že nejlepší pro ně v životě je být zavřenej. Protože tam prostě má kde spát, dostane základní mundúr a dostane 3x denně najíst, což na tý svobodě prostě nedostane. Takže je skupina lidí, kteří zcela programově už plánují před vypuštěním na svobodu, kdy, jak už se rychle zpátky vrátěj, aby o ně bylo sociálně postaráno.“ (Rozhovor z 13.3., Jirkalová: Na svobodě, z.s.)

Jak jsme již uvedli v teoretické části práce, problematika nápravy odsouzeného a prevence kriminální recidivy je meziřesortní a multi-tematická. Proto i spolupráce odborníků z různých oblastí je na místě a je žádoucí. Problémy propuštěných na sebe navazují a navzájem se ovlivňují, jejich řešení by tedy nelze realizovat odděleně či postupně. Některé neziskové organizace pořádají v rámci své činnosti osvětové semináře, kde sdílí zkušenosti z určité oblasti.⁵⁷

Některé NNO považují své neziskové kolegy již za příliš organizované, systematizované. Uvádějí, že se v rámci takových organizací ztrácí entusiasmus potřebný pro terénní a hloubkovou práci s klientem.

„My třeba se pak staráme ještě půl roku po propuštění, já třeba první co, když jdu z tý věznice, tak první najdu nějakou zastavárnu, bazar, cokoliv a koupim mu z vlastních peněz mobil a SIM

---

⁵⁷ Nejedná se nám nyní o semináře pořádané ve věznicích pro odsouzené, ale pro expertní diskuse či přednášky s cílem sdílet zkušenosti a předávat si know-how nebo pouze otevřít méně známé téma.

kartu, dám mu kredit, aby vůbec byl komunikativní se mnou.“ (Rozhovor: Jirkalová, Na svobodě, z.s.)

Analýza ovšem neukázala, že by se jednalo o převažující názor. Jedná se spíše o tzv. zdvižený prst, který se snaží upozorňovat na výjimečnost NNO v tomto ohledu oproti státním institucím. Z analýzy vyplynulo, že systematizovanější a organizovanější NNO mají větší objem klientů, svou práci ovšem vůči nim specifikují do konkrétních dílčích oblastí, například řešení dluhové problematiky. Takové organizace ovšem mají větší šanci dosáhnout na financování z veřejných zdrojů a z rozhovorů vyplynulo, že se jim daří navazovat systematickou spolupráci se státními institucemi, například formou společných projektů. Z rozhovorů a navštívených akcí také vyplynulo, že tyto organizace projevují větší tendenci své aktivity systematicky evaluovat.

Shrnutí problémů v provádění činnosti NNO

Organizační

- Lidské zdroje a financování – nedostatečné kapacity, závislost na soukromých dárcích či poskytnutí veřejných financích – vysoká nestabilita
- Náročnost zajištění služeb vzhledem k obtížné dopravní dostupnosti věznic

Hodnotové

- Postoje veřejnosti k zacházení s osobami s trestní minulostí

Politické

- Vliv politického cyklu – změna strategických cílů VS ČR/MS ČR, změny v přístupu k NNO
- Uzavřenost veřejných institucí – omezitelnost, malá informovanost některých zástupců veřejných institucí
- Legislativní změny

6.2 Síťová analýza

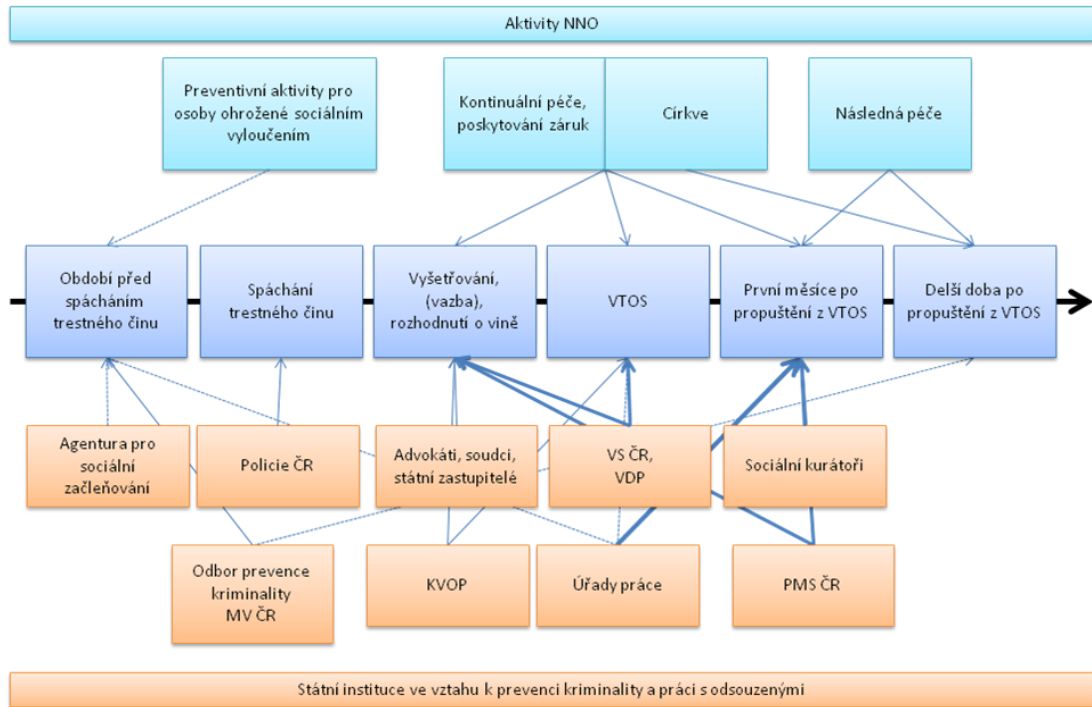
Síťová analýza byla prováděna s cílem odhalit, mezi kterými aktéry existují vazby, jaké přínosy a nevýhody tyto vazby pro aktéry mají a jaká mají od nich aktéři očekávání. Data byla získávána ze 3 hlavních zdrojů: navštívené akce, dokumenty na webových stránkách, rozhovory. Dále byly identifikovány zastřešující organizace a společné projekty aktérů. Na obrázku č. 10 vidíme schéma vlivu aktérů na prevenci kriminality a práci s odsouzenými. Schéma je nyní doplněno o konkrétní aktéry státní správy a obecně o činnosti neziskových

organizací dle fáze, do níž zasahují. Síťová analýza pak odhaluje, jak jsou činnosti těchto aktérů provázané, zda se vzájemně ovlivňují a kde případně potřebné zařícení chybí.

Obrázek 10 Schéma zapojení aktérů v oblasti (primární, sekundární a terciární) prevence kriminality

Zdroj: autorka

Frič a Goulli (2001) hovoří v roce 2001 o neziskovém sektoru jako o společenském aktérovi, který nedosahuje takové efektivity vnitřní organizace, aby byl pro stát „respektovaným partnerem pro vyjednávání“. (Frič a Goulli, 2001: 120) Sledovali jsme tedy v naší analýze, nakolik je efektivně vnitřně organizovaný neziskový sektor v oblasti PPP. S jeho představiteli jsme hovořili o propojenosti organizací a vzájemném předávání informací.

NNO působící v PPP povětšinou hovořily o kontaktech s ostatními aktéry jako o nárazových (ad hoc) příležitostech, kdy dojde ke spolupráci na konkrétním projektu, výměně informací na společném semináři či předání určitého klienta specializovanému pracovníkovi. **Společná či zastřešující organizace, která by byla přímo tematicky zaměřená na tuto oblast, ovšem v současné době neexistuje.** Pokud výjimečně dochází k organizovanějším společným setkáním s konkrétními cíly, pak se kontaktují organizace v úzkém kruhu známých, založených spíše na osobních kontaktech.

6.2.1 Zhodnocení spolupráce s NNO z pohledu odsouzených

Osoby se zkušeností s výkonem trestu uváděly, že v době VTOS měly **spíše slabší povědomí o existenci NNO** a způsobu, jakým by spolupráci mohly využít. Každý z informantů vyjmenoval 1 – 2 NNO, o kterých věděl v průběhu výkonu trestu. O jejich existenci se dozvěděli ve VTOS a to buď formou besed či obdržením letáku.

Informanti jmenovali NNO: **SANANIM, Naděje, o.s. – projekt S_ANIMA, Rubikon centrum.**

K **navázání spolupráce** docházelo ovšem **většinou až po propuštění**. Hlavní motivací pro jejich oslovení bylo řešení dluhových obtíží a hledání zaměstnání. Další motivací byla „snaha ukázat rodině, že něco dělám“. (Informant č. 3)

„Rubikon fungoval pro mě nejlíp, supr věc, supr vymyšlený - je to motivace pro ty propuštěný, ty možnosti vám daj, vám nabídnou. První skupinový pohovor byl jako komunita, to mě málem odradilo, ale jiskřička byla a s tím i naděje. Práce v Rubikonu a přístup lidí tady, to mě nakoplo.“ (Informant č. 2)

Jedna z informantek uvedla, že **zásadním problémem** ve věznicích je, že si **vězni mezi sebou předávají zkreslené informace** například o podmíněném propuštění. Zároveň by jim **prospěla vyšší informovanost o činnostech NNO** a oblastech, se kterými dokážou poradit nebo pomoci.

„Doba (navázání kontaktu) individuální, spíš by měli vědět, že když něco potřebují, tak tu někdo je. Někomu pomůže třeba to, že dostane dopis, což vím, že některé NNO to dělají.“ (Informant č. 1)

6.2.2 Formy spolupráce aktérů

Nepravidelná, ale poměrně častá setkávání, **se odehrávají spíše mezi NNO se stejnou cílovou skupinou**, tedy zacílenými na odsouzené a propuštěné. Ostatní organizace se zúčastňují společných akcí spíš nárazově. Dále uvádíme detailnější pohled na některá společná setkávání, odborné semináře a diskuse, kde dochází ke sdružování či výměně informací a zkušeností.

Přednášky pro Mezinárodní vězeňské společenství

Mezinárodní vězeňské společenství si na své přednášky zve zejména kaplany, ale i další odborníky z řad neziskových organizací, výzkumných ústavů či jiných veřejných institucí. Pro shrnutí lze uvést aktuální program přednášek pro 1. pololetí roku 2015.

- 9. 2. Mgr. Martin Škoda. kaplan Věznice Stráž pod Ralskem: „Troji rozměr kaplanské služby“

- 23. 2. Mgr. Petr Král, ředitel pobočky TCH: „Práce Teen Challenge ve Šluknově“
- 9. 3. Mgr. J. Šašek, kaplan Věznice Kynšperk : „Zkušenosti kaplana v křesťanském oddělení věznice“
- 23. 3. Mgr. Zuzana Nováková: „Reintegrační mentoring v RUBIKON Centru“
- 13. 4. Mgr. Jan Machala, kaplan Věznice Hradec Králové: „Práce kaplana s odsouzenými“
- 27. 4. Ilona Mullerova: „Úvod do problematiky závislostí“
- 11. 5. PhDr. Jan Tomášek, PhD, Institut pro kriminologii a sociální prevenci: „Restorativní justice“

Odborné semináře sdružení o.s. Za branou

Dalším sdružením, které realizuje společná setkání za účelem vzdělávání a předávání informací je o.s. Za branou. Toto sdružení vždy vybírá aktuální téma spojené s otázkou vězeňství a do svého programu zařazuje odborníky s různými perspektivami na danou problematiku.

V roce 2015 uspořádalo sdružení následující semináře:

- 20. 1. 2015 Seminář o rodinách odsouzených
- 26. 3. 2015 Seminář o vztahu pachatele a poškozeného

Uvedme ještě seminář pořádaný 9. 10. 2014, který byl jistě výjimečný pozorností médií a účastí politické reprezentace, v tomto případě ministryně spravedlnosti Heleny Válkové a jejím náměstkem pro vězeňství Vladimíra Zimmela. Seminář byl zaměřen na oblast zaměstnávání osob se záznamem v TR. Konal se v sociálním podniku Kavárna Dismas, kavárna bez předsudků, kde jsou tyto osoby zaměstnávány. Jedním z vystupujících byla i vedoucí oddělení zaměstnanosti na pražské pobočce Úřadu práce ČR. (Za branou, 2014)

Projekty Rubikon centra

Rubikon centrum organizuje workshopy a školení jak pro své klienty, tak pro další odborníky se stejnou cílovou skupinou. Mimo jiné pořádají i osvětové kampaně a snaží se podílet na systémových a legislativních změnách⁵⁸. Tato setkání realizuje formou projektů. Nedílnou

---

⁵⁸ Např. Projekt Dejme druhou šanci.

součástí práce Rubikon centra je také tvorba metodických a vzdělávacích materiálů. (Rubikon centrum, 2015)

Netrestejme dvakrát – Na svobodě, z.s.

Již druhý ročník konference „Netrestejme dvakrát“ pořádal spolek Na svobodě 19. 9. 2014. Účastníky diskuse byli: evangelická farářka Vendula Kalusová (Na svobodě, z.s.), analytik Platformy pro sociální bydlení Jan Snopek, Pavel Spurný, Roman DIESEL Šťastný, lektor bojových umění a spisovatel a Jaroslav Gavelčík, živnostník, který osobám po VTOS poskytuje možnost výdělků. Prvního ročníku se kromě výše zmíněných zúčastnili zástupci NNO o.s. Za branou, o.s. SANANIM, ČHV, o.s. Nová šance Ostrava, dále sociální kurátor z Prahy 1 a další osoby se zkušeností z výkonu trestu. Na svobodě o svém programu píše, že je realizován za účelem rozšíření povědomí o celospolečenském problému začleňování propuštěných, a že „cílovou skupinou publika jsou studenti odborných i vysokých škol, lidé z oblasti kultury, politici, ale především každý, kdo by byl ochoten našim klientům přímo pomáhat – zejména formou nabídky zaměstnání. Naším přáním je tedy oslovit i podnikatelskou sféru s cílem získat co nejvíce konkrétních zaměstnavatelů pro klienty našich občanských sdružení apod.“ (Na svobodě, 2014) Oslovené organizace byly v tomto případě vybírány a osloveny na základě osobních kontaktů a rejstříku NNO. (rozhovor: Jirkalová, 13. 3. 2015)

Prison Family and Art Fest

Tato akce byla uspořádána spolkem Za branou 28. 11. 2013 v kině Atlas. Jednalo se o celodenní akci, na které proběhla odborná diskuse na téma společenských záruk, a následovalo několik dalších bloků, včetně promítání filmu Rodina počká. Diskuse byla pro naši analýzu zajímavá zejména proto, že jsme zde mohli výjimečně pozorovat střetnutí názorů aktérů z různých sektorů. Samozřejmě je třeba brát získané informace s odstupem, jelikož aktéři nebyli reprezentativně zastoupeni. Diskuse se účastnili zástupci 4 spolků (tehdy občanských sdružení), dále zástupce PMS ČR a vystoupili i zástupci GŘ VS ČR, VDS a sociálních kurátorů. Nikdo z pozvaných soudců se bohužel debaty neúčastnil. Z publika pak zazněly ještě hlasy bývalých vězňů a zástupců rodin odsouzených. V rámci diskuse se objevila mimo jiné následující témata:

- **Zaměstnávání dříve odsouzených osob ve sdružení** – spojeno s nedůvěrou ze strany soudců a VS ČR, ovšem ze zahraničí příklady dobré praxe

„Jsou tady organizace, kde působí lidé, kteří mají zkušenost z VTOS. Je to už u nás a je to ve světě. Máme zkušenost třeba ze Švédska, kde jsme se setkali s uznávanou organizací, kde dělá

většina těchto lidí, a oni jsou po čase schopni poskytovat tu asistenci a mají tu výhodu (...), že už to znají.“ (Kopoldová – Za branou, Prison Family and Art Fest)

- **Přijímání finančních darů od rodin „klientů“** (tedy odsouzených, jimž je poskytována péče)

„Neříkám, že ta činnost má být zpoplatněná. (...) My ale nebereme žádné granty, žádné dotace, od nikoho žádné peníze nechceme. Za této situace je nutný, aby ten odsouzený nás prostřednictvím rodiny podpořil. Ale není to podmínka spolupráce. (...) My máme 90 klientů, a z toho tak 30 nás podpořilo. 60 toho není schopno a já to po nich nevyžaduji.“ (Rak – Liberty People, Prison Family and Art Fest)

- **Potřeba setkávání NNO s VS ČR** – prohloubení důvěry, předávání informací

„Dokud nebudou VS ČR, PMS ČR a občanská sdružení úzce spolupracovat, tak se v týchle zemi nic nezmění.“ (Maharal, Prison Family and Art Fest)

„Neuzavíráme spolupráci s organizacema, který jsou těsně po vzniku, nemáme o nich žádné informace, a především, pokud zjistíme, že ty organizace uvádí nepravdivé údaje ve svých prezentacích. (...) Tak tam si opravdu počkáme, jak se ty organizace ukáží, kdo je zřizovatelem. Protože zřídit neziskovou organizaci je v dnešní době podle legislativy velmi jednoduché.“ (zástupkyně GŘ VS ČR, neoficiálně⁵⁹ vystupující na Prison Family and Art Fest)

„My pak řešíme s odsouzenýma takový věci, nebudu jmenovat sdružení občanská, ale že se třeba upsali k nějakým smlouvám za 2 nebo 3 tis. Kč. A teď horko těžko to lámou, protože ta rodina to přislíbila (...) a teď nemají ani na právníka, aby jim poradil.“ (zástupkyně GŘ VS ČR, Prison Family and Art Fest)

- **Potřeba návaznosti práce s odsouzeným ve VTOS a po něm.**
- **Nedostatek informací pro rodiny odsouzených**, rodina neví, že by mohla spolupracovat s VS ČR. Nedostatek aktivit typu rodinné terapie – problém vězeňského prostředí. Zaměstnanci sami neoslovují vězně, ti by měli sami žádat o informace.

„Ti pracovníci mají své hranice, a proto je důležitá práce organizací a kurátorů, protože mají přesah za ty brány.“ (zástupkyně GŘ VS ČR, Prison Family and Art Fest)

---

⁵⁹ Zástupkyně GŘ VS ČR nebyla účastnicí panelové diskuse, promluvila k tématu „z publika“.

- **Potřeba zvýšení informovanosti soudců o činnostech a prospěšnosti NNO a jimi poskytovaných záruk** – opět potřeba prohloubení vzájemné důvěry a poznání (Kopoldová, 2013)
- **Spolupráce s dalšími NNO** – příklad ČHV a Lighthouse – návštěvy dětí a odsouzených matek – hodnoceno kladně i ze strany zástupkyně GR VS ČR
- **Nepostradatelnost organizací ve věznici** ve Světlé nad Sázavou
- **Problém bezpečnosti a výskytu drog ve věznicích** (i zaměstnanci musí procházet kontrolou, mohou to pociťovat jako nedůvěru)
- **Problém účelovosti spolupráce odsouzených s NNO** – ze strany NNO např. navázání kontaktu s rodinou, získání posudku odsouzeného, komunikace s odsouzeným před navázáním spolupráce
- **Nesjednocená soudní praxe v stanovování dohledů** – prokázané polepšení ve VTOS – každý soudce požaduje jiné podmínky
- **Srovnání pro a proti PMS a občanských sdružení** – mají stejný účel? Mají se doplňovat? Nevyjasněné pozice
- **Ukončená setkávání NNO a VS ČR a kurátorů a VS ČR** – snaha obnovit, ale finančně a organizačně náročné

„My rádi přispějeme na ta společná setkání NNO a VS ČR, pokud na toto vězeňská služba ve svém obrovském rozpočtu nenajde peníze.“ (Schneedörfler, Lighthouse, Prison Family and Art Fest)

- **Nízká informovanost vězňů o roli sociálního kurátora a možnostech jeho pomoci**

Výše nastolená témata lze shrnout do 4 kategorií:

- **Shoda na nepostradatelnosti a výhodách NNO** – zejména možnosti kontinuální péče
- **Potřeba zvýšení informovanosti aktérů o činnosti a účelu ostatních**
- **Potřeb setkávání aktérů**
- **Potřeba stanovení standardních nároků na NNO pro navázání spolupráce s VS ČR**

Dále uváděné příklady spolupráce se týkají již více formalizovaných forem spolupráce NNO se státními institucemi.

Case management se zotavujícími se uživateli návykových látek

Jako příklad dobré praxe „zasíťování aktérů“ lze uvést projekt **Case management se zotavujícími se uživateli návykových látek**⁶⁰. Projekt probíhal v letech 2010 až 2013 a jedním z jeho hlavních cílů bylo rozvíjení vzájemné spolupráce sociálních služeb v Brně. V rámci projektu se setkali zástupci NNO (Podané ruce, o.p.s.; Lotos,o.s.; Ratolest Brno, o.s.; ROZKOŠ bez RIZIKA, os.s; Práh, o.s.; Diecézní charita Brno a další) se zástupci aktérů státní správy (sociální kurátoři, úřad práce) „*Je to něco, do čeho se vyplatí investovat. Zpočátku to vypadá, že je hodně těch investic, setkávání a tak. Ale ukázalo se, že je lepší, když se setkáme všichni tři /ve smyslu PMS ČR, propuštěný, NNO, pozn. autorky/. Nejen, když se setkají spolu, pak my spolu a pak pošleme nějakou zprávu. Ale hlavně takhle na začátku. Oni tedy musejí mít i individuální setkání, PMS má své kompetence a povinnosti od MS ČR.*“ (rozhovor: Pilat, 24.3.2015) Výsledkem projektu bylo zajištění koordinované péče svým příjemcům. Po ukončení projektu bylo ambicí všech organizací, aby byla zachována společná setkávání 4x ročně. Paní Lidja Pilat ze sdružení Podané ruce, o.p.s ovšem uvádí, že se jejich sdružení přestalo těchto setkání účastnit z kapacitních důvodů.

Aliance proti dluhům

„V rámci koordinovaného přístupu k dluhové problematice vznikla 4. května 2011 Aliance proti dluhům, odborná platforma iniciovaná a založená Ministerstvem vnitra, Probační a mediační službou ČR, Sdružením pro probaci a mediaci v justici a dalšími subjekty. Aliance proti dluhům vznikla za účelem koordinace a propojení odborných názorů a zkušeností na problematiku předluženosti a cílem otevřít proces široké odborné diskuse nad navrženými možnostmi, jak eliminovat a snižovat rizika předluženosti. Aliance proti dluhům v současné době dokončuje v součinnosti s dalšími odborníky z vládních a nevládních institucí závěrečnou podobu základního prohlášení s deseti programovými body, které by se měly stát předmětem širší odborné diskuse v rámci pracovní skupiny, kterou zřídí Probační a mediační služba za tímto účelem v kontextu projektu v programu švýcarsko-české spolupráce, který PMS nyní realizuje (jedná se o

---

⁶⁰ Cílovou skupinou projektu nebyly přímo osoby se zkušeností s VTOS, jelikož je na ně ovšem zaměřen jeden z programů sdružení Podané ruce, které se projektu účastnilo, měl projekt přesah i do této oblasti. Viz <http://ies.podaneruce.cz/case-management/>

projekt pod názvem „Rozvoj probačních a resocializačních programů – posílení prevence a ochrany společnosti před opakováním trestné činnosti“). Základní prohlášení s deseti programovými body by se mělo stát součástí dokumentu strategie prevence kriminality a výsledky této aktivity budou standardně průběžně vyhodnocovány.“ (MV ČR, 2015)

Projekt šance

„Projekt Šance (zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody) byl zahájen v září 2005 za podpory Evropského sociálního fondu EU a českého státního rozpočtu. Projekt byl realizován v rámci Iniciativy Společenství EQUAL a jeho Priority 1 Zlepšování zaměstnatelnosti: zlepšování přístupu a návratu na trh práce pro osoby obtížně integrovatelné.“ (SPJ, 2008: 5) Na projektu se podílelo celkem 10 subjektů, včetně neziskových i státních institucí. Na projektu se podílela VS ČR i Úřad práce. Cílem projektu bylo „vytvořit podmínky pro zodpovědný a samostatný návrat osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody do společnosti a minimalizovat rizika recidivy“ (SPJ, 2008: 5)

Building Bridges

Building Bridges je mezinárodní program, který je právě realizován i v České republice. Jeho realizátorem v ČR je Mezinárodní vězeňské společenství. Během projektu dochází k restorativním dialogům mezi pachateli a oběťmi nesouvisejících trestných činů. Tyto rozhovory mají řadu cílů, za nimiž stojí jeden společný pro veřejnou politiku – snížení recidivy. Projekt má vysokou úspěšnost v zahraničí, lze tedy očekávat, že se setká s úspěchem i v ČR.

Chceme pracovat

Projekt „Chceme pracovat“ má za cíl zlepšit situaci osob se záznamem v TR na pracovním trhu.

⁶¹ Je podpořen grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci EHP fondů. Je realizován Poradnou pro občanství, občanská a lidská práva ve spolupráci s ČHV.

6.2.2.1 Sítě

Asociace poskytovatelů penitenciární a postpenitenciární péče, o.s.

V roce 2007 iniciovalo sdružení Romodrom vznik Asociace poskytovatelů penitenciární a postpenitenciární péče. Vznik, cíle a motivy pro založení asociace ve své bakalářské práci shrnuje Sylva Hampalová, tou dobou působící v Romodromu. (Hampalová, 2007) Hampalová

---

⁶¹ <http://hceme-pracovat.cz/>

uvádí, že hlavní motivací k vzniku asociace byla náročnost komunikace NNO v této oblasti s veřejnými institucemi, jelikož oblast PPP spadala do působnosti dvou ministerstev (MPSV a MS). (Hampalová, 2007: 5)

Kateřina Jirová, která v době vzniku asociace působila právě ve sdružení Romodrom (nyní zaměstnankyně Rubikon centra) zhodnotila krátkou existenci asociace jako zajímavý pokus, ale neperspektivní. Byl to „*pokus propojit lidi v téhle oblasti, a myslím, že se to nepodařilo.*“ (rozhovor: Jirová, 27.3.2015) Jako jeden z hlavních důvodů uvádí, že oblast je příliš úzce vymezena, respektive, že organizace specializované přímo na toto téma jsou maximálně vytížené a nebude v jejich zájmu se na síťovacích snahách podílet a větší organizace (jako Charita) mají širší záběr, čili méně času. Energie vložená do „síťovacího projektu“ by neměla dostatečný přínos. „*Nebyl potenciál, že by se nabraly zkušené organizace.*“ (rozhovor: Jirová, 27.3.2015) Ostatní informanti o existenci asociace ani nevěděli. Je ovšem důležité poznamenat, že začátek působení některých z nich se datuje až po zániku asociace. (např. Spolek Lighthouse – 2013, sdružení Za branou – 2010, Mezinárodní vězeňské společenství - 2010)

Asociace nestátních organizací zabývajících se prevencí a léčbou drogových závislostí

„A.N.O. je dobrovolná, profesní, odborná, nezávislá a nepolitická asociace, která slouží jako střešní organizace především nestátních organizací poskytující adiktologické a sociální služby pro osoby ohrožené závislostním chováním.“ (A.N.O., 2015)⁶²

Platforma pro spolupráci v oblasti vězeňství a alternativních trestů

„Cílem Platformy je pravidelná komunikace, výměna zkušeností s nevládními organizacemi, jejich vzájemná spolupráce a koordinace v oblasti vězeňství a alternativních trestů a prosazování efektivních resocializačních a vzdělávacích projektů.“ (MS ČR, 2015)⁶³

Platforma má tedy dle Youngova rozlišení zastřešujících organizací podobu politické komunity, jelikož členské organizace jsou si podobné svými zájmy, ale složitěji hledají shodu na řešení problémů.

---

⁶² Dostupné z: <http://www.asociace.org/o-nas/>

⁶³ Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=2375&d=341990>

6.2.3 Zhodnocení vztahů NNO a státních institucí

Z rozhovorů se **sociální kurátorkou a pracovníkem KVOP** vyplynulo, že uznávají práci NNO v oblasti PPP jako potřebnou, avšak konkrétní organizace a jejich činnosti znají spíše zběžně.⁶⁴ Dokážou některé vyjmenovat, o rozsáhlejším způsobu spolupráce se ovšem hovořit nedá. Sociální kurátorka uvedla, že spíše doporučuje příjemcům své služby se na některé NNO obrátit. Ze společných setkání a rozhovorů s NNO pak vyznělo, že míra spolupráce NNO se sociálními kurátory závisí zejména na osobnosti kurátora a jeho vlastním zájmu o tuto spolupráci. Systematicky spolupráce navazována není.

„Oni třeba pomáhají vyřídit doklady bezdomovcům atd. Na ně se obrací tolik lidí. Tam se to tak spojuje, směřuje. Jsou zase ale přehlcný.“ (Rozhovor: Kopoldová, Za branou)

Celkově ovšem neziskové organizace pozorují zlepšení spolupráce a komunikace s většinou institucí. V tomto ohledu byl opakovaně zmíněn **Úřad práce ČR** a jeho pracovníci. I jeden z bývalých odsouzených uvedl, že se v rámci výkonu trestu účastnil besedy pořádané tímto úřadem, jejímž obsahem byla příprava na výstup z VTOS s ohledem na povinnosti, které by měl propuštěný na úřadech zařídit. Tato beseda byla hodnocena bývalým odsouzeným jednoznačně pozitivně. Negativní zkušenosti neziskové organizace mají spíše s konkrétními osobami/kontaktními pracovištěm, než s fungováním celé instituce.

„Konečně došlo ke zlepšení spolupráce s Úřady práce (oblastní pracoviště i ředitelství) - pracovní agentura funguje 2 roky, tak ten rok to trvalo. Klienti odtamtud chodí. S některýma pracovníkama a střediskama (Úřadu práce ČR) je spolupráce velmi intenzivní, protože dávají příspěvky na společensky účelná pracovní místa a doporučují sem pracovníky.“ (Rozhovor: Jirová, Rubikon centrum)

„Když já řeknu, že jsem odsud ze spolku, a že klientovi poskytnu právní a administrativní pomoc, tak to jednání je diametrálně odlišný, naprosto selepší, dostanou informace, ale přesto to trvá příšerně dlouho.“ (Rozhovor: Jirkalová, Na svobodě, z.s.)

Spolupráce s **věznicemi a řediteli věznic** je hodnocena obdobně. Intenzita spolupráce odráží ochotu věznice se otevírat občanské společnosti. Tato ochota je však napříč věznicemi různá. Pozitivně byla hodnocena zejména ženská **věznice ve Světlé nad Sázavou**. Podle zjištěných informací je tamní ředitelka nakloněna programům realizovaným ve spolupráci s NNO, proto je intenzita vyšší. Jedna informantka také uvedla, že ve věznici působí zaměstnanec, který je

⁶⁴ U pracovníka KVOP to bylo dáno zejména tím, že komunikace s NNO není jeho agendou.

pověřený koordinací aktivit NNO uvnitř věznice. Tuto funkci velmi vítá jako usnadnění komunikace v organizačních záležitostech.

„Světlá - dobrý. Třeba si mohou koupit dort a na návštěvě si ho spolu sníst. A stoly jsou takový, že se mohou dotknout. Ale když je to kontaktní, tak si zase můžou třeba předat drogy. Někdy odsouzení ani nechtějí, aby návštěvy jezdily, aby ty podmínky neviděly. A to je celkem malá věc, kterou by VS mohla upravit. Řešit. V některých věznicích je to lepší. Je tam prostor pro ty děti lepší.“ (Rozhovor: Kopoldová, Za branou)

Někteří zástupci neziskových organizací uváděli, že postrádají vstřícnější přístup z GŘ VS ČR. Nepociťují ochotu ke spolupráci na řešení problémů. Generální ředitelství považují spíše za instituci, která se snaží působit dojmem, že žádné závažnější problémy v oblasti odborného zacházení neexistují.

„Já budu 4 hodiny tady něco vytvářet a ona to pak zahodí a veškerá moje práce přijde vniveč. To raději pomůžu 5 lidem, poradím jim, jak maj co dělat, než připravovat materiál pro někoho, kdo o to nestojí.“ (Rozhovor: Schneedörfler, Lighthouse)

„VS zavře bránu a řekne, my to všechno zvládáme. A když už to dělají, tak se to dostane k minimu lidí.“ (Rozhovor: Schneedörfler, Lighthouse)

„Když programy vymýšlíme, neměli bychom zasahovat do toho, co dělá VS, někdy se ale překrýváme.“ (Rozhovor: Pilat, Podané ruce)

Neziskové organizace i bývalí odsouzení hodnotili spíše negativně způsob **realizace programů zacházení a práci specializovaných pracovníků** ve věznicích. Podle informantů výzkumu programy zacházení nemají resocializační účinek, obsahem aktivit jsou spíše relaxační a zábavné činnosti. K tomu navíc jako velmi negativní důsledek VTOS přidávali nečinnost vězňů a vysoký počet osob na celách, což zhoršuje podmínky pro možnost samostudia. Sociální pracovníci a další specializovaní pracovníci neposkytují dle nich potřebnou individuální sociální péči v dostatečné míře. Obě skupiny informantů ovšem projevíly pochopení pro tyto pracovníky vzhledem k jejich přetíženosti a náročnosti jejich práce.

„Když má někdo 10 dluhů a pošle mi to s celou dokumentací, tak mně to zabere třeba 4 h, abych to rozluštil. To by/sociální pracovnice/ nedělala nic jinýho.“ (Rozhovor: Schneedörfler, Lighthouse)

„To jsou tady snad na nějaký dovolený, abyste s nima tady takhle pracovali? To jsou tady na nějaký zdravotní dovolený? A to je podle mě docela typickej přístup. Moje osobní zkušenost je

taková, že mi prostředí nepříjde nastavený na to, aby se tam někdo mohl reintegrovat. Může si některý věci uvědomit, může dostat nějakou pomoc, někam se posunout. Ale co se týče osobního nastavení nebo změny postojů, to si tedy já nedělám žádný iluze.“ (Rozhovor: Jirkalová, Rubikon centrum)

Jako příklad dobré praxe, jak ulehčit práci např. sociálním pracovníkům, uvedme aktivitu realizovanou panem Schneedörflerem ze sdružení Lighthouse. **Sdružení Lighthouse** v současné době zpracovává **materiál, který by měl poskytnout ucelené informace a doporučení spojené s VTOS**. Hlavním tématem je zde řešení finanční situace osob odsouzených k VTOS. Na tvorbě materiálu se podílí řada aktérů - právník, sociální kurátorka, ekonom, právník exekutorského úřadu a další experti v této oblasti. Sám zástupce sdružení k tomu uvádí: *„Znám tu problematiku velmi dobře, ale dá se říct, že nedělám nic jiného a mám k dispozici, všech těch 5 lidí, kteří mi pomáhali s tvorbou téhle prezentace, a stejně se ještě musím 1x týdně s nimi radit ohledně dalších otázek.“* (Rozhovor: Schneedörfler, Lighthouse, z.s.) Schneedörfler pak poukazuje na to, pokud sociální pracovníci ve věznicích mají poskytovat poradenství v dluhových otázkách svým klientům, pak to v současném systému a při současných kapacitách není reálné v takové míře, aby poradenství mohlo skutečně pomáhat problémy řešit. Sociální pracovníci by proto měli obdržet kvalitní podkladové materiály a možnost kontaktovat profesionály z oblasti práva a ekonomie.

Zástupci neziskových organizací hodnotili kladně současné **snahy Ministerstva spravedlnosti ČR o obnovení dialogu** s NNO v oblasti vězeňství. Svolání Platformy považují za vstřícný krok, zatím ovšem projevují spíše nespokojenost s formou a frekvencí setkávání, které dle nich nemá potenciál stát se otevřenou diskusí. Náměstek ministra zároveň zatím nevyjasnil, jakým způsobem bude nové členy platformy vybírat. Na historicky druhém setkání Platformy tak podle informantů chyběly některé etablované a důvěryhodné organizace (např. sdružení Lighthouse).

Pozitivní hodnocení od informantů zaznělo směrem k **PMS ČR** a to zejména ke spolupráci na konkrétních projektech. Bohužel ne se všemi probačními úředníky mají dobrou zkušenost. Podobně jako u zaměstnanců úřadu práce, ředitelů věznic i sociálních pracovníků se zkušenost liší u každé jednotlivé osobnosti. Neziskové organizace ovšem nevidí v málo frekventovaných schůzkách s probačním úředníkem pro osobu, které byl uložen dohled, žádný větší reintegrační účinek. I osoby, které v současné době mají uložený dohled, uváděly, že si při návštěvách spíše povídají a sdělují informace o svém současném stavu. V případě, že je třeba řešit závažnější

problém, odkazuje PMS své klienty na neziskové organizace poskytující sociální služby či na sociálního kurátora.

Podle informantů by celkově jejich práci usnadnilo, pokud by státní instituce (a v jistém smyslu i veřejnost) získaly větší povědomí o jejich činnostech a cílech a dokázaly tak lépe spolupracovat na jednotlivých případech. V tomto ohledu byli nejčastěji zmiňováni **soudci**, kteří podle slov informantů v některých případech nejsou ochotni přijmout záruku za dovršení nápravy a neberou v potaz doporučení neziskových organizací nebo na druhou stranu záruku přijímají, aniž by se více seznámili s organizací či problematikou reintegrace propuštěných osob.

„To, že je člověk podruhé ve výkonu trestu, neznamená, že je špatnej, a to si soudy musí uvědomit.“ (Rozhovor: Schneedörfler, Lighthouse)

„Soudy by neměly by rozhodovat tak rozdílně o odsouzeným třeba v Bělušicích a na Pankráci. A to je, že jo. Si žádaj přeřazení. Třeba na těch jejich školeních by se o tom mohlo mluvit jo. Třeba jednou, když jsme dávali tu záruku jo, tak prostě ten soudce a aniž by se víc se ptal, tak to prostě vzal. Ta jejich informovanost v tomhle není dobrá. MS to zaštiťuje, tak protože ty soudy pod ně spadají, tak by v tom měli tu osvětu dělat. (...) Kdo, kterej soudce by se měl účastnit? Když jsme se snažili zvat soudce, tak nic. Pro ně je tohle oblast tak málo známá. Když vidím tu soudkyni vedle mě, a vidím, jak je to pro ni něco tak málo známého, kam ten člověk jde, co má za sebou, jakou má šanci najít práci a tak. Jestli rodina za ním jezdí, nejezdí. Že to není otázka jen viny/neviny. V tom vidím velký pole. Kde by ty soudy měly být víc vtaženy. Měly by si zjistit tyhle informace. Třeba na setkání s těmi neziskovkami by měly přijít alespoň tam, kde se ta podmínka dává, Praha 4, Praha 6 a ne že nezávislost soudců. Oni mohou a mají dle zákona něco dělat, tak ať to naplní. Co to je, že jeho převýchova dosáhla takového stupně, že i bez dalšího působení ve výkonu trestu bude žít řádným životem? No, co si pod tím představuje? No každé trochu jinak.“ (Rozhovor: Kopoldová, Za branou, z.s.)

6.2.4 Problémy v oblasti vězeňství, trestní justice a reintegrace pachatelů TČ

V této kapitole ještě stručně shrneme nedostatky, které informanti identifikovali v oblasti vězeňství, trestní justice a reintegrace propuštěných osob. Zařadíme sem ta témata, která se netýkala přímo síťové analýzy a předmětu výzkumu. Jedná se ovšem o témata, která s činnostmi NNO souvisejí a je důležité zmínit, že NNO na tato témata upozorňují. Naplňují tak částečně advokační funkci a funkci ochránce hodnot.

Neziskové organizace upozorňují zejména na **nekoncepční způsoby přípravy osob ve VTOS** na propuštění. Zcela zde postrádají dluhové poradenství. Zároveň upozorňují, že dluhové poradenství by mělo mít své místo již od přijetí do vazby. Realizace přitom může mít alespoň jednoduchou, méně nákladnou podobu. Jedním z návrhů bylo na nástěnky ve všech věznicích umístit informace o tom, co je třeba zařídit po vzetí do vazby, do VTOS (např. odhlášení odpadků) a po propuštění. Dále by měli být vězni informováni, že řadu náležitostí mohou řešit již ve VTOS, např. vyřízení dokladů. Z praxe mají prý zkušenost, že tyto informace sděluje vězeňský kaplan.

„Koncepce vězeňství - je součástí post-péče? To mi chybí, mluvilo se o tom na té konferenci a tady nic. Pak není-li návaznost a není-li to institucionálně podchycený, a ne že nějaká nadšená neziskovka to tady bude dělat, ale budou financovaný, budou braný ke spolupráci, bude možnost i třeba vzdělávání, tak jako. Nemělo by se spoléhat na to nadšení. Proto jsem dala i panu náměstkovi ten ironické dotaz, jo, co si vlastně myslí o těch neziskovkách. Jestli je považují za šílence nebo tak. Aby pak ta post-péče, kdo jí bude dělat, jo - musej všichni, kurátoři, probačka. Musí se doplňovat. Prostě ta probačka je preferovaná.“ (Rozhovor: kopoldová, Za branou)

Některé systémové nedostatky mohou mít značný vliv na životní situaci osob bez sociálního zázemí krátce po propuštění. Například doba (den a hodina) propuštění má velký vliv na možnosti obstarání základních potřeb a záležitostí na úřadech. Z jedné strany by tomuto mohlo napomoci lépe organizované propouštění vězňů s ohledem na denní dobu a možnosti dopravy, zajištění ubytování atp. Z druhé strany by v této situaci napomohla pružnější otevírací doba klíčových úřadů a institucí. Systémové nedostatky na Úřadech práce pak mohou být jedním z faktorů, které propuštěného dostávají do situace, kdy se ocitá bez přístřeší a bez prostředků. Řešením takové situace pak bývá pouze pomoc NNO nebo páchání TČ (práce „na černo“, krádeže atp.) *„My jsme přišli 29.11. žádat o doplatek hmotné nouze. To nám řekli, že pokladna už je zavřená, a že mu ten doplatek na hmotnou nouzi nedoplatí. Tak jsme přišli 1.12. v pondělí jednat a to nám řekli, že nemohou 2x v jednom měsíci žádat, hmotnou nouzi a příspěvek na živobytí, který se prochází schvalovacím řízením, takže se musí čekat, že jo. Tak že můžeme žádat jednou, buď teda asi 3300 na měsíc, nebo 1000 hmotnou nouzi. Takže zůstal opět stále bez peněz. (...) On vlastně ty peníze dostal až v půlce ledna, 6 neděl byl bez peněz. (...).“* (Rozhovor: Jirkalová, Na svobodě, z.s.) *„A já říkám, a z čeho bude do pondělí, žít, když nemá žádné peníze? Ať jde na Armádu spásy, na Charitu, počítají s tím, že je někdo zachrání. Ale my platíme daně proto, aby ten sociální systém fungoval, jsou na to obrovský úřady práce udělaný, tak ať fungují třeba i v sobotu, v neděli.“* (Rozhovor: Jirkalová, Na svobodě, z.s.)

Jeden ze systémových nedostatků je vlastně nezamýšleným důsledkem změny legislativy. Dne 19.11.2014 byl ve Sbírce zákonů zveřejněn a 1.1.2015 nabyl účinnosti pod č. 252/2014 Sb. zákon, kterým se mění zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. V roce 2015 dochází také ke změnám Zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů a zákona o životním a existenčním minimu. Jednou z měněných oblastí v zákoně o pomoci v hmotné nouzi je způsob vyplácení příspěvku na bydlení. Cíle novelizace zákona bylo „zjednodušit řízení o doplatku na bydlení, zamezit vyplácení doplatku na bydlení do nevyhovujících prostor a zvýšit motivaci osob k řešení své nepříznivé bytové sociální situace.“ (Glogar, 2014) Do oblasti postpenitenciární péče přináší ovšem tato novela nezamýšlené negativní důsledky, kdy propuštěný příspěvek získává zpětně za doložené 3 měsíce plateb za ubytování. Do té doby se ovšem ocitá téměř bez prostředků. *„Je to zcela zásadní a je to likvidační.“* (Rozhovor: Jirkalová, Na svobodě, z.s.)

- Nedostatečná aplikace a prezentace poznatků z kriminologického a penologického výzkumu
- Problém nedostatečného a nepřírozeného kontaktu odsouzených a jejich dětí - málo řešené téma ze strany VS ČR
- Nákladný a složitý proces zjištění vedených exekucí – zátěž pro sociální pracovníky ve věznicích
- Nesystematické přemísťování vězňů, zbytečně administrativně náročné
- Chybějící systematická kontinuální sociální práce s odsouzeným
- Nedostatečná sociální a informační podpora osob krátce po propuštění z VTOS (věznice jsou umísťovány zpravidla v odlehlých oblastech s horší dostupností mhd), existuje 1denní prodleva mezi evidencí ve věznici a evidencí na Úřadu práce)

„Jestliže ten vězeň čeká třeba 2 měsíce na to, aby si mohl s vychovatelem promluvit (...), to je potom na nic.“ (Rozhovor: Jirkalová, Na svobodě, z.s.)

„Důležitý, aby měl zachované vazby (...) Ale myslíme si, že by to mělo být trochu víc systémový, že by v těch věznicích tomu měli dávat větší důraz, větší pozornost. Kurátoři to mají taky dělat a někdy to taky dělají. Ony se na ně obracely ty rodiny. Sociální pracovníci taky nemůžou, na to jsou přetížení.“ (Rozhovor: Kopoldová, Za branou, z.s.)

6.2.5 Síťování aktérů dle SNA

V této kapitole se na zjištěná data o činnostech neziskového sektoru a jeho vztahů s neziskovým sektorem podíváme optikou síťové analýzy.

Asymetrie a symetrie vztahů

Jednoznačně asymetrický vztah nalzáme mezi veřejným a neziskovým sektorem. V rámci státního sektoru jsou pak aktéři rozděleni dle příslušnosti k resortům, vůči nimž jsou v podřízeném vztahu. Oproti tomu v rámci neziskového sektoru se vyskytují organizace v symetrickém postavení. Asymetrii mezi nimi pak může vytvářet státní sektor, pokud pro spolupráci upřednostňuje některé z nich. Např. organizace, které nejsou přizvány k odborným setkáním Platformy na půdě ministerstva se dostávají do asymetrické pozice vůči ostatním, jelikož se nedostávají ke stejnému objemu informací a zároveň nemají stejnou moc ovlivnit veřejně-politická rozhodnutí.

Modelování bloků

Neziskové organizace je možné rozdělit do bloků na základě několika základních kritérií. Vybíráme pouze ta kritéria, která mají z analýzy zjevný význam pro formování vztahů s ostatními NNO:

- Obsah činnosti/cílová skupina
- Region působnosti
- Míra organizovanosti a profesionalizace

Tato tři kritéria tedy souvisejí s tendencí, zda bude mezi NNO docházet ke spolupráci. Spolupráce byla zaznamenána častěji mezi organizacemi, které se shodovaly v alespoň 2 kriteriích. V době snah o vytvoření zastřešující asociace měly například zkušenější a organizovanější a profesionalizovanější NNO menší tendenci se do formalizované sítě zapojit.

Mezi státními institucemi jsou bloky modelovány na základě příslušnosti k určitému resortu, případně členství ve vládních poradních orgánech.

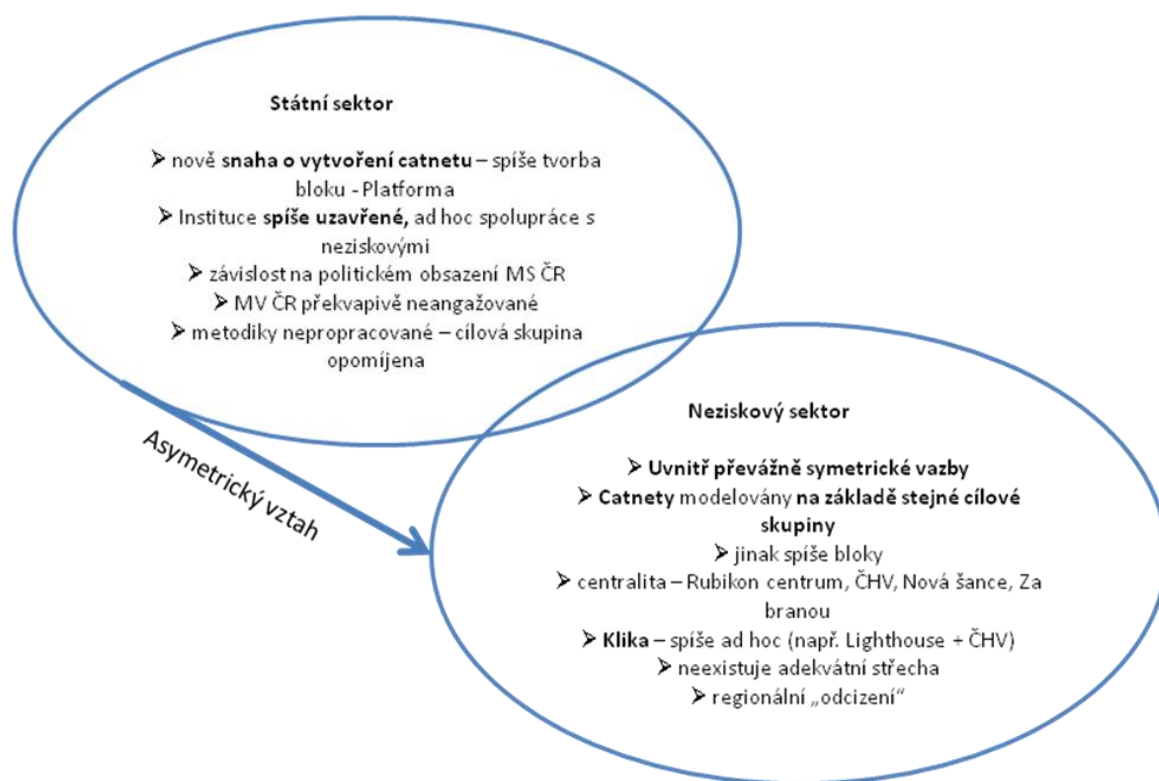
Sít/střecha/oborová komunita

Mezi neziskovými organizacemi v oblasti PPP nebyla v rámci analýzy odhalena žádná kooperativní platforma, která by se dala zařadit pod pojem catnet. Částečně by se o catnetu dalo hovořit v případě, kdy se organizace setkají nad společným projektem, většinou se ovšem

jedná spíše o jednorázovou spolupráci. Případně NNO odkazují své klienty na jiné organizace, o catnetu se ale v takovém případě hovořit nedá. Mezi organizacemi vznikají spíše kliky – zpravidla 2 menší organizace často spojují své síly nebo si předávají informace.

Obrázek 11 Znárodnění vztahu státního a neziskového sektoru

Centralita

Za centrální organizaci mezi neziskovými se dá označit Rubikon centrum. Tato NNO má dlouholetou tradici, je silně organizovaná a mezi ostatními NNO má poměrně dobrou pověst. Podobně lze takto označit ČHV. O těchto dvou organizacích bylo zjištěno největší povědomí mezi ostatními a zároveň byla nejčastěji označena spolupráce s nimi. Organizace zastávají své centrální role rozdílně z hlediska naplňování funkcí neziskového sektoru. Rubikon centrum naplňuje zejména funkci servisní, kdežto ČHV funkci advokační. Do centrálního postavení se také částečně dostává sdružení Za branou, z.s., Mezinárodní věžeňské společenství a Podané ruce, o.p.s.. Tyto organizace jsou ostatním známé a to zejména díky tomu, že v jejich čele stojí pro ostatní významná osobnost. Speciální postavení má pak sdružení Nová šance, o.s. působící na Ostravsku. Ačkoliv jsou NNO na základě regionální příslušnosti většinou spíše odcizené, ostravská Nová šance si získala poměrně význačné postavení a to jak mezi neziskovými, tak státními institucemi. Nová šance funguje principiálně odlišně od ostatních. Ve vlastních prostorách provozuje resocializační program pro propuštěné muže, kteří se navracují na

svobodu do špatných sociálních podmínek. Na statku zde nabízí přechodové prostředí, kde klienti získávají zejména pracovní, sociální a hygienické návyky. Touto činností organizace inovativním způsobem překlenuje právě rizikové období krátce po propuštění, kdy ostatní NNO nabízejí spíše osobní asistenci. Činnosti Nové šance, z.s. si povšiml i náměstek ministra spravedlnosti pro trestní politiku a vězeňství, zkušenosti hodlá využít při koncepční tvorbě nové instituce, tzv. probačních domů.

Centrální postavení mezi státními institucemi zaujímá Ministerstvo spravedlnosti ČR. O spolupráci s ministerstvem či jeho organizačními složkami (VS ČR, PMS ČR, IKSP, soudy) hovořili téměř všichni informanti. Oproti očekávání se ovšem v rámci oborové komunity hovoří o Ministerstvu vnitra, do jehož gesce spadá celá oblast prevence kriminality. Vyvolává to tedy dojem, že orgány, které mají v popisu práce, jsou zaměřeny spíše do oblasti primární a sekundární prevence, kdežto terciární zůstává z jejich strany opomenuta.

Síťová analýza ukázala tato hlavní zjištění:

- Neexistuje zastřešující asociace NNO působících v oblasti PPP – vazby mezi těmito aktéry
- Vztahy mezi státním a neziskovým sektorem jsou nestabilní, nejasně vymezené, závislé na osobních kontaktech a vazbách, ale zlepšují se
- Neexistuje státní instituce, která by poskytovala kontinuální sociální péči během VTOS a po něm, v tom je činnost NNO unikátní

6.3 Současná role NNO z funkčního hlediska

V teoretické části byly vymezeny funkce neziskového sektoru z perspektivy strukturální teorie. Pokud se výše nastavenou optikou podíváme na neziskový sektor v oblasti PPP v České republice, můžeme vyhodnotit, jakou funkci zde reálně zastává.

1. Servisní funkce

Většina organizací, které byly identifikovány analýzou aktérů, naplňuje zejména funkci servisní a to poskytováním sociálních služeb přímo příjemcům PPP.

Naplňování této funkce předpokládá, že služba je dostupná všem bez ohledu na finanční prostředky příjemců. V tomto ohledu se mezi neziskovými organizacemi objevil rozpor ohledně financování činnosti NNO. Některé z organizací využívají ke svému fungování mimo jiné

dobrovolné finanční dary od rodin příjemců služeb. U cílové skupiny odsouzených je ovšem zvýšené riziko, že jsou služby využívány účelově v souvislosti s poskytováním záruk za dovršení nápravy a finanční příspěvky od jejich rodin tak budí určitou míru podezření. Dalším kontroverzním bodem je pak schopnost takové příspěvky vyplácet ze strany sociálně slabších rodin. Jelikož si neziskové organizace v oblasti PPP snaží dlouhodobě a ne vždy snadno budovat důvěru ze strany státních institucí, považují tuto praktiku za nevhodnou a vrhající nepříznivé světlo na ostatní NNO.

Mezi činnosti NNO naplňující servisní funkci spadá například:

- poskytování právního, finančního (dluhového), rodinného či pracovního poradenství
- poskytování duchovní, psychické⁶⁵ či finanční podpory
- vzdělávání
- pomoc při shánění ubytování a zaměstnání
- nabídka ubytování či zaměstnání

2. Advokační funkce (funkce prosazování zájmů)

Neziskový sektor v oblasti PPP nenaplňuje zcela znaky advokační funkce a to zejména z veřejně-politického hlediska. Některé z neziskových organizací sice uvádějí mezi svými cíli i působení na veřejnou politiku, vzhledem k nekoordinovanosti a nedostatečné síle těchto subjektů ovšem prozatím přímo advokační funkci nezastává. Jako individuální aktér ovšem tuto funkci naplňuje Český helsinský výbor v tom smyslu, že dlouhodobě sleduje vývoj vězeňství a dodržování lidských práv a opakovaně upozorňuje na identifikované nedostatky. Z občanského hlediska se NNO snaží funkci naplňovat, vzhledem k jejich velikosti ovšem není na místě jejich vliv v působení na veřejnost přeceňovat. Za významnou a žádoucí ovšem v tomto kontextu můžeme považovat činnost neziskových organizací v rámci navazování kontaktu s potenciálními zaměstnavateli osob se záznamem v TR a osvětové působení na jejich rozhodování.

3. Expresivní funkce/Funkce strážce hodnot/Reprezentační funkce

---

⁶⁵ Např. dopisování s odsouzenými.

NNO v oblasti PPP udržují velmi důležité hodnoty a to zejména humanizaci vězeňství, lidská práva a základní principy trestní justice, které po vykonání trestu vidí člověka jako nevinného, respektive jako člověka, který svou vinu společnosti splatil. Vzhledem k někdy značně vyhraněným názorům a obavám veřejnosti vzhledem k odsouzeným je více než žádoucí, aby si neziskové organizace tuto funkci udržely. Preventivně tak působí i proti tomu, aby se odsouzení stali snadno zneužitelným nástrojem v rukou politiků.

4. Charitativní funkce

Charitativní funkce je naplňována zejména takovými organizacemi, které poskytují základní sociální pomoc ve formě stravy a ubytování. Tyto neziskové organizace tak vytvářejí síť, kterou se snaží udržet osoby v těžkých životních situacích na takové životní úrovni, která nenarušuje jejich lidská práva.

5. Filantropická funkce

Filantropickou funkci lze spatřovat u neziskových organizací, které jsou zcela financovány ze soukromých prostředků. To, že některé neziskové organizace jsou tímto způsobem financovány, dokazuje, že oblast PPP je alespoň pro část veřejnosti zásadní. Tato část veřejnosti projevuje důvěru v nápravu odsouzených a v důležitost činností NNO. Nutno podotknout, že filantropii v této oblasti provozují zejména lidé, kteří se setkali s dopady VTOS na člověka ve svém okolí nebo na sobě samém.

6. Inovační funkce

Inovační funkci naplňují některé neziskové organizace zejména realizací inovativních projektů, kde zapojují nové techniky a způsoby sociální práce s odsouzenými. Pro příklad uveďme dva úspěšné projekty – Building Bridges (MVS) a Projekt šance (více realizátorů, zejména SPJ a Mosty, o.s.). Některé projekty také přinášejí inovativní pohled na to, jak navazovat spolupráci mezi sektory a řešit problémy zapojením více aktérů a více perspektiv.

7. Budování komunity/Pospolitost/Sociální kapitál

V oblasti budování komunity identifikovala tato analýza největší deficit. Neziskových organizací působících v oblasti PPP není mnoho například oproti oblasti boje se závislostmi. Problém dopadů VTOS na odsouzené také není natolik strukturovaný a postoje aktérů tak nejsou sjednocené a pro subjekty státní správy snadno čitelné. Je tedy žádoucí, aby v naplňování této funkce došlo k pokroku, který by mohl znamenat i větší sílu neziskových organizací při ovlivňování veřejných institucí. V tomto ohledu působí v tuto chvíli pozitivním dojmem reakce

neziskových organizací na Platformu svolanou náměstkem Ministra spravedlnosti pro trestní politiku. Na Platformě se setkali hlavní aktéři neziskového sektoru a zároveň po skončení Platformy jednali o svých představách a cílech. Zda se ovšem podaří spolupráci v koordinované a systematické podobě navázat zatím není jasné.

Nyní se ohlédneme za tím, **jakému systému existence NNO přispívá**. Systémy jsme rozdělili do tří na politický, ekonomický a komunitní.

a) Systém politický

Pokud mají NNO přispívat tomuto systému, pak mají naplňovat funkci advokační. Jak jsme již výše nastínili, NNO mají ambici advokační funkci naplňovat, vzhledem k jejich nesystematičnosti a nízké míře koordinace nejsou pro naplnění funkce dostatečně silným a důvěryhodným partnerem pro státní instituce. Ačkoliv se v posledních letech objevují prvky komunikace a spolupráce, které by mohly tento trend změnit, nelze v tuto chvíli označit NNO jako přispívající politickému systému.

b) Systém ekonomický

Opět se zde odkážeme na výše uvedenou analýzu naplňování funkcí NNO. Neziskové organizace svými činnostmi a nastavenými cíli plní zejména funkci servisní. Jejich práci v oblasti poskytování sociálních služeb odsouzeným a propuštěným uznávají jako nepostradatelnou i zástupci státního sektoru a to zejména v oblasti péče postpenitenciární. Zásadní přínos pro ekonomický systém pak znamenají činnosti spojené se zaměstnáváním propuštěných. Velký potenciál pak v tomto směru NNO představují pro kapacitní odlehčení některým státním institucím. Hlavní aktéři veřejné politiky, které v oblasti PPP působí, se dlouhodobě potýkají s kapacitními problémy. Jedná se zejména o práci sociálních kurátorů, sociálních pracovníků a psychologů ve věznicích a v neposlední řadě úřadů práce. Přitom neziskové organizace nabízejí pro své služby, materiály i personální kapacity pro odlehčení práce těmto pracovníkům. Záleží ovšem na ochotě státních institucí tuto nabídku přijmout a vybudovat systém vzájemné spolupráce.

c) Systém komunitní

V rámci této práce jsme se seznámili s postojem veřejnosti a veřejných institucí k pojetí účelu trestu a způsobu jeho naplňování a dále i k reintegraci propuštěných osob. Je evidentní, že osoby s kriminální minulostí nejsou atraktivní cílovou skupinou pro politická opatření a to zejména vlivem odmítavého postoje veřejnosti k jejich přijetí mezi většinovou populací. Mezi

českou veřejností stále žije obraz nenapravitelného kriminálního, který zaslouží trest a sociální vyloučení. Neziskové organizace se snaží tyto postoje vyvracet a to uváděním příkladů úspěšné resocializace, pořádáním diskusí a odborných seminářů či besed ve školách. Rozsah těchto aktivit je ovšem kvůli omezeným možnostem NNO nedostatečný a povědomí o problematice reintegrace vězňů se tak ve společnosti významně nemění.

6.4 Zhodnocení role neziskového sektoru dle Pospíšilových kritérií

V teoretické části práce jsme nastínili, jakým vývojem prošel neziskový sektor v české společnosti. Dále jsme uvedli základní předpoklady pro stabilní a silnou roli neziskového sektoru v životě společnosti dle práce Miroslava Pospíšila. (Pospíšil, 2004) Nyní bychom se rádi za těmito předpoklady ohlédli a stručně zhodnotili, do jaké míry jsou v současné době naplňovány.

1. Dostatečná míra spolupráce státního a neziskového nestátního sektoru

- Není naplněno, ale postupně se zlepšuje.

2. Dodržování principu subsidiarity

- Je naplňováno.

3. Zabránění monopolnímu postavení státu v odpovědnosti za poskytování veřejných služeb

- S ohledem na výsadní postavení VS ČR je naplňováno středně.

4. Rovnoprávná soutěž o veřejné zdroje

- Nedochozí k diskriminaci některých NNO, některé jsou ovšem vyřazeny ze soutěže o veřejné zdroje vzhledem k administrativní náročnosti a přísnými pravidly pro provádění činnosti.

5. Stabilní legislativní prostředí a fiskální politika

- Nestabilním se jeví zejména projektové financování a výměny na pozicích Ministra spravedlnosti a Generálního ředitele VS ČR.

6. Prokazatelná podpora státu ve prospěch rozvoje občanské společnosti

- Jeví se jako nedostatečná, ale celkově se situace zlepšuje. Např. svolání Platformy.

7. Transparentnost a odpovědnost neziskových organizací

- Jednání několika jednotlivých organizací, které je v rozporu se smýšlením ostatních vrhá na ostatní negativní světlo a zvyšuje nedůvěru státních institucí.

Ze stručného zhodnocení naplnění Pospíšilových kritérií lze usuzovat, že postavení neziskového sektoru vůči veřejnému je v oblasti PPP v asymetrickém vztahu, což ale odpovídá teorii regulátorů společnosti a nelze očekávat, že by se situace obrátila. Trendem posledních let je ale podle neziskových organizací zlepšování vztahu zejména s některými konkrétními státními institucemi a to především s některými jejich konkrétními představiteli. Osobní vazby či dlouhodobá spolupráce konkrétních osob hraje ve zlepšování vztahů nedocenitelnou roli.

6.5 Tržní sektor ve vězeňství: zahraniční inspirace

V souvislosti s působením soukromého ziskového sektoru v oblasti vězeňství se mluví o možnosti odlehčit státu tím, že by provoz věznic byl vložen do rukou právě do rukou soukromých firem. V USA, v Austrálii nebo od roku 2005 také ve Velké Británii, ve kterých existují i soukromé věznice. (Hampalová, 2007: 23) Podle studie *Incarceration Within American and Nordic Prisons: Comparison of National and International Policies*, která srovnává americký a norský vězeňský systém není ovšem privatizace věznic efektivním řešením problému vysoké recidivy vězeňské populace. Na norském vězeňském modelu autoři této studie poukazují na efektivitu systému otevřených a uzavřených věznic, což považují za efektivnější řešení než privatizaci výkonu vězeňství. Vězni jsou nejprve umísťováni do uzavřených věznic, kde tráví většinu trestu. V období před propuštěním jsou přesouváni do otevřených věznic, které se více přibližují svým fungováním pobytu na svobodě. Zároveň jsou zde ve větší míře prováděny resocializační aktivity. Velký důraz je zde kladen na vliv vzdělání na pravděpodobnost páchaní TČ a tedy i na vzdělávací systém jak mimo věznice tak v nich. (Ward et al., 2013)

Po provedení našeho výzkumu se přikláníme také spíše k tomu, aby byl více rozvíjen způsob výkonu trestu a odborného zacházení, aby byla posílena oblast sociálních služeb po propuštění a aby byl efektivněji odsouzený připravován na výstup z VTOS. Privatizace možná může být jedním z možných nástrojů, měla by ovšem sloužit cíli zkvalitňovat služby, nikoliv je přesouvat mezi aktéry.

7 Diskuse

Výzkum byl realizován pouze kvalitativními metodami. Vzhledem k nepříliš vysokému počtu informantů nebyly použity kvantifikující metody. Neznamená to ovšem, že by zde jejich využití nebylo na místě. Pro další výzkum proto doporučujeme využití dalších metod. Jako příklad může posloužit již v metodologické části zmiňované užití map za použití inteligentního softwaru. Další inspirací pro kvantifikaci výsledků může být metodologie opět výše zmiňovaného výzkumu „Nonprofit Organisations between Voice and Service: Comparing Old and New Democracies“ (Pospíšil, 2009b), který byl uskutečněn v letech 2006 – 2008 několika spolupracujícími organizacemi a zaměřoval se na funkce neziskového sektoru.

Ačkoliv v tomto výzkumu nebyly kvantitativní metody využity, považujeme jeho výstup za relevantní, neboť vnáší přínosný pohled do veřejnosti méně známé oblasti práce s odsouzenými a propuštěnými osobami v ČR. Rozhodně doporučujeme výzkum v této oblasti rozšířit tak, aby jak odborná, tak široká veřejnost získala dostatek podkladů pro informované a na potřebách založené rozhodování. Odbornou veřejností, která ze závěrů práce může čerpat, míníme jak veřejné instituce, tak neziskový či tržní organizace a společnosti. Považujeme za žádoucí rozšířit obecné povědomí stejně tak jako přenášet dosažené znalosti a „know-how“ mezi praktikujícími i teoretickými experty na danou oblast. Přínosem takového sdílení by pak mělo být zefektivnění práce s osobami s kriminální minulostí a tím zvýšení dopadu této práce na míru kriminální recidivy.

8 Závěr a doporučení pro veřejnou politiku

Ve výzkumu jsme se zaměřili na zkoumání funkční role neziskových organizací v oblasti penitenciární a post-penitenciární péče a jejich zasazení v síti aktérů, kteří působí v této oblasti. Celý výzkum byl pojat zejména jako vymezení vztahů a spolupráce neziskového a státního sektoru vzhledem k tomu, že trh do problematiky vstupuje pouze okrajově. V první fázi výzkumu byla provedena deskriptivní analýza aktérů. V druhé fázi byly znázorněny a vysvětleny vztahy a formy spolupráce za pomoci síťové a funkční analýzy. Data pro obě analýzy byla sbírána především formou rozhovorů s důležitými aktéry a formou terénních poznámek z navštívených odborných akcí. Kvalitativními metodami jsme si pak odpověděli na základní výzkumnou otázku, tedy jakou roli NNO v oblasti PPP zastávají. V závěru práce shrnujeme hlavní zjištění výzkumu a formulujeme taková doporučení pro neziskové organizace i veřejné instituce, která by měla přispět přinejmenším ke zlepšení komunikace mezi těmito dvěma sektory.

Práce s odsouzenými k TOS je primární odpovědností VS ČR a jejich zaměstnanců. Kapacita a možnosti těchto pracovníků jsou i vzhledem k specifickému prostředí značně ztíženy. Zároveň jejich aktivity vůči trestaným nemohou mít přesah do další fáze, tedy do období po propuštění z VTOS. Tato fáze je ovšem kritickou z hlediska rizika páchání další TČ. Někteří vězni odcházejí z VTOS připraveni a vybaveni k dalšímu vedení řádného života, a to buď zásluhou působení nápravných opatření, vlastními schopnostmi a nastavením či podporou svého okolí. Stále ovšem existuje a bude existovat skupina potřebných propuštěných, kteří jsou v kritickém období měsíců následujících po propuštění odkázáni na externí pomoc. V České republice funguje ve prospěch těchto osob zejména institut sociálních kurátorů a úřadů práce, jejichž prostřednictvím jim může být poskytnuto základní sociální či specializované poradenství a pomoc v hmotné nouzi. Zásadním problémem státní správy v této oblasti je nedostatečná kapacita těchto pracovníků a některé systémové nedostatky. Zásadním nedostatkem ovšem je, že žádná z těchto institucí není primárně zřízena pro poskytování kontinuální sociální péče osobám ve VTOS a po něm. Všechny v práci uvedené odborné prameny ovšem uvádějí, že kontinuální práce je v této oblasti žádoucí a nejvíce efektivní. Hlavním zjištěním, které přinesla analýza aktérů a síťová analýza, tedy je, že Česká republika disponuje značným množstvím státních institucí, které jsou svými činnostmi zaměřeny na snížení kriminální recidivy a přispívají k její efektivní prevenci. Žádná z těchto institucí ovšem není zaměřena na kontinuální práci s osobami v konfliktu se zákonem od jejich uvěznění po propuštění. V koncepčních dokumentech lze takovou funkci najít jako agendu sociálních kurátorů, v reálné praxi ovšem

tuto funkci kurátoři nenaplnují. Jejich cílová skupina je širší a spolupráce s odsouzenými závisí pouze na aktivním zájmu odsouzeného, a to ve většině případů až po propuštění z VTOS. Zásadní vliv na snižování kriminální recidivy by měl mít způsob výkonu trestu prostřednictvím programů zacházení a v nich implementované resocializační aktivity. Opět se ale setkáváme se zjištěním, že v praxi programy zacházení nejsou vždy odborně vedené a svého cíle tak nemohou plně dosahovat. Odstraněním těchto problémů lze pomoci těmto osobám k snazšímu přechodu do společenského života a zároveň k dodržování společenských norem. Taková opatření by tedy mohla mít přímý vliv na snížení kriminální recidivy.

V rámci výzkumu jsme se zaměřili blíže na roli neziskového sektoru v oblasti práce s odsouzenými a propuštěnými osobami. Jak jsme výše osvětlili, teoretické rozlišení možností a omezení státu a neziskového sektoru naznačuje, že činnosti neziskového sektoru mohou být v této oblasti efektivnější než činnosti státní správy. Organizace neziskového sektoru oproti státním institucím nesou charakteristiky vhodnější pro realizaci kontinuální práce s odsouzenými. Spolupráci zpravidla navazují již ve VTOS a udržují ji během kritického období po propuštění, kdy státní instituce propuštěného „ztrácí z dohledu“. Ze strany odsouzených jim také bývá projeována větší důvěra. Neziskové organizace mohou ovšem jednat pouze v rámci mantinelů a v prostředí, které spoluvytváří státní správa a veřejnost. Již v roce 2008 v publikaci *Mezi vězením komunitou* zaznělo, že neziskové organizace hrají v rámci PPP nezastupitelnou roli, jelikož mohou svou péči překlenuvat z VTOS až po propuštění na svobodu. Ing. Vojtková z GR VS ČR ve svém příspěvku zároveň kladně hodnotila, že spolupráce NNO a VS ČR má tendenci růst. Upozornila ovšem na nezbytná bezpečnostní opatření, která je nutné dodržovat. (SPMJ, 2008: 55) Pro stát i společnost by mělo být žádoucí zlepšovat podmínky pro činnost NNO v oblasti postpenitenciární péče a vytvářet takové prostředí, které umožňuje osobám, které již svůj trest vykonaly, vrátit se zpět do společnosti a vést řádný život. Z našeho výzkumu vyplývá, že se toto doporučení týká zejména soudců, kteří stále zaujímají spíše opatrný, nedůvěřivý odstup od neziskových organizací poskytujících společenské záruky a až na výjimky tak neradi dávají příležitost pro tento způsob dovršení nápravy odsouzených, případně tuto možnost přijímají bez větší snahy informovat se o motivaci odsouzeného. Nedůvěra je jistě na místě, jelikož stále vznikají nové organizace, které za sebou nemají delší historii a nemohou tedy prokázat své úmysly a efektivitu způsobu práce. Z toho důvodu považujeme za podstatné zvýšit informovanost státních institucí o existenci a působení neziskových organizací.

Neziskové organizace ovšem z teoretického hlediska hůře dosahují uznání a přiznání rovnocenného postavení vůči státu, pokud nejsou koordinovány a nemají společně formulované požadavky a cíle. Síťová analýza ukázala, že až na nezdařený pokus o založení

Asociace poskytovatelů penitenciární a postpenitenciární péče mezi lety 2007 a 2009 existuje pouze jedna zastřešující instituce, která je ovšem zaměřená pouze na jednu problémovou oblast (Aliance proti dluhům). Činnosti Aliance jsou navíc ze strany neziskových organizací hodnoceny jako nepříliš efektivní.

Krok správným směrem pro komunikaci a vzájemné poznání všech tří sektorů (státního, neziskového a tržního) udělalo Ministerstvo spravedlnosti ČR svoláním **Platformy pro spolupráci v oblasti vězeňství a alternativních trestů**. Autorka práce měla možnost zúčastnit se setkání Platformy a považuje její svolání za přínosné. Zároveň vítá snahu VS ČR vypracovat mapu spolupráce věznic s neziskovými organizacemi jako vhodný nástroj pro zlepšení informovanosti státních institucí o aktivitách NNO. Nakolik první setkání Platformy povede k vzájemnému uznání a případné spolupráci závisí na více faktorech – v první řadě na koordinaci zájmů samotných neziskových organizací. Pokud NNO nedokážou společně formulovat své zájmy a návrhy pro veřejnou politiku, není pravděpodobné, že v tomto ohledu získají v budoucnu větší vliv. Neziskové organizace navíc po historicky druhém setkání Platformy neprojevují nadšení ze způsobu jejího vedení. Hlavní výtka upozorňuje na nedostatečnost předpokládané frekvence setkávání – 1x za rok. Bude tedy velice zajímavé sledovat, zda se Platforma stane onou žádoucí formující strukturou, která přispěje ke koordinaci činností NNO a státních institucí.

9 Summary

Criminal recidivism rate has been increasing since 1990 in the Czech Republic. These two indicators should work as a red alert for us that our justice policies and the system of criminal prevention do not work effectively in the long run. Using stakeholder analysis methods, we identify key actors in the field. The actors are divided into three basic sectors: the governmental sector, the market and the non-profit sector. We then focus on the non-profit sector and its role in penitentiary and post-release care with special attention to the relations and connections with the governmental sector. The weak spots and the examples of successful cooperation of the two sectors are explored using the tools of social network analysis. The research yields a functional analysis of the role of non-profit organizations in the field. Key findings are formulated into recommendations for both non-profit and governmental sector stakeholders.

According to the research results the main problem is that there is no government institution established solely for providing care for prisoners continually during imprisonment and after release. On the other hand, there is space for NGOs to take action. They are successful in providing effective help for prisoners. Unfortunately, there is still a lack of recognition of these organizations and their activities among the government institutions and the public.

The non-profit sector needs to get better organized to achieve at least some political power and to be heard by political institutions. At that time, there is no umbrella organization to connect them and through which they can formulate collective ideas and demands.

In conclusion, the NGOs play an irreplaceable role in providing social services for people in prison and after release. The government should be supportive to them because they fill the niche in social services that the state is not able to take care of.

10 Použitá literatura

ANDREWS, D., BONTA, J. (Eds.). *The Psychology of Criminal Conduct*. 2010. (5th Edition ed.). New Providence, NJ: Matthew Bender & Company, Inc., LexisNexis Group.

ANHEIER, Helmut K a Wolfgang SEIBEL. *The Third sector: comparative studies of nonprofit organizations*. New York: Walter de Gruyter, 1990, xiii, 413 p. ISBN 0899254861.

BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 98 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-807-3381-158.

ČADOVÁ, Naděžda. CVVM, Sociologický ústav AC ČR, v.v.i. *Důvěra některým institucím veřejného života v březnu 2014*. Praha: CVVM, Sociologický ústav AC ČR, v.v.i., 2014b.

Dostupné z:

http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7205/f3/po140328.pdf

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

ČERVENKA, Jan. CVVM, Sociologický ústav AC ČR, v.v.i. *Naléhavost zabývání se oblastmi veřejného života – únor 2014*. Praha: CVVM, Sociologický ústav AC ČR, v.v.i., 2014a. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7362/f3/po150324.pdf

CORNER STONE. After prison: aftercare or no care?. *CornerStone*. 42, 2, July 2010. ISSN: 13937766.

DAVIDOVÁ, Ivana. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

DUNN, William N. *Public policy analysis: an introduction*. 3rd ed. Upper Saddle River, N.J.: Pearson Prentice Hall, c2004, xv, 510 p. ISBN 01-309-7639-3.

EDWARDS, Gemma. ESRC NATIONAL CENTRE FOR RESEARCH METHODS. *Mixed-Method Approaches to Social Network Analysis: Review Paper*. University of Manchester, 2010. Dostupné z: http://eprints.ncrm.ac.uk/842/1/Social_Network_analysis_Edwards.pdf

EMIRBAYER, Mustafa a Jeff GOODWIN. Network Analysis, Culture, and the Problem of Agency. *American Journal of Sociology*. 1994, vol. 99, issue 6. DOI: 10.1007/springerreference_699.

GJURIČOVÁ, Jitka. ODBOR PREVENCE KRIMINALITY MV ČR. *O prevenci kriminality: Teoretický úvod*. 2015. Dostupné z: <http://www.prevencekriminality.cz/o-prevenci-kriminality/teoreticky-uvod/>

GOJOVÁ, Alice. *Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory*. Ostrava: [Ostravská univerzita], 2007, 85 s. ISBN 978-80-7368-329-0.

HÁNOVÁ, M. a O. PRACNÝ. HL. M. PRAHA. *Koncepce prevence kriminality hl. m. Prahy na léta 2013 - 2016*. Praha, 2013.

HYÁNEK, Vladimír. *Revize teorií neziskového sektoru*. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2011. ISBN 978-80-904150-5-8.

MANSFELDOVÁ, Zdenka a Aleš KROUPA. *Participace a zájmové organizace v České republice*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, 244 s. ISBN 80-86429-53-9.

MOTEJL, Otakar. *Vězeňství*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2010, 336 s. Stanoviska (Kancelář veřejného ochránce práv). ISBN 978-80-7357-606-6.

MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 302 s. ISBN 978-80-7338-119-6.

OSN. *Všeobecná deklarace lidských práv a svobod*. Paříž, 1948. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/en/udhr/pages/introduction.aspx>

OSN. *Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání*. New York, 1984. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-proti-muceni.pdf>

POSPÍŠIL, Miroslav. *History of the Czech Nonprofit Sector*. Working paper 1. Brno: CVNS, 2009a.

POSPÍŠIL, Miroslav. *Neziskové organizace a jejich funkce v demokratické společnosti*. Brno: Společnost pro studium neziskového sektoru, 2009b, 32 s. ISBN 9788090415034.

POTŮČEK, Martin. *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, 399 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 35. sv. ISBN 8086429504.

RAKUŠANOVÁ, Petra. *Třetí sektor a občanská participace v České republice*. 2003. Naše společnost 1 (3-4): 31 – 34.

SALAMON, L.M., ANHEIER, H.K. *Defining the Nonprofit Sector: A Cross National Analysis*. New York, Manchester, Manchester University Press, 1997.

SALAMON, L., HEMS, L., et al. *The Nonprofit Sector: For What and for Whom? Working Paper of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project*. No. 37. Baltimore: The Johns Hopkins University Centre for Civil Society Studies, 2000.

SDRUŽENÍ PRO PROBACI A MEDIACI V JUSTICI, O.S.. *Mezi vězením a komunitou: sborník příspěvků k problematice sociální reintegrace vězňů*. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2008, 104 s. ISBN 978-80-904116-0-9.

SCHEINOST, Miroslav. *Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2013, 137 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-807-3381-356.

SCHEINOST, Miroslav. INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI. *Pohled tisku, názory veřejnosti a vězeňské populace na sankční politiku v ČR*. zasedání Republikového výboru pro prevenci kriminality, 2014. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/tiskova-zprava-ze-zasedani-republikoveho-vyboru-pro-prevenci-kriminality-10024.aspx>

VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, xxviii, 636 s. ISBN 978-80-7400-429-2.

VESELSKÝ, Michal. CVVM, Sociologický ústav AC ČR, v.v.i. *Názory veřejnosti na funkci výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: CVVM, Sociologický ústav AC ČR, v.v.i., 2008. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3495/f3/100769s_ob80331.pdf

VESELÝ A., NEKOLA, M. *Analýza a tvorba veřejných politik: přístupy, metody a praxe*. Vyd. 1. Editor Arnošt Veselý, Martin Nekola. Praha: SLON, 2007, 407 s. Studijní texty, 40. ISBN 9788086429755.

WARD, Katie et al. *Incarceration Within American and Nordic Prisons: Comparison of National and International Policies*. *THE INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH AND PRACTICE ON STUDENT ENGAGEMENT*. 2013. Dostupné z: <http://www.dropoutprevention.org/engage/incarceration-within-american-and-nordic-prisons/>

WEIGLE, M.A. and BUTTERFIELD, J. Civil Society in Reforming Communist Regimes. Comparative politics. 1993, 25, no. 2, p.1-23.

YOUNG, D.R. (2001). „Organizational Identity and the Structure of Nonprofit Umbrella Associations“, *Nonprofit Management and Leadership* 11(3): 289-304.

ZEMAN, Petr. *Veřejnost a trestní politika*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 153 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-807-3381-134.

10.1 Akademické práce

HAMPALOVÁ, Sylva. *Asociace poskytovatelů penitenciárních a postpenitenciárních služeb, o.s.: zdůvodnění vzniku a návrh náplně činnosti*[online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2007. 51 s., [5] s. příl. Vedoucí práce Jiřina Šiklová.

KOŇAŘÍK, Martin. *Prognóza vývoje velikosti a struktury vězeňské populace v ČR.]*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013. 108 s. Vedoucí práce Boris Burcin.

MRAJCOVÁ, Simona. *Alternativní tresty v ČR* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2014. 121 s. Vedoucí práce Martin Cejp.

POLÁCHOVÁ, Jana. *Účinnost probačního dohledu v sankčním systému trestní justice z hlediska prevence recidivy* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2011. 106 s. Vedoucí práce Helena Válková.

ROZSYPAL, Martin. *Nepodmíněný trest odnětí svobody* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013. Vedoucí práce Jana Navrátilová.

ŠIPKOVSKÁ, Silvie. *Vzdělání a kriminalita - národohospodářský pohled* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013. Vedoucí práce Tomáš Vyhnaněk.

TUČKOVÁ, Miroslava. *Právní postavení odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013. Vedoucí práce Jana Navrátilová.

VYHNALOVÁ, Eva. *Probační a mediační služba České republiky, její význam a povědomí o ní*. [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010. 112 s. Vedoucí práce Martin Cejp.

10.2 Internetové zdroje

GLOGAR, Martin. *Novela zákona o pomoci v hmotné nouzi*. In: Právní prostor [online]. 2014 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/zmeny-v-legislative/vyslo-ve-sbirce-zakonu/novela-zakona-o-pomoci-v-hmotne-nouzi>

Institut pro kriminologii a sociální prevenci. *IKSP* [online]. 2015 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/>

KOPOLDOVÁ, Bedřiška. Anotace semináře z Prison Family & Art Festu se záznamem Více zde: <http://www.zabranou.cz/news/audiozaznam-seminare-na-tema-poskytovani-spolecenske-zaruky-a-podminene-propusteni/> Vytvořte si vlastní stránky zdarma: <http://www.webnode.cz>. ZA BRANOU, o.s. *Za branou*, o.s. [online]. 2013 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <http://www.zabranou.cz/news/audiozaznam-seminare-na-tema-poskytovani-spolecenske-zaruky-a-podminene-propusteni/>

KVOP. Ochrana osob omezených na svobodě. KVOP. *Veřejný ochránce práv. Ombudsman*. [online]. 2015 [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/>

LACHMANN, Filip. Sophie Mützel: Sítě jako kulturně utvářené procesy. In: *Sociální teorie* [online]. 2011 [cit. 2015-04-19]. Dostupné z: <http://socialniteorie.cz/sophie-mutzel-site-jako-kulturne-utvarene-procesy/>

MV ČR. *Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2012 až 2015*. MV ČR. *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. 2015 [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-na-leta-2012-2015.aspx>

NA SVOBODĚ, z.s. *Netrestejme dvakrát II* [online]. 2014 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <http://www.nasvobode.cz/index.php/netrestejme-dvakrat>

NEWMAN, M. J. E. The Structure and Function of Complex Networks. *SIAM Review*. 2003, roč. 45, č. 2. Dostupné z: <http://www.cs.vsb.cz/ochodkova/courses/gaks/42480.pdf>

O neziskových organizacích. *Neziskovky.cz* [online]. 2014 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: http://www.neziskovky.cz/clanky/511_538/fakta_neziskovky-v/

POSPÍŠILOVÁ, Tereza. Zastřešující organizace v neziskovém sektoru v České republice: situace, témata a návrhy opatření. In: [online]. 2014 [cit. 2015-04-19]. Dostupné z: http://annocr.eu/mnews/data/files/others/studie_pospisilova_zastresujici-organizace-ns.pdf

PMS ČR. *Strategie PMS v oblasti snížení recidivy pachatelů vykonávající alternativní trest pod dohledem PMS*. Praha, 2013. Dostupné z:

https://www.pmscr.cz/download/Strategie_PMS_v_oblasti_snizeni_recidivy_pachatelu_vykonavajici_alternativni_trest_pod_dohledem_PMS2.pdf

PMS ČR. Poslání a cíle Probační a mediační služby. PMS ČR. *Probační a mediační služba ČR* [online]. 2015 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/o-pms/>

Rada vlády pro lidská práva. VLÁDA ČR. *Vláda ČR* [online]. 2015 [cit. 2015-04-19]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/rlp-uvod-17537/>

Rada vlády pro nestátní neziskové organizace. VLÁDA ČR. *Vláda České republiky* [online]. 2015a [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/zakladni-informace-767/>

Rada vlády pro nestátní neziskové organizace. Dokumenty Rady vlády pro nestátní neziskové organizace: Dílčí studie ke Státní politice vůči NNO na léta 2015 - 2020. VLÁDA ČR. *Vláda ČR* [online]. 2015b [cit. 2015-04-19]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/dokumenty/dilci-studie-ke-statni-politice-vuci-nno-na-leta-2015---2020-124147/>

Republikový výbor pro prevenci kriminality. *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. 2015 [cit. 2015-04-28]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/rvppk-republikovy-vybor-pro-prevenci-kriminality.aspx>

ROSENMAYER, Tomáš. CENTRUM PRO VÝZKUM NEZISKOVÉHO SEKTORU. *Soukromý neziskový sektor: Diskusní příspěvek*. Moderovaná diskuse: Definice neziskového sektoru, 2004. Dostupné z: <http://cvns.econ.muni.cz/diskuse/diskuse/?kod=1>

RUBIKON CENTRUM. *Rubikon Centrum, pomáháme překročit minulost* [online]. 2015 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <http://www.rubikoncentrum.cz>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. Všeobecná prezentace VS ČR. 2013. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/prezentace%20VS%20%C4%8CR/2013_11%20VSCR%20FOR%20WEB.pdf. Přístupné 20.3.2015.

VICHEREK, Roman. *ZÁRUKA ZA DOVRŠENÍ NÁPRAVY ODSOUZENÉHO PŘI ŽÁDOSTI O PODMÍNĚNÉ PROPUSTĚNÍ*. EPRAVO.CZ – Sbírnka zákonů, judikatura, právo [online]. 2012 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zaruka-za-dovrseni-napravy-odsouzeneho-pri-zadosti-o-podminene-propusteni-87442.html>

VICHEREK, Roman. *Účel trestu*. EPRAVO.CZ – Sbírnka zákonů, judikatura, právo [online]. 2013 [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html>

World Prison Brief: Czech Republic. INTERNATIONAL CENTRE FOR PRISON STUDIES. *International Centre for Prison Studies* [online]. 2015 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <http://www.prisonstudies.org/country/czech-republic>

ZA BRANOU, o.s. *Zpráva ze semináře o zaměstnávání bývalých vězňů* [online]. 2014 [cit. 2015-04-26]. Dostupné z: <http://www.zabranou.cz/news/zprava-ze-seminare-o-zamestnavani-byvalych-veznu/>

10.3 Právní předpisy

1) *Oblast trestní justice*

- a) Předpis č. 140/1961 Sb., Trestní zákoník (starý)
- b) Předpis č. 141/1961, Sb. Trestní řád
- c) Zákon č. 555/1992 Sb., Zákon České národní rady o Vězeňské a justiční stráží České republiky
- d) Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
- e) Předpis č. 257/2000 Sb., Zákon o Probační a mediační službě
- f) Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
- g) Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů
- h) Předpis č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník (nový)

2) *Oblast sociálního státu a sociálních služeb*

- a) Předpis č. 582/1991 Sb., Zákon České národní rady o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
- b) Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
- c) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- d) Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- e) Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu
- f) Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů
- g) Předpis č. 262/2006 Sb., Zákon zákoník práce

3) *Oblast lidsko-právní*

- a) Předpis č. 209/1992 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
- b) Zákon č. 349/1999, Sb. O veřejném ochránci práv

11 Seznam příloh

Příloha č. 1: Seznam navštívených odborných seminářů a diskusí

Příloha č. 2: Seznam uskutečněných rozhovorů

Příloha č. 3: Seznam identifikovaných NNO působících v oblasti PPP

Příloha č. 4: Struktura rozhovoru se zástupci veřejných institucí

Příloha č. 5: Struktura rozhovoru se zástupci neziskových organizací

Příloha č. 6: Struktura rozhovoru se příjemci služeb NNO

12 Přílohy

Příloha č. 1: Seznam navštívených odborných seminářů a diskusí

- 28.11.2013**   **Prison Family and Art Fest (Za branou, z.s.)**
- Panelová diskuse o rodinách odsouzených a působení NNO v práci s odsouzenými, promítání filmu *Rodina počká*, následná diskuse s aktéry a autory filmu
- 29.1.2015**   **Odborný seminář: Děti odsouzených rodičů (Za branou, z.s.)**
- 9.3. 2015**   **Ženy a matky ve vězení – jaká mají práva a jak prožívají svůj trest? Proč trestáme i děti, které mají matky ve vězení? (ČHV + Česká ženská lobby)**
- 19.3.2015**   **Den otevřených dveří PMS ČR (oddělení dohledu)**
- 26.3.2015**   **Odborný seminář: Mají si oběti a odsouzení a co říct? (Za branou, z.s.)**
- 31.3.2015**   **Setkání Platformy pro spolupráci v oblasti vězeňství a alternativních trestů (MS ČR)**
- 17.4.2015**   **ČHV dobrovolníci: diskuse o podobě připravované Koncepce vězeňství**

Příloha č. 2: Seznam uskutečněných rozhovorů

- 13.3.2015**   **Hana Jirkalová (Na svobodě, o.s.), Praha**
- Délka trvání: 135 min
- 18.3.2015**   **Petr Schneidörfler (Lighthouse, z.s.), Praha**
- Délka trvání: 123 min
- 24.3.2015**   **Lidja Pilat (Podané ruce, o.p.s.), Brno**
- Délka trvání: 90 min
- 24.3.2015**   **Milan Svoboda (Kancelář veřejného ochránce práv), Brno**
- Délka trvání: 50 min
- 27.3.2015**   **Kateřina Jirová (Rubikon centrum, z.s.)**

Délka trvání: 60 min

31.3.2015 Bedřiška Kopoldová (Za branou, z.s.)

Délka trvání: 50 min

31.3.2015 anonymní (sociální kurátorka)

Délka trvání: 30 min

16.4.2015 Informant se zkušeností z VTOS č.1 (délka trvání 30 min)

16.4.2015 Informant se zkušeností z VTOS č.2 (délka trvání 30 min)

16.4.2015 Informant se zkušeností z VTOS č.3 (délka trvání 30 min)

16.4.2015 Informant se zkušeností z VTOS č.4 (délka trvání 30 min)

03 -04/2015 Lucie Rybová (ČHV)

Konzultace v průběhu sběru dat

*Příloha č. 3: Seznam identifikovaných NNO působících v oblasti PPP
Resocializační a reintegrační aktivity v přímé práci s osobou v konfliktu se
zákonem*

Carlsbader Gate, o.p.s.

Diecézní charita

Diakonie ČCE

K srdci klíč, o.p.s.

Liberty People, z.s.

Lighthouse ,z.s.

Maltézská pomoc, o.p.s.

Mezinárodní vězeňské společenství, z.s.

Na svobodě, z.s.

Naděje, o.s.

Nová Šance, z.s.

Romodrom, o.p.s.

RUBIKON Centrum

Unie katolických žen, o.s.

Vězeňská duchovenská péče, o.p.s.

Za branou, z.s.

Pomoc při závislostech

Centrum protidrogové prevence a terapie, o.p.s.- Drogové poradenství ve věznici

Laxus, o.s. - Centrum drogových služeb ve vězení

Podané ruce, o.p.s.

SANANIM - COKUZ

Podpora rodin a blízkých odsouzených

Český helsinský výbor – Asistované návštěvy dětí a odsouzených rodičů

Práce s oběťmi trestných činů

Acorus, o.s. – pomoc osobám ohroženým domácím násilím

Most k životu, o.p.s. - Projekt DOMÁCÍ NÁSILÍ (KOORDONA)

Zaměstnávání odsouzených/propuštěných

AC AERO, s.r.o.

Centrum podpory podnikání Praha, o.p.s.

Sociální podniky Terapoint, s.r.o., Pointex plus, s.r.o.

Dismas

Dům světla, o.s.

Květná zahrada, o.s.

Pragulic, o.s.

Projekt integrace, o.p.s.

Semitam

Trutnovská zeleň, o.p.s.

Poskytování základních potřeb – přístřeší, strava

Armáda spásy, o.s.

Český červený kříž – azylové domy, ošacovny, předlékařská první pomoc, hygienické centrum

Osvěta a vzdělávání a advokacie práv odsouzených

Český helsinský výbor

Člověk v tísni

Most k naději, o.s.

Poradna pro občanství a lidská práva

Prak, o.s.

Spolek ŠALAMOUN

Příloha č. 4: Struktura rozhovoru se zástupci veřejných institucí

Představení „respondenta“, profesionální charakteristiky

- Pracovní zařazení
- Délka praxe v oboru
- Útvar/organizace
- Předchozí pracovní zkušenosti

Činnost instituce v oblasti PPP

- Jak je s ní činnost Vaší instituce spojena?
- Jaké cíle má činnost Vaší instituce naplňovat?
- Jaká je celkově role Vaší instituce v oblasti práce s vězňenými? (Moc, možnosti, účinnost)
- Co byste doporučil/a Vládě ČR, aby se dařilo lépe naplňovat cíle Vaší instituce?
- S jakými dalšími veřejnými institucemi se dostáváte do styku? V jakých bodech je spolupráce přínosná, kde vidíte problémy?

Role neziskového sektoru v PPP

Předložení tabulky aktérů

dotazovaný bude požádán o identifikaci aktérů, se kterými přichází do styku při své práci

dotazovaný bude požádán o identifikaci aktérů, které zná/slyšel o nich

dotazovaný bude požádán o identifikaci aktérů, kteří v tabulce chybějí (předpokládáme zejména specifikaci konkrétních státních orgánů)

dotazovaný bude požádán, aby označil barevně 3 nejvýznamnější aktéry z každého sektoru

dotazovaný bude požádán, aby pojmenoval problémy, které spojuje s některým z aktérů

- Kdy se dostáváte do styku s neziskovými organizacemi? Jakým způsobem (kdo oslovuje koho)?
- Jaké oblasti vězeňství a péče o osoby ve VTOS si spojujete s činností NNO?
- Jaké klady a záporů fungování neziskových organizací v současné době pozorujete?
- V jakých oblastech vidíte největší přínos činností neziskových organizací?
- Kde by podle Vás mohla mít jejich činnost přínos, ale chybí zde (v ČR)?
- Kdybyste měl/a přispět na fungování neziskových organizací v určité oblasti, která by to byla?
- Setkáváte se s NNO při odborných akcích/přednáškách/diskusích?
- Jak hodnotíte konkrétní spolupráci Vaší instituce s jednotlivými organizacemi neziskového sektoru?
- Dokážete identifikovat klady a záporů + problémů, kterým NNO čelí

Příloha č. 5: Struktura rozhovoru se zástupci neziskových organizací

1) Detailní rozbor činnosti dané organizace v oblasti PPP

- Jak navazujete spolupráci s vězňými? Oslovují Vás sami nebo klienty vyhledáváte? Jak?
- V jakém momentu se dostáváte jako organizace do styku s vězňým a jakou formou – osobně/pomocí korespondence/vzdělávací či rekvalifikační programy atp.?
- Jakým způsobem dále s vězňým/propuštěným spolupracujete?
- V jakých regionech působíte? Se kterými věznicemi spolupracujete?
- Specializujete se na nějakou konkrétní skupinu vězňých – drogově závislí, recidivisté, matky, mladiství, senioři, recidivisté atp.?
- Jakým způsobem zapojujete do svého fungování dobrovolnickou práci?
- Jste poskytovatelem společenských záruk?
- Jedná se z Vaší strany o kontinuální péči nebo máte spíše jednorázové/jednooborové zaměření?
- Účastníte se nebo pořádáte odborné semináře, akce, diskuse? Setkáváte se ve své práci se zástupci jiných neziskových organizací?

2) Hodnocení činností organizace

- V čem vidíte hlavní přínos své práce?
- V čem vidíte hlavní překážky ve své práci?
- Kdybyste měli možnost získat navíc větší finanční obnos, jak byste jej využili?

- Kdybyste měli možnost navázat v oblasti penitenciární péče užší spolupráci s kýmkoliv (jednotlivcem/organizací/ve světě/v ČR), kdo by to byl a proč?

3) Penitenciární a post- penitenciární péče obecně

- Jaké klady v současné době pozorujete na práci s osoby ve a po VTOS?
- Jaké zápory v současné době pozorujete na práci s osoby ve a po VTOS?
  - Existuje nějaká skupina nebo oblast, kde chybí institucionální podpora pro osoby ve VTOS nebo po něm?

4) Role neziskového sektoru v PPP – vymezení v rámci sítě aktérů

Předložení tabulky aktérů(identifikovaných do doby konání rozhovoru)

- *dotazovaný bude požádán o identifikaci aktérů, se kterými přichází do styku při své práci*
- *dotazovaný bude požádán o identifikaci aktérů, které zná/slyšel o nich*
- *dotazovaný bude požádán o identifikaci aktérů, kteří v tabulce chybějí*
- *dotazovaný bude požádán, aby označil barevně 3 nejvýznamnější aktéry z každého sektoru*
- *dotazovaný bude požádán, aby pojmenoval problémy, které spojuje s některým z aktérů*
  - Se kterými státními institucemi se dostáváte nejčastěji do styku?
  - Překrývají se v něčem činnosti Vašich aktivit a aktivit veřejných institucí?
  - Zaznamenali jste někdy překážky ve své práci, které souvisely s činností veřejných institucí?
  - Je podpora činností neziskového sektoru ze strany veřejných institucí dostatečná?
  - Jakým způsobem čerpáte zdroje z veřejných rozpočtů? Vidíte v tomto způsobu financování nějaké nedostatky/komplikace?
  - Jaká instituce má dle Vašeho názoru největší moc v oblasti péče o osoby ve VTOS? Je to tak v pořádku, posílil/a byste kompetence jiných institucí?
  - Které činnosti jsou dle Vás neúčinnější v oblasti reintegrace a resocializace vězně po návratu z VTOS?
  - Dostáváte se do styku s tržními subjekty? V jaké formě spolupráce? Kde jsou překážky a rizika této spolupráce? Kde je hlavní přínos?
  - Existuje něco, co byste chtěl/a doplnit?

Příloha č. 6: Struktura rozhovoru se příjemci služeb NNO

1) Současná situace a spolupráce s NNO

2) Situace ve VTOS

- a. Doba a místo výkonu trestu
- b. Programy zacházení, kontakt s odborným personálem

- c. Zaměstnání ve VTOS
- d. Příprava na výstup z VTOS

3) Situace po výstupu z VTOS

- a. Jiné využití formy podpory/pomoci (sociální kurátor?)

4) Povědomí o NNO v době VTOS

- a. O jakých věděl/a?
- b. S jakými spolupracoval/a?

5) Způsob a doba navázání aktivního kontaktu s NNO

- a. Ve VTOS nebo po propuštění?
- b. Problémy, se kterými se informant na NNO obrátil